

ಸಂಧಿ ೨ - ಕರುಣಾಸಂಧಿ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ.....|| ಪ ||

ಪ್ರಥಮ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣ ನಿಮಿತ್ತ ಮಾಡಿ ಮಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಕಾರ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾದ ಪಂಚಭೇದ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಮೂಲರೂಪದಿಂದಲೂ ಸಹ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕರುಣಾರಸವನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೀರಿರುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ರೂಪವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅವುಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯೆಯು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯವೇ ಸಾಲದು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ಭಾರತ, ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ಕರುಣಾ ರೂಪವಾದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದು ಕರುಣಾ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಇರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಕಥಾ ಶ್ರವಣ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರವಣ ಮನಕಾನಂದವೀವುದು
ಭವಜನಿತದುಃಖಗಳ ಕಳೆವುದು
ವಿವಿಧಭೋಗಗಳಹಪರಂಗಳಲಿತ್ತು ಸಲಹುವುದು ||
ಭುವನಪಾವನವೆನಿಪ ಲಕುಮೀ
ಧವನ ಮಂಗಳಕಥೆಯ ಪರಮೋ
ತ್ಸವದಿ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟಾಲಿಪುದು ಭೂಸುರರು ದಿನದಿನದಿ || ೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರವಣ=ಭಗವತ್ಕಥಾ ಶ್ರವಣವು, ಮನಕೆ=ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ಆನಂದವ= ಸಂತೋಷವನ್ನು, ಈವುದು= ಕೊಡುವುದು, ಭವಜನಿತ ದುಃಖಗಳ=ಭವ=ಸಂಸಾರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ, ಜನಿತ=ಸಂಭವಿಸುವ, ದುಃಖಗಳ=ಜನನ ಮರಣಾದಿ ಕ್ಷೇಶಗಳನ್ನು, ಕಳೆವುದು=ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ಇಹಪರಂಗಳಲಿ=ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ವಿವಿಧ ಭೋಗಂಗಳ=ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಸುಖಗಳನ್ನು, ಇತ್ತು=ಕೊಟ್ಟು, ಸಲಹುವುದು= ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು, ಭುವನಪಾವನ(ವೆ)ನೆನಿಪ=ಲೋಕಪವಿತ್ರ(ವೆ)ನೆಂದೆನಿಸುವ, ಲಕುಮೀಧವನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ, ಮಂಗಳ ಕಥೆಯ= ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು, ಪರಮೋತ್ಸವದಿ=ಪರಮ ಕುತೂಹಲ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ (ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ), ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು=ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಅನ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗಲೀಸದೆ ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಿವಿಗಳನ್ನಿತ್ತು, ಭೂಸುರರು= ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ದಿನದಿನದಿ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಆಲಿಪುದು=ಕೇಳುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾ ಶ್ರವಣವು ಕೇಳುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಾಗಿರುವುದು. ನವಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಓದಿದರೂ ಆನಂದವೇ ಆಗುವುದು. ಇದರಿಂದೇನು! ಅಂದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾನಂದ ಮಾತ್ರ ಆಗುವುದು. ಇದು ಸಂಸಾರದ ಬಂಧನವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿ ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಸುಖಪಡಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಲೋಕಪಾವನನಾದ, ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಯ ಮಂಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಪರಮೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ, ಕೇಳಬೇಕು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪದ್ಯದ ಸಾರಾಂಶವೆನು? ಎಂದರೆ ಭಗವತ್ಕಥಾ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಅನಿಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ, ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮ ಸುಖ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂಬುವುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ತಜ್ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದರೆ ತಾನು ಅವರಿಗೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ನ್ಯಾಯವೆಂದು

ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೇಲೂ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆಗಳ ಸಾರವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಭಾರತ ಸಮಗ್ರವೂ ಓದಿದರೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಫಲಿತಾಂಶವಾವುದು! ಅದನ್ನು ಯೋಚಿಸೋಣ! ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪಾಂಡವರು ವನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕುಂತಿ ಸಮೇತರಾಗಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗತಿ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ವ್ಯಾಸ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಒಲಿದು ಪಾಂಡವರನ್ನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಕರತಂದು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ತದನಂತರ ಖಾಂಡವವನದ ದಹನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ದ್ರೌಪದಿ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣದಲ್ಲೂ, ವನವಾಸದಲ್ಲೂ, ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲೂ, ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿವಶ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರೂಪದಿಂದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಸಖನಾಗಿಯೂ, ದೂತನಾಗಿಯೂ, ಬಂಧುವಾಗಿಯೂ, ಸಾರಥಿಯಾಗಿಯೂ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ಕಥೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಾಂಶವಾವುದು? ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವನು ಎಂಬುದಲ್ಲವೆ? ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿ! ಧ್ರುವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಅಂಬರೀಷ, ಮುಚುಕುಂದ ಮೊದಲಾದವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೇನು? ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನು; ಭಕ್ತೋದ್ಧಾರಕನು ಎಂದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನಿರುವುದು? ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ದಾಸರಾಯರು ಸಪಾದ ಲಕ್ಷಗ್ರಂಥ ಭಾರತ, ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಳ ಲಕ್ಷ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಈ ಕರುಣಾ ಸಂಧಿ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಧೃವಾದಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಪಡುವಂತೆಯೇ ಆಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೇನಿರುವುದು? ಆದುದರಿಂದ ಅದರ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಧ್ರುವ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶವಾವುದು? ಆಹ! ಐದು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನು ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಬಾಲಕನು ಮಾಡಿದ ಅಲ್ಪವಾದ ಳ ತಿಂಗಳ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಇಹದಲ್ಲಿ ೩೬ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯ ಪದವಿಯನ್ನೂ, ಪರದಲ್ಲಿ ಧೃವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾವುದು? “ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾರು ಭಜಿಸಿದರೂ ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವನು.” ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ ಅಂತಹ ಕರುಣಾರಸವನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕರುಣಾ ಸಂಧಿ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಮಹಾಫಲ ಲಭಿಸುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇರುವರು. ಶ್ರವಣದಿಂದಾಗುವ ಸಾಧನವು ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾವುದರಿಂದಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಶಂಕಾ ಪಡಬಾರದು. ವ್ಯಾಸ ವಾಕ್ಯವೂ ಹೀಗೆ ಇರುವುದು. ಭಾಗವತ ದ್ವಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಯಶಃ ಶ್ರೀಯಾಮೇವ ಪರಿಶ್ರಮಃ ಪರೋವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರತಪಃ ಶೃತಾದಿಷು|| ಅವಿಸ್ತೃತಿಃ ಶ್ರೀಧರಪಾದಪದ್ಮ ಯೋಗಾನುವರ್ಣಾನುವಾದ ಶ್ರವಣಾದಿಭಿರ್ಹರೇಃ|| ಅವಿಸ್ತೃತಿಃ ಕೃಷ್ಣಪದಾರವಿಂದಯೋಃ ಕ್ಷಿಣೋತ್ಯಭದ್ರಾಣಿ ಶಮಂತನೋತಿತಿಃ|| ಸತ್ಸಸ್ಯ ಶುದ್ಧಿಂಪರಮಾಂಚ ಭಕ್ತಿಂ ಜ್ಞಾನಂಚ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿರಾಗಯುಕ್ತಂ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:- ಮನುಷ್ಯರು ಮಾಡುವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದಲೂ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ಧೃವಾದಿ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದಲೂ ಭಾಗವತಾದಿಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನರಿಯದೆ ಬರೇ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಆಗುವ ಫಲವೇನೆಂದರೆ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವರು ದೊಡ್ಡವರು, ಸ್ನಾನ, ಜಪ, ತಪಸ್ಸು, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಾರೆ, ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಯೂ, ತಾವು ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಇಂಥವರಿಗೇನೇ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಗೃಹದಾನ, ಭೂದಾನ, ಗೋದಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೂ, ಇವುಗಳೇ ಇವರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಫಲವು. ಅಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಬರುವುವೆಂಬ ಭಾವ. ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಹಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆದರದಿಂದ ಭಗವತ್ಕಥಾ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದು. ಆ ಅವಿಸ್ತೃತಿಯು ಐಹಿಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಇಹ ಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದೆಂದು ಭಾಗವತ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಕಂಠೋಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅಂತು ಭಾಗವತಾದಿಗಳನ್ನು ಪುರಾಣ ಹೇಳುವವರು ಒಂದೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳುವವರಾಗಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿರಳ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವರು ಹೇಳಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೂತವರೆಲ್ಲರೂ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರೇ ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವರು. ಮಿಗಲಾದವರೂ, ಕಥಾ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವಾಗಲೇ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಗಡಿಬಿಡಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಗಲಭೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಯೋಚಿಸಿ ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನೇ ತೆಗೆದು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಇರುವರು. ಇಂತಹ ಮಹದುಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನುದ್ಧರಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಈ ದಾಸರಾಯರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕೊಂಡಾಡಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆಗುವುದು. ಅದಂತಿರಲಿ, ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆಯನ್ನೂ, ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿ, ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಾವು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮಹಾತ್ಮರು ಉದಾಶೀನ ಮಾಡಬಾರದು. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇದು ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು. ಎಂದು ಅದರ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಳೆಯ ನೀರೋಣಿಯಲಿ ಪರಿಯಲು
ಬಳಸರೂರೊಳಗಿದ್ದ ಜನರಾ
ಜಲವು ಹೆದ್ದೊರೆಗೂಡೆ ಮಜ್ಜನಪಾನ ಗೈದಪರು ||
ಕಲುಷವಚನಗಳಾದರಿಯು ಬಾಂ
ಬೊಳೆಯಪೆತ್ತನ ಪಾದಮಹಿಮಾ
ಜಲಧಿಪೊಕ್ಕದರಿಂದ ಮಾಣಪರೇ ಮಹೀಸುರರು || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮಳೆಯನೀರು, ಓಣಿಯಲ್ಲಿ=ಬೀದಿಯ ಮೊಹರಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಿಯಲು=ಹರಿಯುತ್ತಿರಲು, ಊರೊಳಗಿದ್ದ ಜನರು, ಬಳಸರು=ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಪಡಿಸರು, ಆ ಜಲವು=ಅದೇ ನೀರು, ಹೆದ್ದೊರೆಗೂಡೆ=ದೊಡ್ಡ ನದಿಯನ್ನು ಶೇರಲು, ಮಜ್ಜನಪಾನಗೈದಪರು=ಸ್ನಾನ ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಅದರಂತೆಯೇ, ಇವು=ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ನನ್ನ ವಚನಗಳು, ಕಲುಷವಚನಗಳಾದರು=ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ, ಬಾಂಭೊಳೆಯಪೆತ್ತನ=ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಮಹಿಮಾಜಲಧಿ ಪೊಕ್ಕದರಿಂದ=ಪಾದ ಮಹಿಮೆ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಮಹೀಸುರರು=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಮಾಳ್ವಪರೆ=ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ಇರುವರು? ಅಂದರೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಬೀದಿಯ ಸಂದುಗೊಂದುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಓಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ನೀರು ದೊಡ್ಡ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿದರೆ ಹೇಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಏನು ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಚರಿತೆ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಇರಲಾರರು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀಮಟ್ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರು (ಜಯತೀರ್ಥರು) ಹೇಳಿರುವರು. “ಗಂಗಾ ಸಂಗೇನ ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ರಥ್ಯಾರ್ಥೈಃಭೃತೇಯಥಾ || ವಾಚೋವಿಶುದ್ಧಿಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಸಂಗಮ್ಯಂತೇ ಗುರೋರ್ಗಿರಃ” || ಅಂದರೆ “ಬೀದಿಯ ಮೊಹರಿಯೊಳಗಿನ ನೀರು ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸೇರಲು ಅದು ಹೇಗೆ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ವಾಕ್ಯ ಶುದ್ಧಿಯ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಟೀಕಾ ರೂಪವಾದ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುಗಳ ವಾಕ್ಯ ಭೂತವಾದ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸುವೆವು” ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವಾದ ತತ್ವ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಮಳೆಯ ನೀರು ಬೀದಿಯ ಓಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದಾಗ ಜನರು ಅದನ್ನು ಬಳಸದಿದ್ದರೂ ಅದೇ ನೀರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರಲು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡದೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು, ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವೆನೆಂತ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥವೇ ಗ್ರಂಥವೆಂತಲೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಆದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವರು ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಕೇವಲ ಭಾಷಾ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡವರ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ದೊಡ್ಡ ದೋಷವಾಗಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮಹಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲವರಾದ ಮಣಿಮಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೇ ನಿಷೇಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದ್ವಾರಾಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೂ, ವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ ಕೂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನರಕ ಭಾಗಿಗಳಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಾರದ ಉತ್ತಮರಾದ ದಾಸರಾಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಮ್ಮನ್ನೇ ಆಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನರ್ಥಸಾಧನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರನ್ನು ನೋಡಿ ಶೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಗರ್ಧಭಯಾನಮಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಣೀ ಇತ್ಯಾದೇಃ” ಎಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಶುದ್ಧಿ ಅಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಸಂಸ್ಕೃತವಾಣಿಯನ್ನು ಕತ್ತಿಯ ವಾಹನಕ್ಕೆ ಸಮ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷಾ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಸುಧಾದಿಗಳಿಗೂ ಪುರಾಣಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಯಾರೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳ ಕೂಡ ಮಾತಾಡುವಾಗಲೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂತಂತೆ ಅಶುದ್ಧಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಉಳಿಯುವುದೆಂತು? ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು

ಯೋಚಿಸದೆ ಮನ ಬಂದಂತೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅನರ್ಥವೂ, ದೊಡ್ಡವರ ದೋಹವೂ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡೇ ತೀರಬೇಕು. ಮತ್ತೂ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ಪುರಾಣೈಃ ಪ್ರಾಕೃತೈರಪಿ' ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ "ನಯದ್ವಚಶ್ಚಿತ್ತಪದಂ ಹರೇರ್ಯಶೋ ಜಗತ್ಪವಿತ್ರಂ ನ ಗೃಣೀತ್ ಕರ್ಹಿಚಿತ್ || ತದ್ವಾಯಸಂ ತೀರ್ಥಮುಶಂತಿ ಮಾನಸಾನಯತ್ರಹಂಸಾನ್ಯವನ್ನಿಮಂಕ್ಷಯಾ|| ಸವಾಗ್ವಿಸರ್ಗೋಜನ ತಾಘ ವಿಘ್ನವೋ ಯಸ್ವಿನ್ವತಿಶ್ಲೋಕಮಬದ್ಧವತ್ಯಪಿ|| ನಾಮಾನ್ಯನಂತಸ್ಯ ಯಶೋಂಕಿತಾನಿಯಚ್ಛ್ರಣ್ಣಂತಿಗಾಯಂತಿ ಗೃಣಂತಿ ಸಾಧವಃ" ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಯಾವದಾದರು ಗ್ರಂಥವು, ವಿಚಿತ್ರ ಪದ ರಚನಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಇಂಪಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಾಗೆಯು ಮುಣುಗುವ ಕೆಸರಿನ ನೀರೊಳಗೆ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ವಾಸಿಗಳಾದ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಗೆ ಮುಣುಗಲು ಇಚ್ಛಿಸಲಾರವೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೊಡ್ಡವರಾದ 'ಹಂಸ' ಅಂದರೆ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಸನಕಾದಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾರರು. ಅದನ್ನು (ವಾಯಸತೀರ್ಥ) ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಛಂದೋ ಭಂಗಾದಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಭಗವನ್ನಾಮಾಂಕಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಾಧುಗಳು ಶ್ರವಣ ಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆನಂದಪಡುವರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಗವನ್ಮಹಾತ್ಮೆಗಳೆಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದರೆ ಅರ್ಥವೇನು? ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾವ್ಯ ಕಾದಂಬರಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುಗಳಾದರೆ ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕನ್ನಡ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯಹೃದ್ಯತವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತೂ ಅಕಾರಾದಿ ಏಕಪಂಚಾಶದ್ವರ್ಣಗಳೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಜಾದಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದಲೂ ಇಂತಹ ಉದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಎಂದು ಹೀಯ್ಯಾಳಿಸುವವರು ಹರಿ ಗುರುಗಳ ದೋಹಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರರಾಗುವರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪಾಚೀನರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶಿಯರಾದ ತುಕ್ಕಾರಾಂ, ತುಲಸೀದಾಸ್, ನಾಮದೇವ, ಜ್ಞಾನದೇವ ಮೊದಲಾದ ಅವತಾರ ಪುರುಷರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ದಾಸರಾಯರು ಸಹ ಇವು ಕಲುಷ ವಚನಗಳಾದೊಡೆಯು ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಸರ್ವರೂ ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿಯೂ ಜನರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಆದರ ಹುಟ್ಟದೆ ಮಾತ್ಸರ್ಯಸ್ತರಾಗುವುದಾದರೆ ಕೋಶಿ ಕೈಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮಾಣಿಕ್ಯದಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವುದೇನು.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಧೀನನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕರುಣವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

**ಶ್ರುತಿತತಿಗಳಿಗಭಿಮಾನಿ ಲಕುಮೀ
ಸ್ತುತಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದಪ್ರತಿ
ಹತ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯಾದ್ಯಖಿಳ ಸದ್ಗುಣಗಣಾಂಭೋಧಿ ||
ಪ್ರತಿದಿವಸ ತನ್ನಂಘ್ರಿಸೇವಾ
ರತ ಮಹಾತ್ಮರು ಮಾಡುತಿಹ ಸಂ
ಸ್ತುತಿಗೆ ವಶನಾಗುವನಿವನ ಕಾರುಣ್ಯಕೇನೆಂಬೆ || ೩ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರುತಿತತಿಗಳಿಗೆ=ವೇದ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ, ಅಭಿಮಾನಿ=ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಲಕುಮೀಸ್ತುತಿಗಳಿಗೆ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ, ಗೋಚರಿಸದ= ಪಾರಗಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡದ, ಅಪ್ರತಿಹತ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯಾದ್ಯಖಿಳ ಗುಣಗಣಾಂಭೋಧಿ=ಅಪ್ರತಿಹತ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯಾದಿ=ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರವಾದ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಿಳ=ಸಮಸ್ತವಾದಂಥ, ಸದ್ಗುಣಗಣ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿಗೆ, ಅಂಬುಧಿ=ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರತಿದಿವಸ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ತನ್ನಂಘ್ರಿ ಸೇವಾರತಮಹಾತ್ಮರು= ತನ್ನಂಘ್ರಿ= ತನ್ನ ಪಾದಗಳ, ಸೇವಾ=ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ, ರತ=ನಿರತರಾದ, ಮಹಾತ್ಮರು=ಮಹನೀಯರು, ಮಾಡುತಿಹ=ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ=ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ವಶನಾಗುವನು, ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ= ಕರುಣಕ್ಕೆ, ಎನೆಂಬೆ=ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ!

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಪಾರಗಾಣಲು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವನು ಎಂದಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾದ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ ಸಮುದ್ರನಾಗಿ ಇರುವನೋ ಅಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನು ತನ್ನ ಪಾದಸೇವಾರತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ಮಾಡುವ ಅಲ್ಪವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ವಶನಾಗುವನು. ಇಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಪಾದ ಸೇವಾರತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ಮಾಡುತ್ತಿಹ ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ ವಶನಾಗುವನು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನು! ಎಂದರೆ ದಾಸರಾಯರು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದಲೂ, ದೊಡ್ಡವರ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಸಹ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಸ್ವಾನುಭವವಾವುದು! ಅಂದರೆ ವಿಜಯ ದಾಸರೂ, ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರೂ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಅಶಕ್ತಿ ಇಂದಿರುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತಿರುಪತೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಅಶಕ್ತರಾದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾವು ಇಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟು ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರು ಮೊದಲಾದವರು ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲರೂ ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ನರ್ತನ ಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರಲು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಅಂಗ ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದ ಗುರುಗಳು ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರೂ ಸಹ ಭಜನ ತತ್ತರರಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟರು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ರೋಗದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಹಸಿವಿನಿಂದ ನರಳುತ್ತ, ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರಲು ತಮ್ಮ ಗತಿಯು ಹೀಗೆ ಆಯಿತಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕ್ಷಣ ಬಿಡದೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರಂತೆ ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ದಿವ್ಯವಾದ ಭಕ್ತ್ಯ ಭೋಜ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದು ಅವರಿಗೆ ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಿದನು. ತಕ್ಷಣ ಇವರ ಅಶಕ್ತಿಯು ನಿವಾರಣವಾಗಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತ್ತಲಾ ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರಿಗೆ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ನೆನಪು ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅವರು ಆಹಾ! ರೋಗಿಷ್ಟನಾದ ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಆದರಿಸದೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲ. ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗೊಂಡು ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ನೋಡುವಾಗ ಸಂತೋಷಚಿತ್ತನಾಗಿ ಕೂತಿರುವ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆತು ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟೆನು. ನೀನು ಕ್ಷುದ್ಧಾಭೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿರುವೆಯೋ ಎಂದು ಓಡಿ ಬಂದೆನು. ಇದೇನು ಇಂದು ಉಪವಾಸವಿದ್ದರೂ ಸಂತೋಷಚಿತ್ತನಾಗಿ ಕೂತಿರುವಿಯಲ್ಲಾ, ನಿನಗೆ ಕೂಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು ಅಂದರು. ಆಗ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡು ಇದೇನು ಹೀಗೆ ಕೇಳುತ್ತೀರಿ! ಈಗತಾನೆ ತಾವೇ ಬಂದು ನನಗೆ ಮಿಷ್ಣಾನವನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಿದಿರಲ್ಲಾ ಇಂತಹ ಅಮೃತಾನ್ನವನ್ನು ನಾನು ಎಂದಿಗೂ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಶಕ್ತಿಯು ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನೇ ನಿನಗನ್ನವನ್ನಿತ್ತವನು, ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆನು. ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಂದ ಸಮೇತರಾಗಿ ಪಾಡಿ ಪೊಗಳಿದರು ಎಂದು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ದಾಸರಾಯರಿಗೆ ಸ್ವಾನುಭವವೇ ಇರುವುದು. ಮತ್ತೋ ಕನಕದಾಸರು ಉಡುಪಿ ಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು ಆತನನ್ನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ಆಲಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಿದರು. ಅವನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹಿಂದುಗಡೆ ಕೂತು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪಾಡಿ ಪೊಗಳಲು ಪಶ್ಚಿಮದ ಗೋಡೆಯು ಒಡೆದು ಕಿಂಡಿಯಾಯಿತೆಂತಲೂ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿ ಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿದನೆಂತಲೂ, ಈಗಲೂ ಆ ಗುರುತು ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ 'ಕನಕನ ಕಿಂಡಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಇಂತಹ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ವಿಟ್ಟಲ ದೇವರ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಇರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವದಿಂದಲೇ "ತನ್ನಂಘ್ರಿ ಸೇವಾರತರು ಮಾಡುತ್ತಿಹ ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ ವಶನಾಗುವನು" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾನರೂಪವಾಗಿ "ಶೃತಿದೇವ" "ಬಹಳಾಶ್ವರಾಜ" ಮೊದಲಾದವರ ಕಥೆಗಳು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವುವು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ "ಅಕ್ಷರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ" ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನಡೆದ ಉಪಮಾನಗಳನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ತೋರಿಸಿ ಇರುವರು. ಮತ್ತು "ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯಕೇನೆಂಬೆ" ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೇ ವಿಶದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮನವಚನಕತಿ ದೂರ ನೆನವರ
ನನುಸರಿಸಿ ತಿರುಗುವನು ಚಾನ್ದವಿ
ಜನಕ ಜನರೊಳಗಿದ್ದುಜನಿಸುವ ಜಗದುದರ ತಾನು ||
ಘನಮಹಿಮ ಗಾಂಗೇಯನುತ ಗಾ
ಯನವ ಕೇಳುತ ಗಗನಚರವಾ
ಹನ ದಿವೌಕಸರೊಡನೆ ತಿರುಗುವನು ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜಾನ್ವವಿಜನಕ=ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪೆತ್ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಮನವಚನಕತಿದೂರ=ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ಗೋಚರಿಸದವನು, ಆದರೂ ನೆನೆವರನ=ಸ್ಮರಿಸುವವರನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ=ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ, ತಿರುಗುವನು, ಜಗದುದರ=ಜಗತ್ತನ್ನೇ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವನಾದರೂ, ಜನರೊಳಗಿದ್ದು=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಜನಿಸುವ=ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗರ್ಭದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಾಗ ತಾನೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವನು. ಗಾಂಗೇಯನುತ= ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಘನಮಹಿಮ=ಅಪಾರವಾದ ಮಹಿಮೆ ಉಳ್ಳವನಾದರೂ, ಗಗನಚರವಾಹನ=ಪಕ್ಷಿವಾಹನ (ಗರುಡವಾಹನನಾದ) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಾಯನವನ್ನು, ಕೇಳುತ್ತ=ಕೇಳುತ್ತ, ದಿವ್ಯಾಕಸರೋಡನೆ=ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ=ಭಕ್ತರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ತಿರುಗುವ=ಸಂಚರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪೆತ್ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಯೋಚಿಸಿ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಲೀ, ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲೀ ಸಾಧ್ಯನಾಗದವನು ಮತ್ತು ಅಪಾರ ಮಹಿಮನು. ಆದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತರು ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ತಿರುಗುವನು. ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡವನಾದರೂ ತಾನು ಜನರಲ್ಲಿದ್ದು ಗರ್ಭದಿಂದ ಅವರು ಜನಿಸುವಾಗ ತಾನೂ ಜನಿಸುವನು. ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರಂಥಾವರಿಂದ ಸ್ತುತನುಮಾನನಾದ ಮಹಾನುಭಾವನು ತನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತರು ಪಾಡುವ ಗಾಯನವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಗರುಡವಾಹನನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಕ್ತರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು “ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯಕೇನೆಂಬೆ” ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿರುವರು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:-ಪೂರ್ವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯಕೇನೆಂಬೆ” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಇವನ ಪರಮ ಕರುಣವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಅದನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. “ಜಾನ್ವವಿ ಜನಕ” ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಪವಿತ್ರತ್ವವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುದು, ಹೇಗೆಂದರೆ.

ಭಾಗವತ ಪಂಚಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ತತ್ರಭಗವಸ್ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಜ್ಜಲಿಂಗಸ್ಯ, ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿಕ್ರಮತೋವಾಮಪಾದಾಂಗುಷ್ಟ ನಖನಿಭಿರ್ನೋರ್ಧ್ವಾಂಡ ಕಟಾಹ ವಿವರೇಣಾಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಯಾ ಜಲಧಾರಾ” ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಮನಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಅವನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವಾಗ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಭೂಮಂಡಲವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಳೆದು ಎರಡನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿಡಲು ಆ ಹೆಜ್ಜೆಯು ಭುವರೋಹ ಮೊದಲು ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಇರುವ ಆರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ದಾಟಿ ಮೇಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಖರ್ಪರಕ್ಕೆ ತಗುಲಿತು. ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಡದ ಪಾದಾಂಗುಷ್ಟ ನಖವು ಆ ಖರ್ಪರಕ್ಕೆ ತಗಲಿದ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಖರ್ಪರವು ಒಡೆದು ಹೊರಗಿನ ನೀರು ಧಾರೆಯಾಗಿ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿತು. ಆ ಧಾರೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದುದರಿಂದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಳೆಂದೆನಿಸಿ ವಿಷ್ಣುಪದೀ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಜಾನ್ವವಿಯ ಪೆತ್ತವನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಯಚ್ಚೌಚನಿಃ ಸೃತಸರಿತ್ತವರೋದಕೇನ ತೀರ್ಥೇನ ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯಧಿ ಧೃತೇನಶಿವಃ ಶಿವೋಭೂತ್ ಧ್ಯಾತುರ್ಮನಃ ಶಮಲ ಶೈಲ ನಿಸೃಷ್ಟವಜ್ರಂ ಧ್ಯಾಯೇಚ್ಚಿರಂಭಗವತಶ್ಚರಣಾರವಿಂದಂ” ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಶೌಚದಿಂದ ಹೊರಟ ಉದಕವನ್ನು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಗಂಗೆಗೆ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನೋದಕವೆಂದು ಹೇಳಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವುಂಟು. ಬಾಹ್ಯೋದಕವು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ನಂತರ ಒಳಗೆ ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವಾವುದೆಂದರೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾನಂದ ಭರಿತರಾಗಿ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಉದಕವನ್ನೇ ಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಚಿಸಿ ಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆ ಮಾಡಿದರು. ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಧಾತುಃ ಕಮಂಡಲು ಜಲಂತದುರುಕ್ರಮಸ್ಯ ಪಾದಾವನೇ ಜನಪವಿತ್ರತ ಯಾನರೇಂದ್ರ ಸ್ವಧೂನ್ಯ ಭೂನ್ನಭಸಿಸಾಪತತೀ ನಿಮಾಷ್ಟಿ ಲೋಕತ್ರಯಂ ಭಗವತೋ ವಿಶದೇವಕೀರ್ತಿತಃ” ಅಂದರೆ ಆ ಕಮಂಡಲೋದವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆಯಿಂದ ಪವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಲೋಕತ್ರಯವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:- ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದ ಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾದ ಗಂಗೆಯ ಉದಕವನ್ನು ಶಿರಸಾ ಧರಿಸಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಶಿವ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೋ, ಯಾವನ ಪಾದವು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರ ಮನಃಕಲ್ಪಷವೆಂಬ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಪುಡಿ ಪುಡಿ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವುದೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಣ ಕಮಲವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು

ಎಂಬುದು “ಯಚ್ಚೈಚನಿಃ ಸೃತ” ಎಂಬ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು. ಮಹನೀಯರೆ! ನೋಡಿರಿ! ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಯಾವ ಅಂಗವನ್ನು ಬಹಳ ನಿಕೃಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವೆವೋ ಅಂತಹದು ಪಾದ, ನಖ, ಕೇಶ ಮೊದಲಾದವು ಪಾನೀಯದಲ್ಲಾದರೂ ಭಕ್ತ್ಯ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಾದರೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೇಗೆ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ನೋಡಿ! “ಏದೋಷಾಃ ಇತರತ್ರಾಪಿತೇ ಗುಣಾಃ ಪರಮೇ ಮತಾಃ” ಯಾವುದು ಜನರಲ್ಲಿ ದೋಷವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣವೇ ಆಗುವುದು, ಎಂದು ಸ್ತುತಿ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಅದು ಚನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಡಗಾಲಿನ ಅಂಗುಷ್ಟ ನಖದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದವನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಾಳನ ಮಾಡಿ ರುದ್ರ ದೇವರು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು ಅಂದಮೇಲೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ವರ್ಣಿಸಲೇಕೆ? ಇಂತಹ ಮಹಿಮೋಪೇತನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ಜಾನ್ವವಿಜನಕ” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮತ್ತು “ಮನವಚನಕತಿದೂರ ನೆನೆವವರನನುಸರಿತಿ ತಿರುಗುವನು” ಈ ಪದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಾಡುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಮನೋವಚೋಭ್ಯಾಮನುಮೇಯ ವರ್ತನೋ ದೇವಕ್ರಿಯಾಯಾಃ ಪ್ರತಿಯಂತ್ಯಥಾಪಿಹಿ” ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಸಾಕಲೈನ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣರು. ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವು ಎಂತಹದೆಂದರೆ, -ಮನೋ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅನುಮೇಯಿಸಲರ್ಹವಾದುದು. ಅಂದರೆ:-ಜಗತ್ತು ಇದ್ದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೊಬ್ಬನಿರಬೇಕು. ಅವನಾರು? ವೇದದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆತನೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು, ಅನುಮೇಯಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಕೊಂಚ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಗವತ್ತೇರಣೆಯಿಂದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣುವರೇ ಹೊರತು ಸಾಕಲೈನ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ದಾಸರಾಯರು “ಸುಲಭನೋಹರಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರಲ್ಲ! ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? “ಯಮೇವೈಷ ವ್ಯಣುತೇತೇನಲಭ್ಯಃ” ಯಾರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟುವುದೋ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಲಭನೇ ನಿಶ್ಚಯ. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ:- ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತರು ವಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೇನು? ಏನಾದರೂ ರಮಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಗವದನುಗ್ರಹವು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಲ್ಲ, ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಅನುಗ್ರಹವು ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸಾಕಲೈನ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯರು ಅಂದಮೇಲೆ ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಭಕ್ತರು ಇರಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಭಾಗವತೋಕ್ತವಾದ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವೆವು. ಮಹನೀಯರೇ ಆಲಿಸಿ, ಅಂಬರೀಷ ರಾಜನು ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನು ದ್ವಾದಶೀ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಪಾರಣೆ ಕಾಲದೊಳಗಾಗಿ ತಾನೂ ಪಾರಣೆ ಮಾಡುವೆನೆಂಬ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದಾನೊಂದು ದ್ವಾದಶಿ ದಿವಸ ಅಂಬರೀಷ ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಾನು ಪಾರಣೆಗೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದೂರವಾಸ ಋಷಿಗಳು ಆ ವ್ರತಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿ ೧೦,೦೦೦ ಶಿಷ್ಯರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾಜನು ತಾನು ಪಾರಣೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಾರಣೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಎದ್ದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ದೂರ್ವಾಸರು ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಸ್ನಾನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಯಮುನಾ ನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಡುವಿನೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡು ಬೃಹದ್ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೂತುಬಿಟ್ಟರು. ಪಾರಣೆ ಮೀರುವ ಹೊತ್ತಾದರೂ ದೂರ್ವಾಸರು ಬಾರದಿರಲು ರಾಜನು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತೀರ್ಥ ಪ್ರಾಶನದಿಂದ ಪಾರಣೆಯ ವ್ರತವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಬಿಟ್ಟನು. ನಂತರ ದೂರ್ವಾಸರು ಬಂದು ನೋಡಿ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಹು ಕೋಪದಿಂದ ಒಂದು ಅಭಿಚಾರವನ್ನು (ಶಕ್ತಿಯನ್ನು) ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ರಾಜನು ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿಂತೇ ಇದ್ದನು. ತಕ್ಷಣ ಭಗವಚ್ಚಕ್ರವು ಹೊರಟು ಆ ಅಭಿಚಾರವನ್ನು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿ ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ದೂರ್ವಾಸರು ಭಯಪಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೂ, ರುದ್ರ ದೇವರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿರೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಭಗವಚ್ಚಕ್ರದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ತದನಂತರ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಪರಮಾತ್ಮನೂ “ನಾನು ಭಕ್ತಪರಾಧೀನನು, ನಾನು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾರೆನು. ಅಂಬರೀಷನ ಪಾದವನ್ನೇ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರೆ ಅವನೇ ರಕ್ಷಿಸುವನು” ಅಂದನು. ಅದರಂತೆ ದೂರ್ವಾಸರು ಅಂಬರೀಷನನ್ನು ಶರಣು ಹೋಗಲು ಅಂಬರೀಷನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಅವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಕಳೆದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆ ವರೆವಿಗೂ ರಾಜನು ಉಪವಾಸವಾಗಿಯೇ ಕಾದಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಪಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿ ನಂತರ ತಾನು ಪಾರಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ “ಯಯಾವಿರಿಂಚಾದಿ ಮಧಶ್ಚಕಾರ” ಅಂದರೆ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಬರೀಷನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಮೀರಿಬಿಟ್ಟನು ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂಬರೀಷನ ಚಕ್ರದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು, ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ

ಕೂಡ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಎಂಬುದು ಈ ಕಥೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:-

“ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಭಕ್ತಿಕೋಟ್ಯಂಶಾದಂಶೋನೈವಾಂಬರೀಷಕೇ | ತಾತ್ಕಾಲಿಕೋ ಪಚೇಯತ್ವಾತ್ತೇಷಾಂ ಯಶಸ ಆದಿರಾಟ್ || ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಶ್ಚ ತತ್ಕೀರ್ತಿಂ ವ್ಯಂಜಯಾಮಾಸುರುತ್ತಮಾಂ” ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವೂ ಕೂಡ ಅಂಬರೀಷನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮನಾದ ಅಂಬರೀಷನಿಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇತ್ತು ಎಂಬುವ ವಿಷಯವು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೆ ಅಂಬರೀಷನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿದರು-ಎಂದು, ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯು ಅಂಬರೀಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು. ಲೋಕ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನರು “ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಈ ಸೇವಕನ ಮೇಲೆ ಇದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಂಡ ಮಾತಕ್ಕೇನೆ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳಿಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸುಖವು ಸೇವಕನಿಗಿಂದಾದರೂ ಬಂದೀತೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಅಂಬರೀಷನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರುಣ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಂದರೇನು! ಭಕ್ತರನ್ನು ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉದ್ಧರಿಸುವನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವನು.

ಸರ್ವದಾ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ದಿವಾನರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರೆಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಬಡಬಗ್ಗರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು, ಅಭಿಮಾನವನ್ನಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನಿತ್ತು ಉದ್ಧರಿಸಿದನೆಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಕರುಣಾಳುವೆನ್ನುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಲ್ಲರಾದ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ವಶನಾಗುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ‘ಕರುಣಾಳು’ ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಅದಂತಿರಲಿ! ಮನೋವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಗೋಚರನಾದ ಮಹಾಮಹಿಮನು ತನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಿರುಗುವನು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಎತಾರ್ಥವೇ? ಅಂದರೆ ಪಾಂಡವರ, ತತ್ರಾಪಿ ಅರ್ಜುನನ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿರಿ! ಪಾಂಡವರು ಕಷ್ಟದೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ಆಗ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ವ್ಯಾಸ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಮತ್ತೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿಯೂ ಸಖನಾಗಿಯೂ, ಗುರುವಾಗಿಯೂ, ದೂತನಾಗಿಯೂ, ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ಪುರಾಣದ ಕಥೆ ಅಂದರೆ ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ ನಮ್ಮ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ, ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶದ ತುಕ್ಕಾರಾಂ, ನಾಮದೇವ, ಜ್ಞಾನದೇವ, ರಾಮದಾಸ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿದ “ನೆನವವರನನುಸರಿಸಿ ತಿರುಗುವನು” ಎಂಬ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇದೆ. “ಜಗದುದರ ತಾನು ಜನರೊಳಗಿದ್ದು ಜನಿಸುವನು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಏನು ಅಂದರೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನು ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದುದರಿಂದ ಉಪಾಧಿಯಾದ ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುವನು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವನು ನಿತ್ಯನಾದನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಿಂಬನ ಸನ್ನಿಧಾನ ನಾಶದಿಂದ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬನಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವು ಬರುವುದು. ಕನ್ನಡಿಗೇ ನಾವು ಅಭಿಮುಖರಾದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು, ಕನ್ನಡಿಗೂ ನಮಗೂ ಸಂಬಂಧ ತಪ್ಪಿದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಹೇಗೆ ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿರುವುದು (ಉಪಾಧಿ) ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹವು. ಬಿಂಬನು ಪರಮಾತ್ಮನು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಾಣುವುದು. ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಗವು ತಪ್ಪಿದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಜೀವನು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಅವನ ಕೂಡಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜನಿಸುವನು. ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಗುಣೇಷು ಮಾಯಾ ರಚಿತೇಷು ದೇಹೈಸೌಪಪದ್ಯಮಾನ ಸ್ವಹತೇನ ಜಾಯತೇ” ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಹಿಯು, ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ಯ, ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅಂದರೆ ತಾನು ಸಾತ್ವಿಕನೋ, ರಾಜಸನೋ, ತಾಮಸನೋ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನುನುಸರಿಸಿ, ಅದೃಷ್ಟೋದ್ಭೋಧಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ದೇವಾಸುರ ಗಂಧರ್ವ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯೋನಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವನೋ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಅದೃಷ್ಟೋದ್ಭೋಧಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸಮೇತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವನು. ಆದರೆ ಗರ್ಭಯಾತನಾದಿ ದುಃಖಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ:-ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಿರಲು ಗಾಳಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನೀರು ಚಲಿಸಿದರೆ ಸೂರ್ಯನ

ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು, ಆದರೂ ಬಿಂಬರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನೀರು ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆತನು ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿರುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೇಹಗತವಾದ ಯಾವ ವಿಧದ ದುಃಖವೂ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ಗಾಂಗೇಯನುತ” “ಗಗನಚರವಾಹನ” ಎಂಬೀ ಎರಡು ಪದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಘನ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುವು. ಹೇಗೆಂದರೆ:-ಗಂಗಾ ಪುತ್ರರಾದ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರವು “ಭೀಷ್ಮಸ್ತವರಾಜ” ಎಂದು ಭಾರತ ಅನುಶಾಸನ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಚರತ್ನಗಳೆಂದು (೫ ರತ್ನಗಳು) ಆರಿಸಿ ತೆಗೆದಿರುವರು. ಅವುಗಳು “ಗೀತಾ, ಸಹಸ್ರನಾಮೈವಸ್ತವರಾಜೋಹ್ಯನುಸ್ಮೃತಿಃ | ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷಣಂ ಚೈವ ಪಂಚರತ್ನಾನಿ ಭಾರತೆ” ೧. ಭಗವದ್ಗೀತೆ. ೨. ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮ. ೩. ಭೀಷ್ಮಸ್ತವರಾಜ. ೪. ಅನುಸ್ಮೃತಿ. ೫. ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷಣಂ ಇವು ೫ ರತ್ನಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ೨ ರತ್ನಗಳು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು, (೧) ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದು ಭೀಷ್ಮಸ್ತವರಾಜ. (೨) ಅನುಸ್ಮೃತಿಯು-ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನೂ ಐಕ್ಯ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು, ಅಂತು-೫ ರತ್ನಗಳ ಪೈಕಿ ಸ್ತವರಾಜ, ಅನುಸ್ಮೃತಿ, ಇವೆರಡು ಭೀಷ್ಮ ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು. ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೇ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಭಗವಂತನ ಘನ ಮಹಿಮೆಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಗಗನಚರನಾದ ಗರುಡವಾಹನನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯು ಮತ್ತಾರಿಗುಂಟು? ಯೋಚಿಸಿರಿ! ಮೊದಲು, ಗರುಡನ ಮಹಿಮೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಅವನನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನ ಮಹಿಮೆಯು ತಾನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು, ಅಲ್ಲವೆ? ಗರುಡನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶೃತಿಯು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದು:-

“ಗರುಡಸ್ಯ ಜಾತಮಾತ್ರೇಣ ತ್ರಯೋಲೋಕಾಃ ಪ್ರಕಂಪಿರೆ | ಪ್ರಕಂಪಿತಾ ಮಹೀಸರ್ವಾಸಶೈಲವನಕಾನನಾ||
ಗಗನನಂಷ್ಟಾಚಂದ್ರಾರ್ಕಂ ಜ್ಯೋತಿಷನಪ್ರಕಾಶತ | ದೇವತಾಭಯ ಭೀತಾಸ್ತು ಮಾರುತೋನ ಪ್ರಕಂಪತ ||” ಇದರರ್ಥ:- ಗರುಡನು ಜನಿಸಿದಾಗ ಮೂರು ಲೋಕದ ಜನರು ನಡುಗಿಹೋದರು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಮಿಯು ನಡುಗಿತು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ಕಾಂತಿಹೀನರಾದರು, ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭಯಪಟ್ಟರು. ಗಾಳಿಯು ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ, ಎಂಬೀ ಶೃತಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗರುಡನ ಮಹಿಮೆಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಮತ್ತೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗರುಡನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ತಾಯಿಯಾದ ವಿನತಾದೇವಿಯ ದಾಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಅಮೃತವನ್ನು ತರಲು ಹೊರಟನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಆಹಾರ ದೊರಿಯದೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಆಕೆಯು ಸಮುದ್ರದ ಕುಕ್ಷಿಯ ಏಕಾಂತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪಾಪಿಗಳಾದ ಲೋಕ ಕಂಟಕರಾದ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ನಿಷದರು ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸವಾಗಿರುವರು. ಅವೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಭಕ್ಷಿಸಿ ಅಮೃತ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಡೆಂದಳು. ಗರುಡನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೂ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲು ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಕಶ್ಯಪರನ್ನು ಕಂಡು, “ನನಗೆ ತಾಯಿಯು ಆಹಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೂ ಅದು ಸಾಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆಲ್ಲಾದರೂ ಆಹಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು” ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಕಶ್ಯಪರು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸರೋವರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆನೆಯೂ, ಒಂದು ಆಮೆಯೂ ಇರುವುವು. ಇವೆರಡೂ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಾಗಿದ್ದು ವಿಭಾಗದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ವಿವಾದ ಮಾಡಿ ಪರಸ್ಪರ ಶಾಪಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಆನೆ ಆಮೆಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವರು. ಆನೆಯು ೬ ಗಾವುದ ಎತ್ತರವೂ, ೧೨ ಗಾವುದ ಅಗಲವೂ ಇರುವುದು. ಆಮೆಯು ೩ ಗಾವುದ ಎತ್ತರವೂ, ೧೦ ಗಾವುದ ಸುತ್ತಳತೆಯೂ ಇರುವುದು. ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದ ವೈರದಿಂದ ಈಗಲೂ ಇವರು ವೈರಿಗಳಾಗಿಯೇ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಾ ಇರುವರು. ಅವೆರಡನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಶ್ಯಪರು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಗರುಡನು ಅವೆರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಂಡು ತಿನ್ನಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಾ ಬರುವಾಗ ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ವಟ ವೃಕ್ಷವಿದ್ದಿತು. ಆ ವೃಕ್ಷವು ಗರುಡನನ್ನು ನೋಡಿ, “ಗರುಡಾ ಯೋಚಿಸಬೇಡ. ನನ್ನ ಟೊಂಗೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ನೂರು ಗಾವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಒಂದು ಟೊಂಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತು ಗಜಕೂರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಬಹುದು” ಎಂದಿತು. ಗರುಡನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ೧೦೦ ಗಾವುದ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಟೊಂಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾಲನ್ನು ಆ ಟೊಂಗೆಗೆ ತಗುಲಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಚಟ ಚಟ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆ ಟೊಂಗೆಯು ಮುರಿದು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆಗ ಅದರಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಗರುಡನು ನೋಡಿದನು. ಟೊಂಗೆಯು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟು ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಗುವುದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಶತಯೋಜನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಆ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಮೂಗಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾರಿಬಿಟ್ಟನು. ಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ಗಾವುದಗಳು ಹಾರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಕಶ್ಯಪರು ತಮ್ಮ ಮಗನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಆ ಟೊಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಅವರು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಂತೆ

ಮಾಡಿ ಆ ಟೊಂಗೆಯನ್ನು ಬೆಟ್ಟದಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರು. ಗರುಡನು ಅದನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾದ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಆ ಪರ್ವತವು ೧೦೦ ಹೋಳಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಕೂತು ಗಜ ಕೂರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿ ಅಮೃತವನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಗರುಡನ ಮಹಿಮೆಯು ಎಂಥಾದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಗರುಡನನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಆದೀತೆ? ಹೀಗಿರಲು “ಗಾಂಗೆಯನುತ” “ಗಗನಚರವಾಹನ” ಇವೆರಡು ಪದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಘನಮಹಿಮನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾದರೂ “ಗಾಯನವ ಕೇಳತ, ದಿವೌಕಸರೊಡನೆ ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವನು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಭಗವಂತನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದರೂ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಗಾನವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ತಿರುಗುತ್ತಾ ಆಪತ್ತು ಬಂದಾಗ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಇರುವನು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹಾ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು “ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯಕೇನೆಂಬೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಿಂತಲೂ ಉದಾಹರಣೆ ಮತ್ತಾವುದೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗೋಪಾಲ ವೇಷಧಾರಿಗಳಾದ ದೇವಕಿಗಳೊಡನೆ (ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ) ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಾ, ಅವರು ಪಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ, ಮೊಸರು ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುವುದು, ಹಾಲು ಬೆಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ಮೆಲ್ಲುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಬಾಲ ಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ಬಂದ ಆಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಅವರಿಗೆ ಅಂಗ ಸಂಗವನ್ನಿತ್ತು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತೂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನನ್ನು ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದೆಯು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮೊದಲು ಎಷ್ಟು ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ತಂದು ಕಟ್ಟಿದರೂ ಎರಡು ಅಂಗುಲದಷ್ಟು ಹಗ್ಗವು ಸಾಲದೆ ಹೋದುದನ್ನೂ, ತಿರಿಗೂ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಮೊದಲು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ತಂದ ಕರುವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗವೇ ಮಿಕ್ಕುಹೋದುದನ್ನೂ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಆಕೆಗೆ ಆದ ಆನಂದವೂ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಗವತದ “ನೇಮಂ ವಿರಿಚಿರ್ನಭವೋ ನ ಶ್ರೀರಪ್ಯಂಗ ಸಂಶ್ರಯಾ | ಪ್ರಸಾದಂ ಲೇಭಿರೇಗೋಪ್ಯೋ ಯತ್ರಾಪ ವಿಮುಕ್ತಿದಾತ್” || ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೇನು? ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರೂ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೂ ಆದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರವಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೂ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅದು ಅತಿಶಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದು. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನುಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವೂ ಕೂಡ ಇವರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನು ಕರುಣಾಳು ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ತೋರಿಸುವ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಇವನ ಅತಿಶಯವಾದ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದು.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕರ್ತರು ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವನು, ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ “ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳೆಂಬ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಬರೂಪದಿಂದ ತಿರುಗುವನು” ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದರೆ ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹಾಗೆ ಇದ್ದುದಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ “ಗಾಯನವ ಕೇಳತ” ಎಂಬ ಪದವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಬಿಂಬ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಪಶು, ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲೂ, ತಮೋ ಯೋಗ್ಯ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಈ ಪದ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಜನೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ:-

ಮಲಗಿಪರಮಾದರದಿ ಪಾಡಲು
ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ ಕುಳಿತುಪಾಡಲು
ನಿಲುವ ನಿಂತರೆನಲಿವ ನಲಿದರೆ ಒಲಿವೆನಿಮಗೆಂಬ ||
ಸುಲಭನೋಹರಿ ತನ್ನವರನರ
ಘಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಗಲನು ರಮಾಧವ
ನೊಲಿಸಲರಿಯದೆ ಪಾಮರರು ಬಳಲುವರು ಭವದೊಳಗೆ || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮಲಗಿ=ನಾವು ಮಲಗಿದ ಹಾಗೆಯೇ, ಪರಮಾದರದಿ=ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಂಟಾದ ಆದರದಿಂದ, ಪಾಡಲು=ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಗಾನ ರೂಪವಾಗಿ ಪಾಡಲು, ಕುಳಿತುಕೇಳುವ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೂತುಕೊಂಡು ಕೇಳುವನು, ಕುಳಿತು ಪಾಡಲು=ಕೂತುಕೊಂಡು ಗಾನಮಾಡಿದರೆ, ನಿಲುವ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೇಳುವನು, ನಿಂತರೆ=ನಾವು ನಿಂತು ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ನಲಿವ=ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೇಳುವನು, ನಲಿದರೆ=ನಾವು ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಒಲಿವೆನಿಮಗೆಂಬ=ನಾನು ನಿಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವೆನು ಎಂದು, ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲೂ, ಅಂತು

ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಗೋಚರನಾಗುವನು. (ಆದುದರಿಂದ) ಸುಲಭನೋ ಹರಿ=ಎಲೈ ಭಕ್ತರುಗಳಿರಾ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬಹು ಸುಲಭನೆಂದು, ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳುವರು, ತನ್ನವರನ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಅರಘಳಿಗೆ=ಅರ್ಧಗಳಿಗೆ ಕಾಲವಾದರೂ, ಬಿಟ್ಟಿಗಲನು=ಬಿಟ್ಟು ಕದಲನು, ಪಾಮರರು=ಮೂಢರು, ರಮಾಧವನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯನ್ನು, ಒಲಿಸಲರಿಯದೆ=ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನರಿಯದೆ, ಭವದೊಳಗೆ=ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಬಳಲುವರು=ಕಷ್ಟ ಪಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ನಾವು ಮಲಗಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆದರ ಪೂರೈಕೆವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೊಗಳಿ ಪಾಡಿದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂತು ಕೇಳುವನು. ಅದರಂತೆಯೇ ನಾವು ಕೂತು ಪಾಡಿದರೆ ಅವನು ನಿಂತು ಕೇಳುವನು. ನಾವು ನಿಂತು ಪಾಡಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೇಳುವನು. ನಾವು ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಾಡಿದರೆ ಆತನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಕೆಲವರು ಅವತಾರ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡುವರು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ, “ಎಲೈ ಭಕ್ತರುಗಳಿರಾ! ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮ ಸುಲಭನೆಂದು ಕೈಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಉದ್ಘೋಷಿಸುವೆನು” (ಇದೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದರೆ “ಸುಲಭನೋ! ಹರಿ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶಪಥವನ್ನೂ, ಉಚ್ಚದ್ವನಿಯನ್ನೂ, ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ “ಸುಲಭನು” ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು) ಇಷ್ಟು ಸುಲಭನಾಗಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜನರು ಬಳಲುವುದೇಕೆಂದರೆ:-ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವನ್ನರಿಯದೆ ಮೂಢರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವುದರಿಂದ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕಾದರೆ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಮೊದಲಾದವು ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಯಾವ ದೇಶ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರ್ವದಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ “ಮಲಗಿ ಪರಮಾದರದಿ” ಎಂಬೀ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಗುಣ ವರ್ಣನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು “ಆಸೀನಃ ಪರ್ಯಟನ್ನಶ್ಚಶಯಾನಃ ಪ್ರಪಿಬ್ಧ | ನಾನು ಸಂಧದ ಏತಾನಿಗೋವಿಂದ ಪರಿರಂಭಿತಃ” ಕೂತಿರುವಾಗಲೂ, ತಿರುಗಾಡುವಾಗಲೂ, ಭೋಜನ ಮಾಡುವಾಗಲೂ, ಮಲಗಿರುವಾಗಲೂ, ಪಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆತನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ತಾನು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುದೇ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಅವಸ್ಥೆ, ಮೊದಲಾದವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಪಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಕೂತು ಪಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ನಿಂತು ಪಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ನಲಿದು ಪಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಬೃಹನ್ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ “ಯಃ ಸ್ವಪಿತಾತು ಶಯನೇಹರಿಂಚಿಂತಯತೇ ವರಃ || ಸಹರಿಃ ಕೀರ್ತನಂತಸ್ಯ ಸಂತಿಷ್ಟ್ಯ ಶೃಣುತೇಮುದಾ || ಯಸ್ತಿಷ್ಟ್ಯ ಕೀರ್ತಯೇದ್ದೇವಂ ಭಕ್ತ್ಯಾಯುಕ್ತೋನರೋತ್ತಮಃ || ಸ್ವಯಮುತ್ಥಾಯದೇವೇಶೋ ಭಕ್ತಸ್ಯ ಶೃಣುತೇಸ್ತವಂ | ಯಸ್ತಮುತ್ಥಾಯ ಮತಿರ್ಮಾ ಜಗದಾಧಾರಮೀಶ್ವರಂ | ಕೀರ್ತಯೇದ್ವಿವಿಧೈರ್ಗೀತೈ ಮಹಾಭಕ್ತಿ ಸಮನ್ವಿತಃ || ಸಹರಿಃ ಶೃಣುತೇ ಸ್ತೋತ್ರಂ ನೃತ್ಯಮಾನೋತಿ ಹರ್ಷಿತಃ | ಯಃಪುರ್ಮಾ ನೃತ್ಯಮಾನಸ್ಸ ವಿಲಚ್ಛೋಗೀಯತೇಯದಿ || ಸಹರಿಃ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಭವತಿಧೃವಂ” || ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರರ್ಥವನ್ನು ‘ಮಲಗಿ ಪರಮಾದರದಿ’ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದರೆ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣವಾಗುವುದು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ:- ಒಬ್ಬನು ದೃಢಾಂಗನಾಗಿದ್ದು ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮದಾಂಧನಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನ ಮಾಡದೆ ಎಷ್ಟು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ಭಗವದನುಗ್ರಹವು ಎಂದಿಗೂ ಆಗಲಾರದು. ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಅಥವಾ ಭಜಿಸುವಾಗಲೂ ಮೈಮರೆತು ತಾನು ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯು ತನಗೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ, ಮಲಗಿಯೋ ಕೂತೋ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಭಗವದನುಗ್ರಹವಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸತಕ್ಕದ್ದೇ ಮುಖ್ಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದಲೋ, ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದಲೋ, ಏಳಲು, ಕೂಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸಿದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಶರತಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಷ್ಣ ರೂಪದಿಂದ ಕೂತು ಕೇಳಿದನು. ಪುಂಡರೀಕನು ಕೂತು ಸ್ತುತಿಸಲು ನಿಂತು ಕೇಳಿದನು. ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಿಂತು ಸ್ತುತಿಸಲು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ನಲಿದಾಡುತ್ತಾ ಬಂದು ಕೇಳಿದನು. ನಾರದರು ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು, ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಹನೀಯರು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಕೃತ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳಾವುವೆಂದರೆ: ‘ಮಲಗಿ ಪರಮಾದರದಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಭೂತವಾದ ಬೃಹನ್ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣದ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದಲೂ (ತೋರಿ ಬರುವ ಅಂಶಗಳೇನು?) ಮಲಗಿ ಪಾಡಲು (ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ, ಕುಳಿತು ಪಾಡಲು ನಿಲುವ) ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಪಾಡುವವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿ ಕೂತು ಕೇಳುವುದೂ, ನಿಂತು ಕೇಳುವುದೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆ? ಅಥವಾ ಕಣ್ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದನೆ, ಎಂದರೆ, ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆ? ‘ನಲಿದರೆ ವಲಿವೆನಿಮಗೆಂಬ’ ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೇನು? ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವೆನೆಂದಲ್ಲವೆ?

ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಸಂಶಯ ತೋರಿದರೆ, “ಯಃ ಪುರ್ಮಾ ನೃತ್ಯಮಾನಸ್ಸಃ ವಿಲಜ್ಜೋಗಾಯತೇಯದಿ | ಸಹರಿಃ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಭವತಿಧೃವಂ” || ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ನಾಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗಾನ ಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದದ್ದೇನು? ಮಲಗಿರುವವನಿಗೂ, ಕೂತವನಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೂತು, ನಿಂತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು ಎಂಬುದು, ಆದರೆ ‘ನಲಿದರೆ ವಲಿವೆ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವೃಥಾ ಆಗುವುದು. ಮೇಲೂ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು, ಪುಂಡರೀಕ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ನಾರದ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃಷ್ಣ, ವಿಟ್ಟಲ, ನರಸಿಂಹಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರನಾಗಿರುವನು. ಹಾಗಾದಮೇಲೆ ಈ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ನಮಗೆ ತೋರಿ ಬರುವ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ಅಂದರೆ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಶರತ್ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶಯನ ಮಾಡಿ ಏಳಲು ಕೂಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ, ಮಲಗಿರುವಾಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನಿತ್ತನು. ಪುಂಡರೀಕನು ಮಾತಾ ಪಿತೃ ಸೇವಾನಿರತನಾಗಿದ್ದು ಏಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಅವನಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಟ್ಟಲ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿಗೆ ನಿಂತು ಪಾಡಲನುಕೂಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಾರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ನಾರದರು ನರ್ತನವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಯಾವ ಯಾವ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದರೂ ಆ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವು ಇವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮಗೆ ತೋರುವುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಇದು ಯಾರ ವಿಷಯ? ಅಂದರೆ, ಅಪರೋಕ್ಷಾ ಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಅಪರೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಲಗಿರುವಾಗಲೂ, ಕೂತಿರುವಾಗಲೂ, ನಿಂತಿರುವಾಗಲೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮಲಗಿ ಪಾಡುವಾಗ ಕೂತು ಕೇಳುತ್ತಲೂ, ಕೂತು ಪಾಡುವಾಗ ನಿಲ್ಲುತ್ತಲೂ, ನಿಂತು ಪಾಡುವಾಗ ನಲಿಯುತ್ತಲೂ ಇದ್ದು ಕಡೆಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೈಮರೆತು ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಗೋಚರನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು, ವಿಜಯದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ನಾಮದೇವ, ಜ್ಞಾನದೇವ ಮೊದಲಾದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ‘ಮಲಗಿ ಪರಮಾದರದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ ವಿಷಯವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುವು. ದಾಸರಾಯರಿಗೆ ಅದೇ ಹೃದಯವಾಗಿದ್ದರೆ ‘ಸುಲಭನೊ ಹರಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅನ್ಯಥಾ ಆಗುವುದು. ಅದರಂತೆಯೇ ‘ಕಲೇರೋಷನಿಧೇರಾಜನುಸ್ತಿಹ್ಯೇಕೋ ಮಹಾನುಣಃ| ಕೀರ್ತನಾದೇವ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯಮುಕ್ತಬಂಧಃ ಪರಂವಚೇತ್’ ಕಲಿಯುಗವು ದೋಷನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷದಾದ ಎಂದು ಗುಣ ಉಂಟು. ಅದೇನೆಂದರೆ,-ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಮುಕ್ತಬಂಧರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು, ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯವೂ ವೃಥಾ ಆಗುವುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಷಷ್ಠಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದರೆ ನರಕಾನುಭವ ತಪ್ಪದು, ಎಂದು ಮೊದಲು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ‘ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾನಿ ಚೀರ್ಣಾನಿ ನಾರಾಯಣಪರಾಜ್ಞುಶ್ಚೈಃ| ನವೈಪುನಂತಿರಾಚೇಂದ್ರ ಸುರಾಕುಂಭಾಮಿವಾಪಗಾಃ|| ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಪರಾಜ್ಞುಶಿರಾದವರು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಮದ್ಯ ತುಂಬಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಡವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಹಾ ನದಿಗಳು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾರವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಅವರನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾರದು. ಮತ್ತು ‘ನನಿಷ್ಕೃತ್ಯೈರುದಿತೈ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಭಿಸ್ತಥಾ ವಿಶುದ್ಧದೃತ್ಯವಾನೂವ್ರತಾದಿಭಿಃ| ಯಥಾಹರೇರ್ನಾಮ ರೂಪೈರುದಾಹೃತ್ಯೈಸ್ತದುತ್ತಮಶ್ಲೋಕ ಗುಣೋಪಲಂಭಕಂ’ ಉತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಮಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುವವರು ಪಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು. ಇಂತಹ ಪಾಪಹರಣ ಶಕ್ತಿಯು ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ರತ ನಿಯಮಾದಿ ರೂಪವಾದ ಯಾವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಷಷ್ಠಸ್ಕಂಧದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅವತಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯದ್ವಜಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯ “ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನಂ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನ ಮಿತ್ರೈತದ್ವಿನ್ನಧ್ಯಾಯೇ ಅಭಿಧೀಯತೆ “ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಭಗವನ್ಮಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನವೇ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವೆಂಬುವುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ಇರುವುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಬಲದಿಂದ “ಮಲಗಿ ಪಾಡಲು ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ” ಎಂಬ ಯಥಾಸ್ಥಿತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ದಾಸರಾಯರ ಹೃದಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. “ಹರಿಯು ಸುಲಭನು” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ ಕೆಲಸವು ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. (ಗೀತಾ ಅಧ್ಯಾಯ ೮, ಶ್ಲೋಕ ೧೪) “ಅನನ್ಯ ಚೇತಾಸ್ತತಂ ಯೋಮಾಂಸ್ಮರತಿ ನಿತ್ಯಶಃ | ತಸ್ಯಾಹಂ ಸುಲಭಃ ಪಾರ್ಥನಿತ್ಯಯುಕ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ” || “ಎಲೈ ಪಾರ್ಥ! ಯಾವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರ ಮಾಡದೇ ತದೇಕಚಿತ್ತನಾಗಿ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವನೋ, ಅವನೇ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಂಪೂರ್ಣೋಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು. ಅವನಿಗೆ ನಾನು ಸುಲಭದಿಂದ ಲಭ್ಯನು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. “ಯೋಗಿ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ “ಒಲಿಸಲರಿಯದೆ, ಪಾಮರರು ಬಳಲುವರು, ಭವದೊಳಗೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ “ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ಅಂದರೆ “ಸಂಪೂರ್ಣೋಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ನಾನು ಸುಲಭನು” ಎಂಬ ಭಗವದ್ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ, ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ,

ಸರಿಹೋಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. “ತನ್ನವರ ನರಘಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಗಲ” ಎಂಬ ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಲೆ ಇರುವನು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದರೆ, ಭಕ್ತರಲ್ಲೂ, ಅಭಕ್ತರಲ್ಲೂ ಸಹ ಬಿಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದೇ ಇರುವನಾದುದರಿಂದ “ತನ್ನವರನ” ಎಂಬ ಪದವು ವೃಥಾ ಆಗುವುದು. ಭಕ್ತರನ್ನು ಕಾಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅರ್ಜುನಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಂತೆಯೇ, ತನ್ನ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಭಕ್ತರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ರಕ್ಷಿಸುವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸುಗಮವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಾದಿರಾಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ತುಳಸೀದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು ಇವರುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವವು.

ಈಗ “ಮನ ಏವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಯೋಃ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ರೀತ್ಯಾ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬಂಧನಕ್ಕೂ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮನವೇ ಕಾರಣವು. ಅಂತಹಾ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸಿದವರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಎಂದು “ಮನದೊಳಗೆ ತಾನಿಪ್ಪ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನದೊಳಗೆ ತಾನಿಪ್ಪ ಮನವೆಂ
ದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು ಮನದವೃತ್ತಿಗ
ಳನುಸರಿಸಿ ಭೋಗಂಗಳೇವನು ತ್ರಿವಿಧಚೇತನಕೆ ||
ಮನವನಿತ್ತರೆ ತನ್ನನೀವನು
ತನುವ ದಂಡಿಸಿ ದಿನದಿನದಿ ಸಾ
ಧನವ ಮಾಳ್ವರಿಗಿತ್ತಪನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗಗಳ || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮನದೊಳಗೆ=ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ತಾನು=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಇಪ್ಪ =ಇರುವನು(ಆದುದರಿಂದ), ಮನವೆಂದು=ಮನಸ್ಸೆಂದು, ಎನಿಸಿಕೊಂಬನು=ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ತ್ರಿವಿಧಚೇತನಕೆ=ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೆ, ಮನದ ವೃತ್ತಿಗಳನುಸರಿಸಿ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಮನೋ ವೃತ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಭೋಗಂಗಳ=ಸುಖ, ದುಃಖ, ಸುಖದುಃಖಗಳ ಮಿಶ್ರ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ಅನುಭವವನ್ನು, ಈವನು=ಕೊಡುವನು, ಮನವನು=ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಇತ್ತರೆ=ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಇಟ್ಟರೆ, ತನ್ನನು=ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನೇ, ಈವನು=ಕೊಡುವನು, ಅಂದರೆ ತೋರಿಸುವನು. ತನುವ=ಶರೀರವನ್ನು, ದಂಡಿಸಿ=ಕೃಚ್ಛಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ವ್ರತಗಳಿಂದ ದಂಡಿಸಿ, ದಿನದಿನದಿ=ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ, ಸಾಧನವ ಮಾಳ್ವರಿಗೆ=ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಂಗಳ=ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಂಗಳನ್ನು, ಇತ್ತಪನು=ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮಾಡಿಸಿ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಅವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವನು. ಶರೀರ ಪ್ರಯಾಸಕರವಾದ ಉಪವಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ದೇಹವನ್ನೇ ದಂಡಿಸಿದವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಕೊಡುವನು. (ಆದುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭಗವಂತನ ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹವು ದೊರೆಯುವುದೆಂಬುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.)

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಮನದೊಳಗೆ ತಾನಿಪ್ಪ ಮನವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು” ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಮನೋಮಯಂ ದೇವಮಯಂ ವಿಕಾರ್ಯಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮನೋಮಯಂ ಅಂದರೆ ಮನಃ ಪ್ರಚುರನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಮನದೊಳಗಿದ್ದು ತಚ್ಛಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಮನಃಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅದೇ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಮನಸ್ಥಿತೋ ಹರಿರ್ನಿತ್ಯಂ ಸರ್ವದೇವೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ | ದೇವ ಪ್ರಧಾನಕಾರ್ ಲೋಕಾರ್ ಕರೋತ್ಯನುಗತಃ ಸದೇತಿವಾರಾಹೇ” || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮನೋನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಸಕಲ ಜನಗಳಿಗೂ ಮನಃಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ವರಾಹ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯ ಒಂದು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದು. “ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಷು ಸರ್ವೇಷು ತತ್ತದಾಕಾರತಃ ಸ್ಥಿತಃ | ತತ್ತಚ್ಛಬ್ದೈಶ್ಚ ಭಗವಾನೋಚ್ಯತೇ ನಿಜಶಕ್ತತಃ” ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ತದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು ತತ್ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಘಟದಲ್ಲಿ ಘಟಾಕಾರನಾಗಿಯೂ, ಪಟದಲ್ಲಿ ಪಟಾಕಾರನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಘಟ ಪಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. “ಸರ್ವನಾಮಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ”

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವ ನಾಮವೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮನೋಮಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗುಂಟಾಯಿತು. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ವರ್ಣಸ್ಥೋ ವರ್ಣನಾಮಾಸೌಸ್ವರಸ್ಥಃ ಸ್ವರಃ ನಾಮಕಃ| ಮನಸ್ಥಶ್ಚಮನೋನಾಮಾ ತನ್ನಾಮಾ ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಃ” ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಬಲದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ಕಾರಣವು. “ಮನದ ಮನಃ ದದಾತೀತಿ ಮನದಃ” ಅಂದರೆ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಕರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ, ಮನದ-ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದರ್ಥ. “ತ್ರಿವಿಧ ಚೇತನಕೆ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದು ಶಿಧ್ಧವಾಯಿತು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವು. ಆದುದರಿಂದ, ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಕಾರ್ಯವಾವುದು? ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಕರೆಂದು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವವು. ಹಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಾವು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೆ ‘ನಮೋಸ್ತು ತಾತ್ವಿಕಾದೇವಾಃ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪರಾಯಣಾಃ|| ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗೇ ಪ್ರೇರಯಂತು ಭವಂತಃ ಸರ್ವ ಏವಹಿ’ || - ಯಲೈ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಾದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿರಾ| ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸದೆ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿರಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂದು ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದು ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ‘ಆತ್ಮನೋ ಭಜನೇ ವೃದ್ಧಿಮುತ್ಪಾದ್ಯ ಫಲದಾಸುರಾಃ| ಉತ್ತಮಾನಾಂ ಜನಾನಾಂತು ನಿಕ್ಯಷ್ಟಾನಾಂ ವಿಪರ್ಯಯಃ||’ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಜೀವರ ವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ, ಅವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವೇನ ತಿಳಿದು ಭಜನ ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ, ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವರು. ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ, ಅಂದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದ್ವೇಷ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನೇ ಕೊಡಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರೇರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕಾಣಬರುವುದು. ಹಾಗಿರಲು, ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವು ಹೇಗೆ ಅಂದರೆ:- ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರೇರಕರಾದರೂ, ಆ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ತದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಇದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವನು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರೇರಿಸುವುದರಿಂದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರೇರಕರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿರುವುದು.

ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಪೆಜೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿಸಿದರೂ, ಅವು ರಾಜನಾಜ್ಞೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರೇರಣಾ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರೇರಕನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಆಗುವುದು. ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರು, ಮಧ್ಯಮರು, ಅಧಮರೆಂದು ಮೂರು ಪಂಗಡಗಳುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಭಕ್ತರೆಂದರೆ:-ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಪೂರ್ಣತ್ವಾದಾತ್ಮತಬ್ಧೋಕ್ತಃ ಕಶ್ಚಿತ್ತರ್ವ ನರೋತ್ತಮಃ| ಸೋಪಿ ನಾರಾಯಣೋ ನಾನ್ಯಃ ಸ ಚ ಸರ್ವೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ|| ತದ್ವಶಾ ಇತರೇಸರ್ದೇ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ ಪುರಸ್ಕರಾಃ| ಸಏವತು ಸ್ವಭಕ್ತೇಷು ಸ್ಥಿತ್ವಾನುಗ್ರಹಕಾರಕಃ|| ಅಜ್ಞೇಷ್ಟ ಜ್ಞಾನಯಂತಾಚ ದ್ವಿಷತ್ಸು ದ್ವೇಷಕಾರಕಃ| ಅತಸ್ತತ್ ಪ್ರೇರಣಾ ದೇವ ಪ್ರೇಮಾದ್ಯಾಮ ಮಜಜ್ಞೇ || ಇತಿ ಪಶ್ಯತಿಯೋ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸತು ಭಾಗವತೋತ್ತಮಃ” ಇದರರ್ಥ:-

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ, ಆತನಿಗೆ ಆತ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವನು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ಅವನೇ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು. ಅವನು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಿರುವನು. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿರುವರು. ಅವನೇ ತನ್ನ ಭಕ್ತರುಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವವನು. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ಪ್ರೇರಕನು, ದ್ವೇಷಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ದ್ವೇಷಮಾಡಿಸುವವನೂ ಅವನೇ ಅಗಿರುವನು. ಮತ್ತು ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಮೊದಲಾದವು ಹುಟ್ಟುವುವು; ಎಂದು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನೇ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನು.

ರಾಜಸ ಭಕ್ತರ ಲಕ್ಷಣ:- ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ವಾಸಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಮಾಡುವುದೂ, ಅವನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಯುಕ್ತನಾಗಿರುವುದೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ದಯೆ, ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಇಷ್ಟು ಇದ್ದರೂ, ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವವನು ಮಧ್ಯಮ ಭಕ್ತನು. ಅಧಮ ಭಕ್ತನೆಂದರೆ:-ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆ, ಅವನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರನ್ನು ತಾನು ಭಕ್ತನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಿಕೆ, ಅಥವಾ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖ್ಯ

ಭಕ್ತರನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡದೆ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧಿಕರಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವಿಕೆ, ವಿಷ್ಣುವೂ ಸಹ ನಮಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವಿಕೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವವರು ಭಕ್ತಾದ್ಯಮರು.

ಇವರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಸುಖವೂ ಉತ್ತಮರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅವಜ್ಞೆಯಿಂದಲೂ, ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ನರಕವಾಸವೂ ಲಭಿಸುವವು. ಮಧ್ಯಮಭಕ್ತನು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗ ಫಲವನ್ನೇ ಭುಂಜಿಸುವನು. ಕೆಲವುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವನು. ಯಾವನು ಭಾಗವತೋತ್ತಮನೋ ಅವನೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಉತ್ತಮ ಭಾಗವತರೆಲ್ಲರೂ ಸಾತ್ವಿಕರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಮಧ್ಯಮಭಕ್ತರೇ ರಾಜಸರು. ಅಧಮ ಭಕ್ತರನ್ನು ತಾಮಸ ರಾಜಸರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದೇಕೆಂದರೆ; ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದೇ ಆಗಲಿ ಅದು ಮಹಾ ಪಾಪಸಾಧನವಾದುದು. ಅಂಥವರು ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾಶ ಮಾಡುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೇಷವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವು ಅವರಿಗೆ ಉಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

ತಾಮಸರು? ಅವರೇ ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು. ಅವರ ಲಕ್ಷಣವಾವುದು? ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ತಮಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ತಾವೇ ಅವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು. ಇವರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಬಾರದು. ಅವರ ಸಹವಾಸಿಗಳಿಗೂ ತಮಸ್ಸೇ ಆಗುವುದು. ಭಾಗವತ ಪಂಚಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ತಮೋದ್ವಾರಂ ಯೋಷಿತಾಂ ಸಂಗಿ ಸಂಗಂ' ಅಂದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಸಂಗಿಗಳ ಸಂಗವೇ ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗ ಸಂಗಿನಾಂ ಸಂಗ ತ್ವಕ್ವಾ ದೂರತ ಆತ್ಮವಾಃ' ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ದೂರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳ ಸಹವಾಸವನ್ನೇ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ ತೋರುವುದು. ಅಥವಾ ಸ್ವಸ್ತ್ರೀ ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ಸಹವಾಸ ಮಾಡುವವರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದೂ ತಪ್ಪು ಅರ್ಥವೇ ಆಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಆಗುವುದೇ ಹೊರತು ತಮಸ್ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು, ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗಳ ಸಂಗಕ್ಕೆ ತಮಸ್ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗ ಸಂಗಿನಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕೇಶವೇತ್ಸನ್ಯಥಾ ಬುದ್ಧಿಃ ಸೈವ ಸ್ತ್ರೀ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾ' ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅನ್ಯಥಾ ಬುದ್ಧಿ, ಅಂದರೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನು, ನಾವು ಅಸ್ವತಂತ್ರರು, ಹೀಗೆ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೀವನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾ, ಅಂದರೆ ನಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದು ಅಭೇದ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಗೆ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಇರುವುದೋ ಅವನು 'ಸ್ತ್ರೀ' ಸಂಗಿ. ಅವನ ಸಹವಾಸವು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿ ಸಂಗಕ್ಕೆ ತಮಸ್ಸೆಂದ ಮೇಲೆ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗೆ ತಮಸ್ಸೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕೆ? ಪರ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗಳಿಗೆ ತಮಸ್ಸಿಲ್ಲಂತಲೂ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾ ಬುದ್ಧಿ ಎಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು, ಅರ್ಥಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವಿರಿ! ಆಚಾರ್ಯರು, ಪರ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗಳಿಗೆ ನರಕವೇ ಹೊರತು, ತಮಸ್ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವರು, ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಧರ್ಮ ತತ್ವದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:-

“ಪರದಾರದೃಶಿವೋಕ್ತಾ ಕ್ಷುದ್ರಪಾತಕ ಸಂಜ್ಞಿತಾ | ಉಪಪಾತಕಂ ತದ್ಗತಿಶ್ಚವರ್ಗ ಬಾಹ್ಯೇಷು ಪಾತಕಂ || ಮಹಾಪಾತಕ ಸಂಜ್ಞಂತು ಪಿತ್ರಾದೇರ್ವಾರ ಧರ್ಮಣಂ | ದಾರದೃಷ್ಟಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಮಾನಾಂ ಮಾನುಷಾಣಾಂ ಸ್ವಭಾವತಃ ಸುಮಹಾ ಪಾತಕಂಪ್ರೋಕ್ತಂ ತದ್ಗತಿಃ ಸುಮಹತ್ತರಃ ಋಷಿದಾರೇಷು ಮನಸೋ ಗತಿರೇವತತೋಧಿಕಾ ದೇವದಾರಾಭಿ ಕಾಮಾನಾಂ ಸಂಗಿ ಸಂಗಸ್ತತೋಧಿಕಃ | ಕಿಮುಮಿಷ್ಣೋಸ್ತತೋ ಯೋಷಿತ್ಸಂಗಸ್ಯವ್ಯತ್ಯಯಸ್ಥಿತೇಃ || ನಸಮಂ ಪಾತಕಂಕ್ಷಾಪಿ ನಹಿಸ್ತ್ಯ ಸ್ತ್ರೈಭಿಗಾಮಿನಃ | ಅವಜ್ಞತಾ ಮಾಧವಾದೇಸ್ತ ಸ್ವಾತ್ಮಂದೂರತ ಸ್ವಜೀತ್ || ಮಾನುಷೇಷುತು ದುಃಖಿಶ್ಚ ಕ್ಷುದ್ರಪಾತಕ ಜಂಘಲಂ | ಉಪಪಾತಕ ತಶ್ಚಾಪಿ ನರಕಂ ಯುಗಮಾತ್ರಕಂ || ಚತುರ್ಯುಗಾವಸಾನಂತು ಪಾತಕಸ್ಯ ಫಲಂ ಸ್ಮೃತಂ | ಮಹಾಪಾತಕ ಜನ್ಯಂಚ ಕಲ್ಪಾವಧಿ ಸಮೀರಿತಂ || ಸುಮಹಾಪಾತ ಕಾಶ್ಚಾಪಿಯಾವದ್ವಹ್ಮ ಲಯೋಭವೇತ್ | ತತ್ಪರಾಣಾಂ ಪಾತಕಾನಾಂ ಫಲಮಂಧಂ ತಮಃ ಸ್ಮೃತಂ || ಅಧೋಧೋದುಃಖಿ ಮತುಲಂ ವಿಷ್ಣು ದಾರಾಭಿಮರ್ಶನಂ | ವಧಾದಪಿಹಿ ದಾರಾಣಾಂ ಧರ್ಮಣಂ ಕೋಪ ಕಾರಣಂ || ತಸ್ಮಾದ್ವೇಷ್ಯಃ ಸದಾವಂದ್ಯಾ ಅಗ್ನಿವನ್ನಾಭಿ ಕಾಮತ” || ಇದರ ಅರ್ಥ:-

(ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನರಕ ಸಾಧನವಾದ ಪಾಪಗಳಾವುವು? ತಮಸ್ಸಾಧನವಾದ ಪಾಪಗಳಾವುವು ಎಂಬುವುದನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)

ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ರಮಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡಿದ ಪಾಪವು ಕ್ಷುದ್ರಪಾತಕವೆನಿಸುವುದು. ಪರ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ ಪಾಪವು ಉಪಪಾತಕವು. ವರಗ ಬಾಹ್ಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರಗದವರನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಚಂಡಾಲ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ಪಾತಕವೆಂದೆನಿಸುವುದು. ತಂದೆ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡವರು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ತಾನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮಹಾಪಾತಕವೆಂದೆನಿಸುವುದು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ತನ್ನವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರ ಸತಿಯರನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುವುದು ಸುಮಹಾಪಾತಕವೆಂದೆನಿಸುವುದು. ಅವರನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಪವು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಋಷಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಪವು ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು. ಅವರ ಸಹವಾಸ ಮಾಡುವುದು. ಹೀಗಾದ ಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು ತಾನೇ ಆಗುವೆನೆಂಬುವನ ಸಹವಾಸವು ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಪಾಪವೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರು. ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ ಸ್ವಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಗಮನವೂ ಕೂಡ ತಮಸ್ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು, ಇದರರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಮತ್ತು ಈ ಪಾಪಗಳ ಫಲವನ್ನು ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಕ್ಷುದ್ರ ಪಾತಕದ ಫಲವು ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಮತ್ತು ಸಹಸ್ರವರಗಗಳವರೆಗೂ ನರಕವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕು. ಉಪಪಾತಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಯುಗದಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೂ ನರಕವಾಸವು. ಪಾತಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳವರೆಗೂ ನರಕವಾಸವು. ಮಹಾಪಾತಕಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಒಂದು ದಿನ ಕಲ್ಪದವರೆಗೂ ನರಕಯಾತನೆಯನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕು. ಸುಮಹಾಪಾತಕದ ಫಲವು ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದವರೆಗೂ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಿಂದಿರುಗದಿರುವ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಾಗುವುದು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ತಮಸ್ಸಿಲ್ಲವೆಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಪಂಚಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ತಮೋ ದ್ವಾರಂ ಯೋಷಿತಾಂ ಸಂಗಿ ಸಂಗಂ” ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿಗಳ ಸಂಗವು ತಮಸ್ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪಾಪವು ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ದುಃಖವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ನಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ನಾನೇ ಪತಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ’ ಅಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಕೋಪ ಬರುವುದೋ ಅಷ್ಟು ಕೋಪವು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತೇನೆ ಅಂದರೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಪವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂಥವರ ಸಹವಾಸವು ಕೂಡ ತಮಸ್ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಂದು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು.

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಅರಿತು, ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು, ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಫಲವನ್ನುಣಿಸುವನು. ಜೀವನು ಹೇಗೆ ಅನಾದಿಯೋ ಅವನ ಕರ್ಮವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವುದು. ಹೇಗೆ ಮಾವಿನಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಯೂ, ಬೇವಿನಕಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಹಿಯೂ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಇರುವುವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧರಾಶಿಗಳು ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಭಕ್ತಿವೈಷಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿ, ತಮಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೋ ಅಂತಹ ಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಜನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅದರಂತೆಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಮಿಶ್ರಲೋಕವನ್ನೂ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವನು. ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲಕೊಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯ ನೈರ್ಘೃಣ್ಯಾದಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ‘ಮನವನಿತ್ತರೆ ತನ್ನನೀವನು’ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗಲು, ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ದರ್ಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಣ್ಣರಿಯಾದನು. ಆಗ ಗೋಪಿಯರು ವನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣದೆ, ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ತೊರೆದು (ತನ್ನನಸ್ಥಿತದಾಲಾಪಾಸ್ತ ದ್ವಿಚೇಷ್ಟಾಸ್ತದಾತ್ಮಿಕಾಃ ತದ್ಗುಣಾನೇವ ಗಾಯಂತ್ಯೋ ನಾತ್ಮಾಗಾರಾಣಿ ಸ ಸ್ಮರುಃ||) ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಆ ಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾ, ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವನ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಮನೆ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ಹೆಚ್ಚಿಗೇಕೆ? ತಮ್ಮ ದೇಹಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಮರೆತು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಅಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟನು. ಐಹಿಕ ಆಲಿಂಗನಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೇ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದೇ ಗೋಪಿಯರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಯಥಾ ಅಧನೋಲಬ್ಧಧನೇ ವಿನಷ್ಟೇ ತಚ್ಚಿಂತಯಾನ್ಯಾನ್ನಿಭೃತಂನವೇದ | ಏವಂ ಮದಾರ್ಥಾರ್ಪಿತ ಲೋಕವೇದ ಸ್ವಾನಾಂಹಿ ವ್ಯೋಮಯ್ಯನು ವ್ಯತ್ತಯೋ ಬಲಾಃ' ಎಲೈ ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಿರಾ ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬ ದರಿದ್ರನು ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಬಂದ ದ್ರವ್ಯವು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ನಾಶವಾದರೆ ಅವನು ಅದೇ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯದೆ ಹೋಗುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ನನಗೋಸ್ಕರ ಒಪ್ಪಿಸಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇಂತಹಾ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು 'ಮನವನಿತ್ತರೆ ತನ್ನನೀವನು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. 'ತನುವ ದಂಡಿಸಿ ದಿನದಿನದಿ ಸಾಧನವ ಮಾಳ್ಪರಿಗಿತ್ತಪನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಗಳ'.

ಜನರು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಪವಾಸ, ಕೃಚ್ಛಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ವ್ರತನಿಯಮಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಯಾಗದಾನಾದಿಗಳನ್ನೂ ಶರೀರದಂಡನ ಪೂರ್ವಕ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಕೊಡಿಸುವನು. ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅಷ್ಟೇ, ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಇರುವುದು! ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಗೋಪಾಲ ಬಾಲಕರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಾ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಅತಿ ದೂರವಾಗಿ ಬಂದಿರಲು ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಗೋಪಾಲರೆಲ್ಲರು ಬಲವತ್ತರವಾದ ಕ್ಷುದ್ರಾಥೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ! ಕೃಷ್ಣ! ನಮ್ಮನ್ನು ಹಸಿವು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ನಮಗಿಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲದರೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಯಲೈ ಬಾಲಕರುಗಳಿರಾ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೇಳಿ! ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ಆ ಗೋಪಾಲ ಬಾಲಕರು ಹೋಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು (ಕ್ಷುದ್ರಾಶಾಭೂರಿ ಕರ್ಮಾಣಃ ಬಾಲಿಶಾ ವೃದ್ಧಮಾನಿನಃ | ತದ್ವಹ್ಮ ಪರಮಂ ಸಾಕ್ಷಾಧ್ಯಗವಂತಮಧೋಕ್ಷಜಂ || ಮನುಷ್ಯ ಬುಧ್ಯಾದುಷ್ಟಜ್ಞಾ ಮರ್ತ್ಯಾತ್ಮನೋ ನಜಜ್ಞಿರೆ ||) ಅಲ್ಲವಾದ ಆಶೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಬಹು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವರಾಗಿಯೂ, ಬಾಲ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ತಾವೇ ದೊಡ್ಡವರೆಂಬ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಗೋಪಾಲ ಬಾಲಕರು ನಿರಾಶರಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡಿದರು. ಪರಮಾತ್ಮನು, ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು! ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಗೋಪಾಲ ಬಾಲಕರು ಯಜ್ಞಪತ್ನಿಯರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಿದರು. "ಶ್ರುತ್ವಾಚ್ಯುತ ಮುಪಾಯಾಂತಂ ನಿತ್ಯಂ ತದ್ವರ್ತನೋತ್ಸುಕಾಃ | ತತ್ಕಥಾಕ್ಷಿಪ್ತ ಮನಸೋ ಬಭೂವುರ್ಜಾತ ಸಂಭ್ರಮಾಃ || ಚತುರ್ವಿಧಂ, ಬಹುಗುಣ ಮನ್ನಮಾದಾಯ ಭಾಜನೈಃ | ಅಭಿಸಸುಃ ಪ್ರಿಯಂ ಸರ್ವಾಃ ಸಮುದ್ರಮಿವನಿಮ್ನುಗಾಃ || ನಿಷಿದ್ಯಮಾನಾಃ ಪತಿಭಿರ್ಭಾತ್ಯಭಿರ್ಬಂಧುಭಿಸುತೈಃ || ಭಗವದ್ಯುತ್ಸಮ ಶ್ಲೋಕೇ ದೀರ್ಘ ಶ್ರುತಭೃತಾಶಯಾಃ" ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪತ್ನಿಯರು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತಕ್ಷಣವೇ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಭಕ್ತೃ ಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಹಾ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು. ಪತಿ ಪುತ್ರಾದಿಗಳು ಎಷ್ಟು ತಡೆದರೂ ಯಾರನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಿಂದ ಕೇಳಿ ಅದರಿಂದಂಟಾದ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಸಮೀಪವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರನ್ನು ಆದರಿಸಿ, ಅವರು ತಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಆತನನ್ನು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಪತಿಗಳು ಪಶ್ಚಾತ್ತಪ್ತರಾಗಿ, ಆಹಾ! "ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಕ್ತಿಯು ನಮಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಯಿತಲ್ಲ; ಇವರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರವು! ಗುರುಕುಲವಾಸವು! ತಪಸ್ಸು! ಮೀಮಾಂಸಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢತರವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ನಾವು ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಇಂತಹ ಭಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ, ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆಗೂ, ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಧಕ್ಕಾರವಿರಲಿ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಮಗೆ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಅನ್ನದಿಂದ ಆಗುವುದೇನು? ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅದುದರಿಂದ ಬರೇ ದೇಹ ದಂಡನೆ ಮಾಡಿ ಕಾಮ್ಯ ವ್ರತಾದಿಗಳು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವವು ನಶ್ವರವಾದ ಸ್ವರ್ಗಗಳೇ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಾದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ, ಏಕಾದಶ್ಯಾದಿ ವ್ರತ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

“ನಕರ್ಮಣಾ ಮನಾರಂಭಾನ್ವೈಷ್ಟ್ಯಮ್ಯಂ ಪುರುಷೋಶ್ಚತೇ | ನಚಸನ್ಯಸನಾ ದೇವಸಿದ್ಧಿಂ ಸಮಧಿಗಚ್ಛತಿ || ನಿಯತಂ ಕುರುಕರ್ಮತ್ವಂ ಕರ್ಮಜ್ಯಾಯೋಹ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ | ತದರ್ಥಂ ಕರ್ಮಕೌತೇಯ ಮುಕ್ತಸಂಗಃ ಸಮಾಚರ” ಎಂದು ಗೀತಾ ವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುವು. ಸಕಲಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ ನೈಷ್ಟ್ಯಮ್ಯವೆಂದಲ್ಲ. ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮತ್ಯಾಗದಿಂದಲೇ ಪುರುಷನು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿಹಿತವಾದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡು. “ತಸ್ಮಾದಸಕ್ತಃ ಸತತಂ ಕಾರ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಸಮಾಚರ” ಅಂದರೆ ಕರ್ಮದ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡು ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಗೀತಾ ಶ್ಲೋಕದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥವಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು:-

“ನಚೇತಿಸನ್ಯಸನಾತ್=ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಾಕರಣಾದೇವ | ತನ್ಮಾತ್ರಾದಿತಿ ಯಾವತ್ | ಅನೇನ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಕರಣ ಮುಪಲಕ್ಷ್ಯತೆ | ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಕರಣ ಮಾತ್ರಾದ್ವಿಧಿಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಪುರುಷೋ ನ ಸಮಧಿಗಚ್ಛತಿ | ನಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಕಿಂತು ತೇನಾಂತಃ ಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ವಿಷಯ ವೈರಾಗ್ಯಶ್ರವಣ ಮನನಧ್ಯಾನ ಜ್ಞಾನದ್ವಾರೈವ | ನಚಸನ್ಯಸನಾದೇವ” ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರಕದು. ಅಂದರೆ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಾಚರಣದಿಂದಲೇ ಪುರುಷನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತಾವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ, ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ, ವಿಷಯ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾಶ್ರವಣ, ಅದನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುವುದು, ಮೈಮರತು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವುದು, ತಜ್ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನದ್ವಾರದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಇತರರು ಗಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ತಾನು ಕೇಳುತ್ತಾ, ಕೇಳಿದುದನ್ನು ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಮಾಡುತ್ತಾ, ತಾನೂ ಪಾಡುತ್ತಾ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ದಾಸರಾಯರದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಮಾಡಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದಲ್ಲಿ “ಸ್ವೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಾ ಚರಿಸುತ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದ ಅಂಶವಾವುದೆಂದರೆ:- ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯೂ, ವಿಷಯ ವೈರಾಗ್ಯವೂ, ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ, ಬರೇ ದೇಹದಂಡನಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ರತ ನಿಯಮಾದಿಗಳ ಫಲವು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳೇ ಹೊರತು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು || ೬ ||

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ “ಮನವನಿತ್ತರೆ ತನ್ನನೀವನು” ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮ ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥ ರೂಪನು
ಹರಿಯು ಲೋಕಕೆಯಂದು ಪರಮಾ
ದರದಿ ಸದುಪಾಸನೆಯಗೈವರಿಗಿತ್ತಪನು ತನ್ನ ||
ಮರೆದು ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳ ಕಾಮಿಸು
ವರಿಗೆ ನಗುತತಿಶೀಘ್ರದಿಂದಲಿ
ಸುರಪತನಯ ಸುಯೋಧನರಿಗಿತ್ತಂತೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ || ೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಹರಿಯು=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಲೋಕಕೆ=ಲೋಕಕ್ಕೆ, ಪರಮ ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥರೂಪನು=ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಕರವಾದ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು. ಎಂದು, ಪರಮಾದರದಿ=ಪರಮಾದರದಿಂದ, ಸದುಪಾಸನೆಯ= ಸಮೀಚೇನವಾದ ಅಂದರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರವೇ ಉಪಾಸ-ನೆಯನ್ನು, ಗೈವರಿಗೆ=ಮಾಡುವವರಿಗೆ ತನ್ನ=ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಬಹುದಾದ ಲೋಕವನ್ನು, ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು, ಇತ್ತಪನು=ಕೊಡುವನು. (ತನ್ನ) ತನ್ನನ್ನು, ಮರೆದು= ಮರೆತು, ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳ=ಧರ್ಮ=ಯಾಗದಾನಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ, ಅರ್ಥಗಳ=ಫಲರೂಪವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಕಾಮಿಸುವವರಿಗೆ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವರಿಗೆ, ನಗುತ್ತಾ, ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಿಂದಲಿ, ಸುರಪತನಯ ಸುಯೋಧನರಿಗೆ= ಸುರಪತನಯ=ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ, ಸುಯೋಧನರಿಗೆ=ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೂ, ಇತ್ತಂತೆ=ಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಕೊಡುತಿಪ್ಪ= ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನು. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚರಾಚರಾಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಧಿಪನು; ಸರ್ವಚೇತನರಿಗೂ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅವನ ಅಧೀನರೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು, ಇತ್ತು ಸಲಹುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮರೆತು, ಕೇವಲ ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂದರೆ ಅದರ ಫಲವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಅರ್ಜುನ ದುರ್ಯೋಧನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಭಜನಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಫಲವನ್ನು ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ತದರ್ಥಂ ಕರ್ಮ ಕೌಂತೇಯ ಮುಕ್ತಸಂಗಃ ಸಮಾಚರ | ಕರ್ಮಣೈವಾಧಿಕಾರಸ್ತೇ ಮಾಫಲೇಷು ಕದಾಚನ || ಮಾಕರ್ಮ ಫಲ ಹೇತುಭೂತಮಾರ್ತೇ ಸಂಗೋಽಸ್ತು ಕರ್ಮಣಿ” ಎಂಬೀ ಗೀತಾವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡು. ಎಲೈ ಅರ್ಜುನ! ನಿನಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವೇ ಹೊರತು ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಲ್ಲ. (ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಪರಮಾತ್ಮನದು ಎಂದು ಭಾವವು) ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಫಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ ನೀನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ಹಾಗಾದರೆ ಕರ್ಮವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಡಕೂಡದು. ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವನು. ಇದರಂತೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಗೀತಾವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು.

ಶ್ರೀ ಮಂತ್ರಾಲಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಗೀತಾವಿವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ, ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ, ಉಪಾಸನಾ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ವಿಶದ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಮಪ್ಯಚ್ಯುತ ಭಾವ ವರ್ಚಿತಂ ನತೋಭತೇ ಜ್ಞಾನಮಲಂ ನಿರಂಜನಂ” ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅದರಿಂದಂಟಾದ ಜ್ಞಾನವು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವೂ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮವೂ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನವು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು “ಪರಮ ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥ ರೂಪನು ಹರಿಯು” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಇದರರ್ಥವನ್ನು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ ಉಂಟು. ಪರಮಸತ್ತುರುಷ=ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಶಿಖಾಮಣಿಗೆ, ಅರ್ಥರೂಪನು=ಧನರೂಪನು. ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರು ತಾವು ಕುಚೀಲನಂತೆ ಬಡವರಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಮಗೆ ಧನವು, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವರು. ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಹರಿಧನಾತ್ಮ ಧನಪ್ರಿಯೋರಸಜ್ಞಃ” ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿತ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರು ದರಿದ್ರರಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನನ್ನೇ ಧನವೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರು ಯಾರೋ ಅಂದರೆ ಧನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೆಂಚು, ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವಕ್ಕೆ ಸಮವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವವರೆಂದು ಅರ್ಥ. ಅಂತಹವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು “ಅಧನಾತ್ಮ ಧನಪ್ರಿಯ” ನೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸ ರಾಯರು “ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥರೂಪ”ನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನು, ಜೀವನು ಅಸ್ವತಂತ್ರನು, ಪರಮಾತ್ಮನು ಕ್ಷೇಶರಹಿತನು, ಜೀವನು ಜನನ ಮರಣಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ದುಃಖಯುಕ್ತನು ಎಂಬ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಇರುವಂತೆಲೂ, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಶದಲ್ಲಿರುವರು ಎಂತಲೂ ತಿಳಿದು, ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವುದೇ ಸದುಪಾಸನೆ. ಇಂತಹ ಸದುಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ “ತನುವ ದಂಡಿಸಿ ದಿನದಿನದಿ ಸಾಧನವ ಮಾಳ್ವರಿಗಿತ್ತಪನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಗಳ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ “ಪರಮ ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥರೂಪನು ಹರಿ” ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ತನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು ಎಂಬ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೇನೆಂದರೆ :- ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ನಿತ್ಯವಾದ ಫಲಕ್ಕಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ; ಯಾವ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿ ಇವನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವನೋ ಅದರ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಕೂಡಲೇ ಆ ದೇಹದಂಡನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತನ್ನ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುವನು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಸರ್ವದಾ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟು ತಾನು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು ಭಗವತ್ತೇವಾ, ಏಳುವುದು, ಕೂಡುವುದು ಮಾತಾಡುವುದೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತೇವೆಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ, ಸರ್ವದಾ ಚಿಂತನೆಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇದು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನಾರದರು ವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು “ಏತತ್ಸೂಚಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ತಾಪತ್ರಯ ಚಿಕಿತ್ಸಿತಂ | ಯದೀಶ್ವರೇ ಭಗವತಿ ಕರ್ಮಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಭಾವಿತಂ || ಆಮಯೋಯಂಚ ಭೂತಾನಾಂ ಜಾಯತೇ ಯೇನ ಸುವ್ರತ | ತದೇವಹ್ಯಾಮಯ ದ್ರವ್ಯಂ ತತ್ಪುನಾತಿ ಚಿಕಿತ್ಸಿತಂ || ಏವಂ ನೃಣಾಂ ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಗಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಂಸೃತಿ ಹೇತವಃ || ತ ಏವಾತ್ಮ ವಿನಾಶಾಯ ಕಲ್ಪಂತೇ ಕಲ್ಪಿತಾಃ ಪರೇ ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಅರ್ಥ-ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮ! ನನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದ ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ; ನಾವು ಮಾಡುವ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಭಗವತ್ತೇವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ತಾಪತ್ರಯಗಳಿಗೆ ಔಷಧವು. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಸಾಧನವಾದ ಪಾಪಾಣ, ವತ್ಸನಾಭಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಮಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ

ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಹಾರೋಗಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ರೋಗಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು. ಅದರಂತೆಯೇ ಅನುರಾಗದಿಂದ ದೇಹಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನರಕಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುವುವು. ಅದೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾಷಾಣಾದಿಗಳಂತೆ ಭವರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುವು. ಅದರ ವಿಧಾನ ಹೇಗೆಂದರೆ, ನಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡುವಾಗ ಮೈಕೊಳೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಭಾವಿಸದೆ ದೇಹವು ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸಮಾಡಲರ್ಹವಾದ ಒಂದು ರಥವು ಅಂತಹ ರಥವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೊಳೆಯುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವುದು ಜನಮೆಚ್ಚಿಕೆಗೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ನರಕಸಾಧನೆ. ಭಗವಂತನು ಕೂಡುವ ರಥವಾದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅದು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು. ಭಕ್ತ್ಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತನಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ನರಕಸಾಧನೆ, ಅವೇ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿವೇದನಕ್ಕೇಂದು ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚಿಗೇಕೆ! ಹೀಗೆ ತಾನು ಮಾಡುವ ಒಂದೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕೇಂದೇ ಭಾವಿಸಿದರೆ ನರಕಸಾಧನವಾಗುವುದು. ಭಗವತ್ತೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಅದೇ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವಾಗುವುದು ಎಂಬುದೇ ನಾರದರ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಧ್ರುವನಿಗೂ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯು. ಧ್ರುವನು ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಗಿ ತಿಂಗಳು ದಿವಸ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ೩೬ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳವರಿವಿಗೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ತದನಂತರ ಧ್ರುವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಧ್ರುವಸ್ಥಾನವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ಸ್ಥಾನವು ಅದನ್ನಿತ್ತನು. ಗಿ ತಿಂಗಳು ತಪಸ್ಸಾದಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ವರಕೊಟ್ಟದ್ದು ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇ ಅದರ ಫಲವು. ಪುನಹ ಅವನಿಗೆ ಭಗವದ್ಧರ್ಶನವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಇಂತಹ ದೇಹದಂಡನವೇನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. “ಆಸೀನಃ ಪ್ರಯಟಿನ್ನಶ್ನನ್ ಶಯಾನ ಪ್ರಪಿಬನ್ ಬ್ರುವನ್ | ನಾನು ಸಂಧದ ಏತಾನಿ ಗೋವಿಂದ ಪರಿರಂಭಿತಃ ||” ಕೂಡುವಾಗಲೂ, ಸಂಚರಿಸುವಾಗಲೂ, ಮಲಗುವಾಗಲೂ, ಪಾನಮಾಡುವಾಗಲೂ, ಮಾತನಾಡುವಾಗಲೂ ಸಹ ಗೋವಿಂದನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು, ಮೈಮರತು, ತಾನು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುವುದು ತನಗೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರಕಾಲ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ತದನಂತರ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಧ್ರುವನಂತೆ ಇವನಿಗೆ ಭಗವದ್ಧರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಾಮನ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು.

ಧ್ರುವನಂತೆ ದೇಹದಂಡನೆಯಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೂ ರುದ್ರದೇವರನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಕುರಿತು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾವಣ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕರು, ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಈ ವಿಷಯವು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಮತ್ತು, ಸುತಪಸ್ತೆಂಬುವನು ದೇವಮಾನದಿಂದ ೧೨ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಪೃಥ್ವಿಭರ್ತನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದನು. ಆ ಸುತನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವೇ. ಆದರೂ ಅವನನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಭಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಿರಗೀ ಇನ್ನೊಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ದಂಪತಿಗಳೇ ಕಶ್ಯಪ ಅದಿತಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ದೇಹಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಪಯೋವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿ ವಾಮನರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗಲೂ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯವೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಮತ್ತೂ ವಸುದೇವ ದೇವಕಿಯರಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದರು. ಆ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದರು. ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅನೇಕವಿರುವುವು. ನಾರದರು, ಅಂಬರೀಷ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮೊದಲಾದವರು ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ, ಅಂದರೆ ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ದೇಹದಂಡನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಇದರ ವಿಷಯವು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನು ಬರೇ ಶ್ರವಣ, ಮನನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ದಾಸರಾಯರು ತನುವ ದಂಡಿಸಿ ಸಾಧನವ ಮಾಳ್ವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಗಳೆಂತಲೂ ಹರಿಯು ಸತ್ತುರುಷಾರ್ಥ ರೂಪನೆಂದು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಕೊಡುವನೆಂತಲೂ, ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಕ್ತಿಪ್ರದನೆಂಬುವುದನ್ನು ಮರೆತು “ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳನು ಕಾಮಿಸುವವರಿಗೆ” ಅಂದರೆ ಯಾಗ ದಾನಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಬರುವ ಫಲವಾವುದು? ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲವೆ? ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡುವವರಿಗೆ ನಗುತ್ತಾ (ಅಂದರೆ ಕುಬೇರನನ್ನು ಹೋಗಿ ದರಿದ್ರನು ಹುರಳಿ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ಬೇಡಿದಂತೆ, ಮುಕ್ತಿ ಪ್ರದನಾದ ತನ್ನನ್ನಾರಾಧಿಸಿ ಈ ನಶ್ವರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡಿದನಲ್ಲ ಎಂದು ನಗುತ್ತಾ, ಎಂದರ್ಥ) ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕೊಡುವನು. ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇಡದೆ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ನನಗೆ ಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವವರಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕೊಡುವನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು “ಸುರಪತನಯ ಸುಯೋಧನರಿಗಿತ್ತಂತೆ ಕೊಡುತ್ತಿಪ್ಪ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಭಾರತ ಉದ್ಯೋಗ ಪರ್ವದ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಅದಂತೆಂದರೆ:-

ಪಾಂಡವರು ಅಜ್ಞಾತವಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ವಿರಾಟರಾಜನ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ತಮ್ಮ ಭಾಗದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದುರ್ರೋಧನನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ತಮಗೂ ದುರ್ರೋಧನಾದಿಗಳಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗುವುದೇ ನಿಜವೆಂತಲೂ ನಿಶ್ಚಯವಾದಮೇಲೆ, ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಾರವತಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಈ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ದುರ್ರೋಧನನು ಚಾರರ ಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿದು ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತಲೂ ತಾನೇ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದು, ತಕ್ಷಣವೇ ಹೊರಟನು. ದುರ್ರೋಧನಾರ್ಜುನರು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಟರೂ ಕಪಟಿಯಾದ ದುರ್ರೋಧನನು ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ತಾನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ರಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದ್ವಾರಾವತಿಗೆ ಬಂದನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಒಂದೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿ ಮಂಚದಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆಮಾಡುವವನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಮೊದಲು ಬಂದ ದುರ್ರೋಧನನು, ಕೃಷ್ಣನು ಮಲಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ತಾನು ರಾಜಾಧಿರಾಜನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತಲೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವರ ಯೋಗ್ಯತಾ ಪರಿಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದ ಉನ್ನತಾಸನದಲ್ಲಿ ದರ್ಪದಿಂದ, ಕುಳಿತನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಜುನನು ಬಂದು ಮಲಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ವಿನಯದಿಂದ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಪಾದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ದುರ್ರೋಧನಾರ್ಜುನರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು ಗೊತ್ತಾಯಿತಲ್ಲವೆ? ಆಗಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಂತೆ ಕಣ್ಣೆರೆದೊಡನೆ ಪಾದಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅರ್ಜುನನೇ ಮೊದಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಅರ್ಜುನಾ! ಯಾವಾಗ ಬಂದೆ' ಅಂದನು. ತಕ್ಷಣ ದುರ್ರೋಧನನು, ಕೃಷ್ಣ! ನಾನು ಮೊದಲೇ ಬಂದಿರುವೆನು ಎಂದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು 'ಹಾಗೋ! ಬಹಳ ಸಂತೋಷ!' ಆದರೆ, ನೀನು ಮೊದಲು ಬಂದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನಾಸನವೇ ಹೇಳುವುದು. ಅರ್ಜುನನೇ ಮೊದಲು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಇದ್ದ ಒಂದಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕೂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನೀನು ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ನೀನೇ ಮೊದಲು ಬಂದವನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ನೀನು ಮೊದಲು ಬಂದವನು. ನಾನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿರುವೆನು. ಅಂತೂ ಇಬ್ಬರ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದೇ ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೂ ನಾನು ಮೊದಲು ಅರ್ಜುನನನ್ನೇ ನೋಡಿದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಾಗಿಯೂ ನಿನ್ನ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಆಮೇಲೂ ಪೂರ್ಣಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅರ್ಜುನ! ನೀನು ಬಂದ ಕಾರ್ಯವೇನು?"

ಅರ್ಜುನ:- ನಮಗೂ ಕೌರವರಿಗೂ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಕೃಷ್ಣ:- ದುರ್ರೋಧನ ನೀನು ಬಂದ ಕಾರ್ಯವಾವುದು?

ದುರ್ರೋಧನ:- ಕೃಷ್ಣ! ನಾನೂ ಅದೇ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಂದಿರುವೆನು.

ಕೃಷ್ಣ:- ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿರುವಿರಿ. ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನಾನು ಇಬ್ಬರ ಕೋರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಮಾಡುವೆನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುವೆನು, ಅದರಂತೆಯೇ ಮಾಡುವೆನು. ಅರ್ಜುನ! ನಿರಾಯುಧನಾದ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವೆನು. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ, ಆಯುಧಪಾಣಿಗಳಾದ ೧೦ ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ಯೋಧರನ್ನು ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವೆನು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ನೀನಾವುದನ್ನು ಬೇಡುವೆ?

ಅರ್ಜುನ:- ನಿರಾಯುಧನಾದ ನೀನೇ ನನಗೆ ಸಾಕು.

ದುರ್ರೋಧನ:- ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಸೈನ್ಯವೇ. ಆದುದರಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥನಾದೆನು.

ದುರ್ರೋಧನನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರಾಯುಧನಾದ ಈ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ನನಗಾಗುವುದೇನು, ಅರ್ಜುನನೇ ಮೋಸಹೋದನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತಾನು ಸೈನ್ಯ ಸಹಿತ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನಾಶವಾದುದೇ ಇದರ ಫಲಿತಾಂಶ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪಾಂಡವರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾರಾದರು. ದುರ್ರೋಧನಾರ್ಜುನರ ಭಕ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೀಗೆ ನಟಿಸಿದುದು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು "ಸುರಪತನಯ ಸುಯೋಧನನಿಗಿತ್ತಂತೆ ಕೊಡುತ್ತಿಪ್ಪನು" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು

ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪೊಗಳುವರು.

ಜಗವನೆಲ್ಲವ ನಿರ್ಮಿಸುವ ನಾಲ್
ಮೊಗನೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದುಸಲಹುವ
ಗಗನಕೇಶನೊಳಿದ್ದು ಸಂಹರಿಸುವನು ಲೋಕಗಳ ||

ಸ್ವಗತಭೇದ ವಿವರ್ಜಿತನು
ಸರ್ವಗಸದಾನಂದೈಕ ದೇಹನು ಬಗೆ
ಬಗೆಯನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುವ ಭಕುತರನು ಪೊರೆವ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-(ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಜಗವನೆಲ್ಲವ=ಸಕಲವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಾಲೊಗನೊಳಗೆ=ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಳಗೆ, ಇದ್ದು, ನಿರ್ಮಿಸುವ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು, ಸಲಹುವ=ತಾನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು, ಗಗನ ಕೇಶನೊಳಿದ್ದು=ರುದ್ರದೇವರೊಳಿದ್ದು, ಲೋಕಗಳ=ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವನು. ಸ್ವಗತಭೇದವಿವರ್ಜಿತನು=ತನ್ನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲದವನು, ಸರ್ವಗ=ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವನು, ಸದಾನಂದೈಕದೇಹನು=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೇವಲ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ಬಗೆಬಗೆಯನಾಮದಲಿ=ಸರ್ವಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದಲೂ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ನಾರಾಯಣಾದಿ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ನಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆಸುವ= ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನು, ಭಕುತರನು=ಭಕ್ತರನ್ನು, ಪೊರೆವ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಳಿದ್ದು ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು. ತಾನೇ ವಿಷ್ಣುರೂಪದಿಂದ ಪಾಲಿಸುವನು. ರುದ್ರದೇವರೊಳಿದ್ದು ಸಂಹರಿಸುವನು. ತನ್ನ ಅವತಾರ ರೂಪ ಮೂಲ ರೂಪಗಳಿಗೂ, ಬಿಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳಿಗೂ, ತನ್ನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಕರಚರಣಾದ್ಯಂಗಗಳಿಗೂ, ನಖ ರೋಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲದವನು. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು. ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಜಗವನೆಲ್ಲವ ನಿರ್ಮಿಸುವ ನಾಲೊಗನೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದು” ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಣಿಸ್ಥೋ ಸೃಜದ್ವಿಷ್ಣುಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ರುದ್ರೇತ್ಯ ಭಕ್ಷಯತ್ | ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಜಗತ್ಪಾತಿ ತದ್ವಹ್ಮಾದ್ಯಾಹ್ವಯೋಹರಿಃ ||” ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು; ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಸಂಹರಿಸುವನು. ತಾನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದು ಪರಿಪಾಲಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು “ವಿಷ್ಣುರೇವ ಹರಿಸ್ವಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಭೌನ ಹರಿಃ ಸ್ವತಃ | ಆವಿಷ್ಣುರೂಪೌ ವಿಜ್ಞೇಯೌ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾಭಿದಾಯಕೌ ||” ಎಂಬ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಂದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ:-ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರರೇ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು; ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಇವರು ವಿಷ್ಣುನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿಶೇಷಾವೇಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವರು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. “ಸ್ವಗತಭೇದ ವಿವರ್ಜಿತನು” ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ “ನಿದೋಷ ಪೂರ್ಣ ಗುಣವಿಗ್ರಹ ಆತ್ಮತಂತ್ರೋ ನಿಶ್ಚೇತನಾತ್ಮಕ ಶರೀರ ಗುಣೈಶ್ಚಹೀನಃ| ಆನಂದಮಾತ್ರ ಕರಪಾದ ಮುಖೋದರಾದಿಃ ಸರ್ವತ್ರ ಚ ಸ್ವಗತಭೇದ ವಿವರ್ಜಿತಾತ್ಮಾ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಅರ್ಥ:- ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದೋಷರಹಿತವಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗುಣ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು, ಸ್ವತಂತ್ರನು, ಚೇತನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದವನು. ಕೇವಲ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಕರ, ಚರಣ, ಮುಖ ಉದರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದವನು. ಮತ್ತು, ತನ್ನ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮಂತೆ ಕಣ್ಣಿಂದಲೇ ನೋಡಬೇಕು, ಕಿವಿಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಬೇಕೆಂಬ ಶಾರೀರ ಧರ್ಮವು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ನಾವು ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಒಂದು ಕೇಶದಿಂದಾಗಲಿ, ನಖದಿಂದಾಗಲಿ ಮಾಡಬಲ್ಲನು. ಆದುದರಿಂದ “ರೋಮಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಃ ನಖಶ್ಚಪೂರ್ಣಃ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವೇದವು ಹೊಗಳುವುದು.

“ಸರ್ವಗ” ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು “ಅಂತರ್ಬಹಿಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ಯ ನಾರಾಯಣಸ್ಥಿತಃ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ, ಸಕಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. “ಸದಾನಂದೈಕ ದೇಹನು” ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುವ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಅನತ್ತತ್ವಂ ಹರೇದುಃಖಾನತ್ತತ್ವಾದುಚ್ಯತೇ ಸದಾ ವಿಷಯಾನ್ವಿನಾಪಿ ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ಸ್ವರೂಪಾನಂದ ಭೋಗಿನಃ | ಸುಖಮತ್ಯೇವಹಿ ಸದಾ ಸರ್ವತ್ರಾಪಿಸ್ಥಿತಂ ವಿಭುಃ ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು “ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಸಯುಜಾ ಸಖಾಯಾ ಸಮಾನಂ ವೃಕ್ಷಂ ಪರಿಷ್ವಜಾತೇ | ತಯೋರನ್ಯಃ ಪಿಪ್ಪಲಂ ಸ್ವಾದ್ವತ್ತ್ವ ನಶ್ನನ್ನನ್ಯೋ ಅಭಿತಾಕತೀತಿ ||” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯದೃಚ್ಛಿಯಿಂದ ಎರಡು ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಎರಡು ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವುವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿಯು ಆ ವೃಕ್ಷದೊಳಗಿನ ರುಚಿಕರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಆದರೂ ಅದು ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಹಕ್ಕಿಯು ಅದರ ಫಲವನ್ನು

ಭಕ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅದು ಬಲಾಡ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವ, ಪರಮಾತ್ಮರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಜಗದ್ವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇಹವೆಂಬ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ಫಲವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಸುವನು (ಅನುಭವಿಸುವನು).

ಪರಮಾತ್ಮನು ಫಲವನ್ನು ಭಕ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಸುಖದುಃಖಗಳೆರಡೂ ಆತನಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು. ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದೇನೆಂದರೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನು “ಅನತ್ತಾ” ಅಂದರೆ ಭಕ್ತಿಸುವವನಲ್ಲ, ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ “ಅನತ್ತಾ” ಎಂದು ಹೆಸರು. “ಅತ್ತಾ” ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಸರ್ವ ಜೀವರಲ್ಲಿರುವ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ (ಭಕ್ತಿಸುತ್ತಿರುವವನು) ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನು. “ಸ್ವಾದ್ವತ್ತಿ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನೂ ಸಹ ರುಚಿಕರವಾದ ಫಲವನ್ನೇ ಭುಂಜಿಸುವನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:- ಜೀವನು ಅಸಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಭುಂಜಿಸುವನು. ಆದುದರಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂಬುವುದೇ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು “ಸದಾನಂದೈಕ ದೇಹನು” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು.

“ಭಕ್ತರನು ಪೊರೆವ” ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವನು. ಅಥವಾ “ಬಗೆಬಗೆಯ ನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುವ ಭಕ್ತತರನು” ಎಂದು ಒಂದೇ ಪದ ಮಾಡಬಹುದು. ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ವೇದವ್ಯಾಸ, ವಿಠಲ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ನಾರಸಿಂಹ, ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾ ಪಾಡುತ್ತಾ ಭಜನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು (ದಾಸರನ್ನು) “ಪೊರೆವ” ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಬ್ಬನಲಿ ನಿಂತಾಡುವನು ಮ |
ತೊಬ್ಬನಲಿ ನೋಡುವನು ಬೇಡುವ
ನೊಬ್ಬನಲಿ ನೀಡುವನು ಮಾತಾಡುವನು ಬೆರಗಾಗಿ ||
ಅಬ್ಬರದಹೆದ್ದೈವನಿವ ಮ
ತೊಬ್ಬರನು ಲೆಕ್ಕಿಸನು ಲೋಕದೊ
ಳೊಬ್ಬನೇ ತಾ ಬಾಧ್ಯಬಾಧಕನಾಹ ನಿರ್ಭೀತ || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಒಬ್ಬನಲಿನಿಂತು=ಒಬ್ಬನ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಆಡುವನು=ಆಟವಾಡುವನು; ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲಿ= ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು, ನೋಡುವನು; ಒಬ್ಬನಲಿ= ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು, ಬೇಡುವನು=ಯಾಚಿಸುವನು. ಒಬ್ಬನಲಿ=ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು, ನೀಡುವನು=ಕೊಡುವನು. (ಒಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು) ಬೆರಗಾಗಿ=ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುತ್ತಾ, ಮಾತಾಡುವನು. ಇವ=ಇವನು ಅಬ್ಬರದ=ಆರ್ಭಟ ಉಳ್ಳ, ಹೆದ್ದೈವ=ದೊಡ್ಡದೇವನು. (ದೇವೋತ್ತಮನು). ಮತ್ತೊಬ್ಬರನು=ದೇವ ದೈತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮತ್ತಾರನ್ನೂ, ಲೆಕ್ಕಿಸನು=ಲಕ್ಷೀಕರಿಸನು ನಿರ್ಭೀತ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತಾರಿಂದಲೂ ಭಯಪಡದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಲೋಕದೊಳಗೆ, ತಾನೊಬ್ಬನೇ, ಬಾಧ್ಯ ಬಾಧಕನು=ಬಾಧ್ಯನಾಗಿಯೂ, ಬಾಧಕನಾಗಿಯೂ, ಆಹ=ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು ಆಟಗಳನ್ನಾಡುವನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು ನೋಡುವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು ಬೇಡುವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು ಕೊಡುವನು. ಒಬ್ಬನೊಳಗಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಾ ಮಾತಾಡುವನು. ಇವನು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಆರ್ಭಟಿಸುವ ಕಾಳಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡ ದೇವನಾಗಿರುವನು. ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡನು. ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಬಾಧ್ಯನಾಗಿಯೂ ಬಾಧಕನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಒಬ್ಬನಲಿ ನಿಂತಾಡುವನು” ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಲ ಕ್ರೀಡಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ತಂದೆ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ನೋಡುವನು. ಅಥವಾ ಒಬ್ಬನಲಿ ನಿಂತು ಅಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪನಾಗಿ ಇದ್ದು ಬಾಲ ಲೀಲಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ವಸುದೇವಾದಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು ನೋಡುವನು. ಯಾಚಕನೊಳಗಿದ್ದು ಬೇಡುವನು. ಕೊಡುವ ಪ್ರಭುವಿನೊಳಗಿದ್ದು

ಕೊಡುವನು. ಅಥವಾ ವಾಮನಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಬೇಡುವನು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಡುವನು. ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಗೋವರ್ಧನೋದ್ಧಾರ, ಕಾಳೀಯ ಮರ್ದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನಂದ ಗೋಪಿ ಯಶೋದಾ ಮೊದಲಾದ ಗೋಪಿಯರವಳಗೂ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳೊಳಗೂ ಇದ್ದು ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತಾ ಬೆರಗಾಗಿ ಮಾತಾಡುವನು. ದೈತ್ಯ ದಾನವರಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ನಾರಸಿಂಹಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅರ್ಭಟ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ದೊಡ್ಡ ದೇವರಿಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವನು. ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಧ್ಯನಾಗಿಯೂ, ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಧಕನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು. ಅಂದರೆ ರಾವಣ ಕಂಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನು. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲುವನು. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದ “ಸ್ವಮಾಯಾಗುಣಮಾವಿಶ್ಯ ಬಾಧ್ಯ ಬಾಧಕತಾಂಗತಃ” ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಬಾಧ್ಯನಾಗುವವನ ಶರೀರದೊಳಗಿದ್ದು ಬಾಧ್ಯನಾಗುವುದರಿಂದ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ ದುಃಖವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಅದೇ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಬಾಧ್ಯಾದಿಸ್ಥೋ ಹರಿನಿತ್ಯಂ ಬಾಧ್ಯತಾದಿಗತೇತ್ಯಪಿ | ಗೀಯತೇನತು ಬಾಧ್ಯತ್ವಾದಿ ದೋಷಯುತತ್ವತಃ ಇತಿಭವಿಷ್ಯತ್ಪರ್ವಣಿ” ಬಾಧ್ಯನಾದವನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ತಾನೇ ಬಾಧಿತನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಾರೀರಕವಾದ ಯಾವ ವಿಧ ದುಃಖವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ದೇಹದೊಳಗೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇರುವನು. ಮತ್ತು “ದಧಿಸ್ಥ ಘೃತವತ್ಕಾಷ್ಠೇವನ್ವಿವಚ್ಚ ಜನಾರ್ದನಃ | ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾಸುಜೀವೇಭ್ಯೋ ವಿವಿಚ್ಯಜ್ಞಾಯತೇನತ್ವಿತಿಚಿ ||” ಮೊಸರೊಳಗೆ ತುಪ್ಪವು ಕಾಷ್ಟದೊಳಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಇದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದೋ, ಮಥನಮಾಡಿ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ತುಪ್ಪವು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ, ಮಥನದಿಂದ ಕಾಷ್ಟದೊಳಗಿನ ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಎಂದು ಹರಿವಂಶದ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪರ್ವದ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಒಂದು ದೇಹದೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಾಧಿಸಲಾರವು ಅಂದರೆ:- ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ದುರ್ಭಗಾದಿ ಶರೀರಸ್ಥಸ್ಯಾಪಿ ತದ್ದೋಷಾಸ್ಪರ್ಷ ಏವನ್ಮಹಿಮೈತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಂ ನದುಃಖೀ ಸಭವೇದ್ಧುಃಖೀಚೇದೀಶ್ವರಃ ಕುತಃ ಮಹಿಮಾ ಪರಮಸ್ಯೈಷ ಯದ್ದೇಹಸ್ಯೋ ನಬಾಧ್ಯತೇ | ಯದದುಃಖೀಸ ಈಶಾನೋ ಮಾಯೇತಿ ಮಹಿಮೋಚ್ಯತೇ ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರರ್ಥ:- ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರಾದ ಜನರ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದರೂ ಆ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೇ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಬಂಧನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಗಲದೆ ಇರುವುದು ಹೇಗೆ? ಹಾಗೆ ಬಂಧನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಗಲಿದಮೇಲೆ ಅವನು ದುಃಖಿಸದೆ ಇರುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವನೂ ದುಃಖಪಡುವವನಾದರೆ ಈಶ್ವರನು ಹೇಗಾದಾನು? ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹಗತನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವುವು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದರೂ ಬಾಧ್ಯನಾಗದೆ ಇರುವಿಕೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯೆಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು “ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಬಾಧ್ಯಬಾಧಕನಾಹ ನಿರ್ಭೀತ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬುವುದನ್ನು “ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶರಣಜನಮಂದಾರ ಶಾಶ್ವತ
ಕರುಣಿ ಕಮಲಾಕಾಂತ ಕಾಮದ
ಪರಮಪಾವನತರ ಸುಮಂಗಗಳಚರಿತ ಪಾರ್ಥಸಖಿ |
ನಿರುಪಮಾನಂದಾತ್ಮ ನಿರ್ಗತ
ದುರಿತ ದೇವವರೇಣ್ಯನೆಂದಾ
ದರದಿಕರೆಯಲು ಬಂದೊದಗುವನು ತನ್ನವರಬಳಿಗೆ ||೧೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವನು, ಶಾಶ್ವತ ಕರುಣಿ=ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ದಯೆವುಳ್ಳವನು, ಕಮಲಾಕಾಂತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಕಾಮದ=ಇಷ್ಟಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುವವನು, ಪರಮಪಾವನತರ=ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರಸ್ವರೂಪನು; ಅಥವಾ, ಪರಮಪಾವನತರ ಸುಮಂಗಗಳಚರಿತ=ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರತರವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಂಗಳಕರ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು, ಪಾರ್ಥಸಖಾ=ಅರ್ಜುನನ ಸಖಿನು, ನಿರುಪಮಾನಂದಾತ್ಮ=ಉಪಮೆಯಿಲ್ಲದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ನಿರ್ಗತದುರಿತ=ದುಃಖಗಳಿಲ್ಲದವನು, ದೇವವರೇಣ್ಯನೆಂದು=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನು, ಎಂದು, ಆದರದಿ=ಆದರದಿಂದ, ಕರೆಯಲು, ತನ್ನವರ ಬಳಿಗೆ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ, ಬಂದು ಒದಗುವನು=ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಭಕ್ತಜನರು ತಮ್ಮ ಆಪತ್ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೈ! ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕವರ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನೆ! ಸ್ಥಿರವಾದ ದಯೆಯುಳ್ಳವನೆ! ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತೆ! ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆ! ಪರಮಪಾವನತರವಾದ ಮಂಗಳ ಚರಿತ್ರನೆ! ಹೇ ಪಾರ್ಥ ಸಖ! ಉಪಮೆಯಿಲ್ಲದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನೆ! ದುರಿತದೂರನೆ! ದೇವತಾ ವಂದ್ಯನೆ! ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸು ಎಂದಾದರದಿಂದ ಕರೆಯಲು, ತಕ್ಷಣ ಭಕ್ತರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಪತ್ತಿಗೆ, ಒದಗುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಮ್ಮ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ನೀನೇ ಗತಿಯೆಂದು ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾರೆಯೋ ಅವರನ್ನು ತಕ್ಷಣ ರಕ್ಷಿಸುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯು:- ದ್ರೌಪದಿಯ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುಃಶಾಸನನು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ದ್ರೌಪದಿಯು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆಕೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸಾಗದೆ ಹೋಯಿತೋ, ಆಗ “ಹಾ ಕೃಷ್ಣ! ದ್ವಾರಕಾವಾಸಿನ್! ಕ್ಲಾಸಿಯಾದವನಂದನ! ಇಮಾಮವಸ್ಥಾಂ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಮನಾಥಾಂ ಕಿಂ ಮುಪೇಕ್ಷಸೇ” ಎಂದು ವದರುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಳಾದಳೋ, ಆಗ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಳ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಕ್ಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಗಜೇಂದ್ರನು ಮೊಸಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಒಂದು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳವರೆವಿಗೂ ತಾನು ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ “ನಾರಾಯಣಾಖಿಳ ಗುರೋ ಭಗವನ್ನಮಸ್ತೇ” ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ತಕ್ಷಣವೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಬಂದು ಮೊಸಳೆಯನ್ನು ಶೀಳಿ ಗಜೇಂದ್ರನನ್ನುದ್ಧರಿಸಿದನು. ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಖಡ್ಗದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು,

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು:- ಎಲೈ ದುರಾತ್ಮ! ನನಗಿಂತಲೂ ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನಿರುವನೆಂದು ಬೊಗಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ “ಕ್ಲಾಸಾ” ಅವನೆಲ್ಲಿರುವನು?

ಪ್ರಹ್ಲಾದ:- ಪಿತನೆ! “ಸಸರ್ವತ್ರ” ಅವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು.

ಹಿರಣ್ಯ:- “ಯದಿ ಸ ಸರ್ವತ್ರ! ಕಸ್ಮಾತ್ ಸ್ತಂಭೇ ನದೃಶ್ಯತೇ?” ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದೇ ನಿಶ್ಚಯವಾದರೆ ಈ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ?

ಪ್ರಹ್ಲಾದ:- “ಸ್ತಂಭೇನ! ದೃಶ್ಯತೇ” ಎಲೈ ಸ್ತಂಭದರಸೇ! ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವನು. (“ಸ್ತಂಭದರಸೇ” ಎಂದು ಮಾಡಿರುವ ಸಂಬೋಧನೆಯಿಂದ ಸ್ತಂಭವು ಹೇಗೆ ಜಡವಾದುದರಿಂದ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ನೀನು ಜಡನಾಗಿರುವೆ! ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನಾಗಿರುವೆ! ಆದುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ).

ಹಿರಣ್ಯ:- ಎಲೈ ಮಂದಮತಿಯೇ! ಮನಬಂದಂತೆ ಬೊಗಳುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಇಗೋ ಈ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವೆನು. ಆ ಹರಿಯು ಇದ್ದುದೇ ನಿಜವಾದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ! ಎಂದು ಹೇಳಿ ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವು ಬರುತ್ತಿರಲು ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ತನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪುರಾಣದ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಬಾರದು. ಈಗ ೧೦೦-೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಅದ್ಭುತಗಳು ನಡೆದಿರುವುವೆಂದು ಭಕ್ತರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ರಾಮದಾಸರು ರಾಜಕೀಯ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಭದ್ರಾಚಲದ ರಾಮದೇವರ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಡಲು ಆ ದೇಶಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ತುರುಷ್ಕ ರಾಜನು ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ ರಾಮದಾಸನನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಿಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುತ್ತಿರಲು ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೇ ಆ ರಾಜನೆಡೆಗೆ ಬಂದು ರಾಮದಾಸನು ಖರ್ಚುಮಾಡಿದ್ದ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ತುರುಷ್ಕ ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ರಾಮದಾಸನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆಂಬ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆಬಾಲ ವೃದ್ಧರೂ ಓದಿ, ಕೇಳಿ, ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನಾವು ವರ್ಣಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಭಕ್ತವಿಜಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇದೇ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರು ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತ ಅಶಕ್ತರಾಗಿ ಗುರುಗಳ ಕೂಡ ತಿರುಪತಿಗೆ ಬಂದಿರುವಾಗ ಗುರುಗಳು ಇವರೊಬ್ಬರನ್ನೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಜನೆಮಾಡುತ್ತಾ ಮೈಮರತು ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟರು. ಇವರು ಹಸಿವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನೇ ಇವರ ಗುರುಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಬಂದು ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಉಣಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಹೊರಟುಹೋದನೆಂದು ಈ ದಾಸರಾಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು “ಆದರದಿ ಕರೆಯಲು ಬಂದೊದಗುವನು ತನ್ನವರ ಬಳಿಗೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. “ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ” ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಬೇಡಿದ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಎಂದರ್ಥ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕರ್ತರು ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನಾಗಿ ಇರುವನೆಂತಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತೋರುವುದೇನೆಂದರೆ:- ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಿಂದ

ಫಲವನ್ನು ಬೇಡುವವರು ನಿಷ್ಕಾಮರಲ್ಲ. ಅವರು ಕಾಮ್ಯಫಲವನ್ನೇ ಬೇಡತಕ್ಕವರು, ಆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಕಾಮ್ಯವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೇ ಹೊರತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ತತ್ಸಮವಾದ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಉಪಮಾನದಿಂದ ತೋರುವುದೇನೆಂದರೆ: “ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ” ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಕ್ತಿಪ್ರದನೆಂದು ತೋರಿಸಿ ಇರುವರು. ಇದರಿಂದ ಏನು ತೋರುವುದೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಕೊಡುವನು, ಐಹಿಕ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೇನೋ ಎಂದು ಜನರಿಗೆ ಸಂಶಯಬಂದೀತೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಹೇಗೆ ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಕೊಡುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಮ್ಯವನ್ನು ಬೇಡುವವರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುವನು ಎಂಬುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬಹುದೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ: ಈ ದಾಸರಾಯರ ಪರಮ ಗುರುಗಳಾದ ವಿಜಯದಾಸರವರು ಮಾಡಿದ ಪದ:-

ಇಂಥಾ ಪ್ರಭುವ ಕಾಣೆನಾ! ಈ ಜಗದೊಳಗಿಂಥಾ ಪ್ರಭುವ ಕಾಣೆನಾ! ಬೇಡಿದೊರವ (ಬೇಡಿದಿಷ್ಟಾರ್ಥ) ಕೊಡುವ ಭಕ್ತರ ತಪ್ಪು ನೋಡದೆ ಬಂದು ಪೊರೆವಾ! ಗಾಡೀಕಾರನು ಗರುಡಾರೂಢಾ ಗುಣವಂತಾ ಮಹಾಪ್ರೌಢ ಪ್ರತಾಪ ಜಗದಿ ಗೂಢಾದಿ ಸಂಚಾರಿಪಾ! ಪಾಡಿ ಪೊಗಳಿ ಕೊಂಡಾಡುವವರಾ ಮುಂ! ದಾಡುತಲಿಪ್ಪನು ಕಾಡೊಳಗಿದ್ದರು|| ಎಂದು ಪಾಡಿರುವರು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವ “ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜಯದಾಸರ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುವುದು; ಪ್ರಕೃತ ಬೇಡಿದೊರವ ಕೊಡುವ ಎಂಬ ಪದವು ಶರಣಜನಮಂದಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮಂದಾರವೆಂದರೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವುಕಾಮಿತವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಕ್ತರ ಪರವಾಗಿ ಏಕೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು! ಆದರೆ ಅದು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ:- ಬೇಡಿದವರನ್ನು ಕೊಡುವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಯಾಚಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ “ಯಂಯಂ ಸುಖೀ ಕಾಮಯತೇರ್ಥ ಮತ್ರ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರಾತ್ಮಕಲೋಪಿ ಸಸ್ಯಾತ್” ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪರಾದ ಜನರು ಯಾವುಯಾವುದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವರೋ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವರ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಕೈಗೊಡುವುವು ಎಂದು ವೇದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. (ಮಧ್ವ ವಿಜಯ ೧೧ನೆಯ ಸರ್ಗದ ೭೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ನೋಡಬಹುದು). ವಿಜಯದಾಸರು ಬೇಡಿದ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಮುಕ್ತರ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು ನಶ್ವರವನ್ನೇ ಕೊಡುವದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ತಥೈವ ಮತ್ತಃ ಫಲಸಂಪದಃಸ್ಯಃ ಉಚ್ಚಾವಚಾಃ ಕಲ್ಪತರೋರಿವಾರ್ಥಿನಾಂ” (ಗೋಪಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದುದು) ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ದೆಶೆಯಿಂದ (ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ) ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಉತ್ತಮಾಧಮ ಫಲಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಹೊಸದಾದ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಅಮುಕ್ತರ ವಿಷಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ (ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯ) “ತತೋ ಭವತ್ಪಾರಿಜಾತಃ ಸುರಲೋಕ ವಿಭೂಷಣಃ | ಪೂರಯತ್ಯರ್ಥಿನೋ ಯೋರ್ಥೈಃ ಶಶ್ವದ್ಭುವಿಯಥಾ ಭರ್ವಾ ||” ತದ ನಂತರ ದೇವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಭೂತವಾದ ಪಾರಿಜಾತವು (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು) ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಆ ವೃಕ್ಷವು, ನೀನು ಹೇಗೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು (ಬೇಡುವವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು) ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬೇಡಿದವರಿಗೆ (ಕುಚೇಲಾದಿಗಳಿಗೆ) ಇತ್ತಂತೆ, ಐಹಿಕಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

“ಕಾಮದ” ಎಂಬ ಪದವು ಭಕ್ತರ ಕಾಮಿತವನ್ನು (ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು) ಕೊಡುವವನೆಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಶರಣಜನ ಮಂದಾರ, ಕಾಮದ, ಇವೆರಡು ಪದಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥ ಬರುವುದು. ಆದರೂ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬಂದೀತೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಶರಣಜನ=ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಮಂದಾರ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಕಾಮಿತವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾಮಿತಪ್ರದನು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬಾಧೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ನಶ್ವರ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವವನಲ್ಲ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ಶಾಶ್ವತ ಕರುಣಿ” ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬಂದ ಲಾಭವೇನೆಂದರೆ ಕುಚೇಲ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವನು ಎಂಬುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದವು ಶಾಶ್ವತವಾದುದುಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. “ಪರಮಪಾವನತರ ಸುಮಂಗಳ ಚರಿತ” ಪರಮಾತ್ಮನ ಸುಮಂಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯು ಪರಮಪಾವನತರವಾದುದುಯೆಂದರ್ಥ. ಇದೇ ಸಂಧಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಭುವನ ಪಾವನವೆನಿಪ ಲಕುಮೀಧವನ ಮಂಗಳ ಚರಿತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ

ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ವಾಸುದೇವ ಕಥಾಪ್ರಶ್ನಂ ಪುರುಷಾಂ ಸ್ತ್ರೀನ್ಮುನಾತಿಹಿ | ವಕ್ತಾರಂ ಪೃಚ್ಛಕಂ ಶ್ರೋತೃನ್ ಸ್ತತ್ಪಾದ ಸಲಿಲಯಥಾ ||' ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾಪ್ರಶ್ನೆಯು, ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವವರನ್ನೂ, ಹೇಳುವವರನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಿರುವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುಪಾದೋದಕವು (ಗಂಗೆಯು ಅಥವಾ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ತೀರ್ಥವು) ಹೇಗೆ ಸ್ನಾನಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಪರಮಪಾವನತರ ಸುಮಂಗಳ ಚರಿತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. "ಪಾರ್ಥಸಖ" ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರವಶ್ಯನೆಂದು ತೋರಿಸಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರು ಅನೇಕರಿರಲು ಅರ್ಜುನನಿಗೇ ಸಖನೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ ಅರ್ಜುನನ ಭಕ್ತಿ ಪಾಶಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಂತೆ ಮತ್ತಾರ ಪಾಶಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಗಲಲಿಲ್ಲ. ಯದೃಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕಾದವರಾದರೂ ಅವರು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಬೇಡದೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದಾಸರಾಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಅರ್ಜುನನು ಬೇಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿಯೂ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿಯೂ ದೂತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಪಾರ್ಥಸಖನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ನಿರುಪಮಾನಂದ' ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಉಪಮಾನರಹಿತವಾದ ಆನಂದವು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಇದ್ದರೂ, ಅವರೂ ಪರಾಧೀನರೇ ಆಗಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ರಮಾದೇವಿಯರ ಆನಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಆನಂದವು ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನಾರಾಯಣಂ ಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸರ್ವ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಇರುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ. ಆದುದರಿಂದ ನಿರುಪಮವಾದ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆನಂದಸ್ವರೂಪ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, 'ನಿರ್ಗತದುರಿತ' ದೋಷರಹಿತನು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪರಾಧೀನತೆ ದೇಹನಾಶಾದಿ ದೋಷಗಳಂಟು. ಇಂತಹ ದೋಷಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಆದುದರಿಂದಲೇ "ದೇವವರೇಣ್ಯ" ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನು, ವರೇಣ್ಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ (ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಇವನು) ವರಿಸಲು ಅರ್ಹನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಒಬ್ಬರನ್ನು ಪಾಲಕತ್ವೇನ ವರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವೋತ್ತಮರನ್ನೇ ವರಿಸುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ವರೇಣ್ಯ ಅಂದರೆ ವಂದ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವುದು.

ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ, ತನ್ನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತಾನು ಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ 'ಜನನಿಯನು ಕಾಣದಿಹಬಾಲಕ' ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹಂಬಲಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಯ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜನನಿಯನು ಕಾಣದಿಹ ಬಾಲಕ
ನೆನನೆನದು ಹಲವುತಿರೆ ಕತ್ತಲೆ
ಮನೆಯೊಳಡಗಿದ್ದವನ ನೋಡುತ ನಗುತ ಹರುಷದಲಿ |
ತನಯನಂ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿರಂಬಿಸಿ
ಕನಲಿಕೆಯ ಕಳೆವಂತೆ ಮಧುಸೂದನನು
ತನ್ನವರಿದ್ದೆಡೆಗೆಬಂದೊದಗಿ ಸಲಹುವನು || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಜನನಿಯನು=ತಾಯಿಯನ್ನು, ಕಾಣದಿಹ=ಕಾಣದೆ ಹಲವುತಿರೆ =ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರಲು, (ಜನನಿಯು) ಕತ್ತಲೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಅಡಗಿದ್ದು, ಅವನ=ಆ ಮಗುವನ್ನು, ನೋಡುತ, ನಗುತ, ಹರುಷದಲಿ=ಸಂತೋಷದಿಂದ, ತನಯನಂ=ಮಗುವನ್ನು, ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ= ಆಲಿಂಗನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ರಂಬಿಸಿ=ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಕನಲಿಕೆಯ=ತನ್ನ ಮೇಲಿನ ಕಳವಳವನ್ನು, ಕಳೆವಂತೆ=ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ, ಮಧುಸೂದನನು=ಮಧು ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನವರು=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು, ಇದ್ದೆಡೆಗೆ=ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಲಹುವನು=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತಾಯಿಯು, ಮಗುವು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಶುವನ್ನು ಪಡಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಾನು ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಮಗುವು ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಆಕೆಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಹಂಬಲಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಓಡಿಬಂದು ಆ ಮಗುವನ್ನೆತ್ತಿ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ ಸಂತೈಸಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣದಿರುವಾಗ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಳವಳವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹಂಬಲಿಸುವುದನ್ನು, ಅಂದರೆ ಭಜಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರನ್ನುದ್ಧರಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿಸಿ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಾವು ಬೀಳದೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದೂ ಅಥವಾ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ತಾವು ಮಾತ್ರ ಮಗುವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಮಗುವು ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣದ ಹಾಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದೂ, ಮಗುವು ತಾನು ಮಲಗಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಾ, ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸುವುದು ತಾಯಿಯಿಗೆ ಇದು ಒಂದು ಸಂತೋಷಕರವಾದ ಆಟ. ಮತ್ತು ಅದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದರೆ ನಗುತ್ತಾ ಓಡಿ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತವರಿಗೆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತದನಂತರ ಉದ್ಧರಿಸುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದವರಲೊಬ್ಬರು “ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಬಾಲಕನು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರೆ ತಾಯಿಯು ಬಂದು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿದಳೆಂದು” ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಆ ಅರ್ಥವು ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವವನು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸ್ವಭಾವ ಸಿದ್ಧವು. ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿದ್ದವರು ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಮಗುವು ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೆಳಕಿನೊಳಗಿದ್ದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬೆಳಕಿನೊಳಗಿದ್ದ ತಾಯಿಯು ಕತ್ತಲಿನೊಳಗಿದ್ದ ಮಗುವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಗುವನ್ನೊಂದನ್ನೇ ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಾಯಿಯು ಹೊರಗೆ ಬರುವದೆಂಬುವುದು ಲೋಕ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮಗು ಒಂದೇ ಇದ್ದರೆ ಹೆದರುವುದೆಂಬ ಭಯವು ತಾಯಿಯಿಗೆ ಇರುವುದು ಸಹಜವು. ಸಣ್ಣ ಮಗುವು ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವೂ ಲೋಕ ವಿರುದ್ಧವೇ. ಆದುದರಿಂದ “ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಡಗಿದ್ದ ಬಾಲಕನ” ಎಂದು ಪದಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ತಾಯಿಯು ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಡಗಿದ್ದು ‘ಅವನ’ ಎಂದು ಬೇರೆ ಪದಮಾಡುವುದು ಸರಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಭಕ್ತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯಗಳು ಹೇಗೆ ಸರಿಹೋಗುವವೆಂದರೆ:- ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಡಗಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜೀವನಿಗೂ ದೇಹಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಜೀವನೇ ದೇಹವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ, ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ, ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಇವನ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಡಗಿದ್ದು, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ತಹವಾಸದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಉದಿಸುವನೋ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನನ್ನು ಎಡಬಿಡದೆ ಭಜಿಸುವನೋ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವನು. ಅಥವಾ ಭಕ್ತರಾದರೂ ತಮಗೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಕಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಆ ವರೆವಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇವರ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದು ಯಾವಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೀನೇ ಗತಿ ಎಂದು ಶರಣಾಗತರಾಗುವರೋ ಆಗ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಗುತ್ತ ಭಕ್ತರೆಡೆಗೆ ಬಂದು, ದ್ರೌಪದಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವಿರುವುದು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:- ಪೈಥಪಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೂರ್ಮದಾಸನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಅವನು ಜನಿಸುವಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಕೈ ಕಾಲುಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹರಿದಾಸರು ಭಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ದೇಕಿಕ್ಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೃದಂಗ ತಾಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ಆ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಾ ಆನಂದದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರಲು ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಹರಿದಾಸರೊಬ್ಬರು ಪಂಡರಪುರದ ಮಹಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನೂ ಪಂಡರಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರು, ನಿನಗೆ ಕಾಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ನೀನು ಹೋಗುವುದೆಂತು? ಅಂದರು. ಆದರೂ ಕೂರ್ಮದಾಸನು ಧೈರ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು, ವಿಟ್ಟಲನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ದೇಕಿಕ್ಕೊಂಡು ಒಂದು ಹರದಾರಿ ದೂರ ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಆಯಾಸವೂ ಹಸಿವೂ ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳೂ ಆಗಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪಾಂಡುರಂಗಾ! ನಿನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮರೆತು ಕೂತುಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ವಿಠಲನು ಕರುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಸಾಹುಕಾರನಂತೆ ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ಇವನಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದು ಇವನಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಆಹಾರವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. ನೀನು ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹರದಾರಿಯಂತೆ ಹೋಗುತ್ತಿರು, ನಾನು ಪಂಡರಪುರದ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದೇ ನನ್ನ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ನೀನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಸ್ಥಳವಸತಿಯನ್ನೂ ಆಹಾರವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಡುವೆನು, ಚಿಂತೆ ಮಾಡಬೇಡ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು. ಕೂರ್ಮದಾಸನು ದಿನ ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹರದಾರಿಯಂತೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಹುಕಾರನ ರೂಪದಿಂದ ಬಂದು ಇವನಿಗೆ ತಕ್ಕ

ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಹೋದರರೇ : ನೋಡಿದಿರಾ? ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವಾತ್ಸಲ್ಯ! ಅದಂತಿರಲಿ, ಪಂಥರಪುರವು ಇನ್ನು ಆರು ರಹದಾರಿ ದೂರವಿತ್ತು. ಕೂರ್ಮದಾಸರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೂ ೬ ದಿವಸಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆಷಾಢಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶಿಯು (ಪಂಥರಪುರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಾದಿಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾದ ದಿನ) ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆ ದಿವಸ ಎಲ್ಲರೂ ಪಂಥರಪುರವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಕೂರ್ಮದಾಸನು ತಿಳಿದು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ, ಆರು ಹರದಾರಿ ದೂರ ಒಂದೇ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ, ಹಾ ದೇವ! ನನ್ನನ್ನು ಕುಂಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನೀಯದೆ ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ಇನ್ನು ನಾನು ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೇ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆನು. ನನ್ನನ್ನು ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೋ ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರಲು, ವಿಠಲನು ಕರುಣದಿಂದ ಚತುರ್ಭುಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪೀತಾಂಬರಧಾರಿಯಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹುಕಾರನ ರೂಪದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವನಿಗೆ ಅದು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ದಿವಸ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿದನು. ಬಳಿಕ ಕೂರ್ಮದಾಸನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಪಂಥರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ನಿಂತಿರುವನೋ ಅದೇ ರೂಪದಿಂದ ಅವನ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತನು. ಅದ್ಯಾಪಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಥರಪುರದಂತೆ ಜಾತ್ರೆಯು ನಡೆಯುವುದು. ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಭಕ್ತರ ವತ್ಸಲನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದು. ಇಂತಹ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ಇರುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಒಂದು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು 'ಜನನಿಯನು ಕಾಣದಿಹ ಬಾಲಕನು' ಎಂಬೀ ಪದ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ:-

ಇಟ್ಟ ಕಲ್ಲನು ಭಕುತಿಯಿಂದಲಿ
ಕೊಟ್ಟ ಭಕುತಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನನು
ಕೊಟ್ಟ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಒಪ್ಪಿಡಿಯವಲಿಗಖಿಳಾರ್ಥ |
ಕೆಟ್ಟಮಾತುಗಳಿಂದ ಚೈದ್ಯನ
ಪೊಟ್ಟಿಯೊಳಗಿಂ ಬಿಟ್ಟು ಬಾಣದ
ಲಿಟ್ಟ ಭೀಷ್ಮನವಗುಣಗಳೆನಿಸಿದನೇನೊ ಕರುಣಾಳು || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಇಟ್ಟಕಲ್ಲನು=ಇಟ್ಟಕೆಯನ್ನು, ಭಕುತಿಯಿಂದಲಿ=ಭಕುತಿಯಿಂದ, ಕೊಟ್ಟ=ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ, ಭಕುತಗೆ=ಪುಂಡರೀ(ಲೀ)ಕನೆಂಬ ಭಕ್ತನಿಗೆ, ಮೆಚ್ಚಿ=ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ತನ್ನನೇ=ವಿಠಲನೆಂಬ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟ=ಕೊಟ್ಟನು. ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ=ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕೊಟ್ಟ, ಒಪ್ಪಿಡಿ=ಒಂದು ಹಿಡಿ, ಅವಲಿಗೆ=ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ, ಅಖಿಳಾರ್ಥ= ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು (ಕೊಟ್ಟ) ಕೊಟ್ಟನು. ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಂದ=ತನ್ನ ಮನ ಬಂದಂತೆ ನಿಂದಿಸಿದ, ಚೈದ್ಯನ=ಶಿಶುಪಾಲನನ್ನು ಪೊಟ್ಟಿಯೊಳು=ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ, ಇಂಬಿಟ್ಟು= ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಬಾಣದಲಿಟ್ಟು=ಬಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಹರಿಸಿದ, ಭೀಷ್ಮನ=ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರ, ಅವಗುಣಗಳ= ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು; ಎಣಿಸಿದನೇ=ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡನೇ? (ಆದುದರಿಂದ) ಕರುಣಾಳು=(ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪುಂಡರೀಕನೆಂಬ ಭಕ್ತನು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಇಟ್ಟಕೆಯಮೇಲೆ ಅವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಟ್ಟಲ ರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಂಥರಪುರದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ಪರಮ ದರಿದ್ರನಾದ ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬಹು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಂದಿದ್ದ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿಶುಪಾಲನು ಅಸುರಾವೇಶದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮನ ಬಂದಂತೆ ಬೈಯುತ್ತಿರಲು, ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಉದರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರ ತಪ್ಪನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದನೇ! (ಇಲ್ಲ, ಅವನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದನು) ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಇಟ್ಟಕಲ್ಲನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟನವೆಂದು ದಾಸರಾಯರು ಉದಾಹರಿಸಿದ ಭಕ್ತನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಭಕ್ತರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಆವರ್ತನೆಯು ಸಕಲ ಪಾಪನಿವಾರಕವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಸ್ಮಾರಕಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ತಿರಗೀ ಇಲ್ಲಿ ಬರಿಯುವೆವು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಂಥರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಅವನು ಪರಮ ಅಯೋಗ್ಯನೂ, ಕಠಿನ ಚಿತ್ತ ಉಳ್ಳವನೂ, ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ದ್ರೋಹಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಸದ್ವಿಷಯವು ಅವನಿಗೆ

ವಿಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಿರಲು ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸ್ತಿಕ ಮಹಾಜನರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಕಾಶೀ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಚಪ್ಪರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಒಬ್ಬ ಪುರಾಣೀಕನನ್ನು ಕರೇಕಳುಹಿಸಿ ಅವನ ಮುಖದಿಂದ ಪುರಾಣ ಕೇಳಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಆಗ ಪುಂಡರೀಕನ ಮಡದಿಯು ಊರೊಳಗಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ತಾವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಆ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಆಕೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆ ಪತಿವ್ರತಾ ಶಿರೋಮಣಿಯು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ಪುಂಡರೀಕನು ಕಾಶಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಆತನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಈ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ತಾವು ಆತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರಲಾದರೆ ತಾವೂ ಹೊರಡಬೇಕೆಂದರು. ಪುಂಡರೀಕನು ಅವರನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಸತಿಯೊಡನೆ ತಾನು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟನು. ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ತಾವೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳಸಿ, ಅವನು ಯಾವ ಯಾವ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಇಳಿಯುತ್ತಾ ಶಿಕ್ಕಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನ್ನವನ್ನೇ ತಿಂದುಕೊಂಡು ಗಂಟು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನು ಸತಿ ಸಮೇತ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ತಿಂದು ಸುಖದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಭತ್ತದಲ್ಲಿ ಇಳಿದಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಬಹುಮಂದಿ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಕ್ಕಟ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುವರೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಲು ಆ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವೇ ಅವರದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇವನು ಬಹಳ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಯಾವಾಗ ಬೆಳಗಾಗುವುದು! ಯಾವಾಗ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವೆನು ಎಂದು ಬೆಳಗಾಗುವುದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗಿರಲು ಅರುಣೋದಯಕಾಲಕ್ಕೆದ್ದು ಬೀದಿಯ ಕಟ್ಟಿಯಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡಿರಲು ಆರೇಳು ಮಂದಿ ಕಾಳ ಕಪ್ಪಾದ, ಕುರೂಪಿಗಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆ ಕುಕ್ಕಟಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ಗುಡಿಸಿ, ಸಾರಿಸಿ, ರಂಗವಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಒಳಗೆ ಈ ಏಳು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದಿವ್ಯವಾದ ದೇವಸ್ತ್ರೀ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ಪುಂಡರೀಕನು ತಕ್ಷಣ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕುಕ್ಕಟ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಎಲ್ಲಿರುವರೆಂದು ಕೇಳಲು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವರು ನೋಡು ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಇವನಿಗೆ ಆಗಲೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಏನಮ್ಮಾ ಸುಕ್ಕು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಅಂದನು. ಆಗ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಎಲೈ ಪಾಪಿ! ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅವರು ಗೋಚರವಾಗುವರೆ? ಅವರು ಅಲ್ಲೇ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಸೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ನೀನು ಪರಮ ಪಾಪಿ. ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು ನಿನಗಾಗಿ ಕಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನೀನು ಅವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಮಹಾಪಾಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಕೂಡ ಮಾತನಾಡಿದರೂ ನಮಗೆ ಪಾಪವು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ನಿನ್ನನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಂದಲೂ ನೋಡಬಾರದು ಅಂದರು. ಆಗ ಪುಂಡರೀಕನು, ಅಮ್ಮಂದಿರಾ! ನೀವು ಯಾರು? ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತೀರಿ! ಈ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ದಯವಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇವನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವನನ್ನುದ್ದರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು:- ಎಲೈ ಪಾಪಿ! ಕೇಳು. ನಾವು ಗಂಗಾ, ಗೋದಾವರಿ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತ ಗಂಗೆಯರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಾಪಿಗಳು ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರ ಪಾಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಸೇವಾನಿರತರಾದ ಈ ಮಹಾನುಭಾವರ ಸೇವಾಮಾಡಿ ಪಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಪಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಕುರೂಪಿಗಳಾಗಿ ಬರುವೆವು. ಸೇವಾಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ನಮಗೆ ಬರುವುದು. ಈ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಸೇವಾದಿಂದಲೇ ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಬಂದಿರುವುವು. ನೀನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೇನು? ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಹೋದರೇನು? ನಿನ್ನ ಪಾಪವು ಹೋಗಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಪುಂಡರೀಕನು ಕೂಡಲೆ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಪ್ತನಾಗಿ, ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ ಆ ಹೊತ್ತು ಮೊದಲು ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ದೈವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವರ ಸೇವಾ ನಿರತನಾದನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟಿ ದಿವ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯಿತು. ಆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಸೇವಾದಿಂದಲೇ ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನೆಂಬ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಸರ್ವದಾ ಅವರ ಸೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗಿರುತ್ತಿರಲು ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಆತನು ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅಲ್ಲೇ ಅವರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾ ತದೇಕನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅವನು ಕೂತು ಪಿತೃಸೇವಾನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತನು. ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾಲಂದಿಗೇ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆಹಾ! ಸ್ವಾಮಿ ಬಂದಿರುವನು, ನಿಲ್ಲಲು ಕೂಡ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಸರು ಇರುವುದು,

ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಕೂತಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಇಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಸುಟು ಸ್ವಾಮಿ! ಇದರ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲು! ನಾನು ನಮ್ಮ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬರುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ದಿವ್ಯಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ, ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಂತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಂಡರೀಕನ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಪುಂಡರೀಕನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವಾಮಿ! ನಿನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಕಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟೆನು. ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಬೇಡು, ಕೊಡುವೆನು ಅಂದನು. ಪುಂಡರೀಕನು ಸ್ವಾಮಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ಸೇವಾಮಾಡುವಂತೆಯೂ ನನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವಾಗುವಂತೆಯೂ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡುತ್ತಾ ಈಗ ನೀನು ನಿಂತಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ವಿಠಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪುಂಡರೀಕನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸಮೇತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು 'ಇಟ್ಟಿಕಲ್ಲನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಭಕ್ತುತೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ತನ್ನನು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾಗಿ ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ತೊರೆದು ಸಂಸಾರ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಹರಿಧ್ಯಾನ ನಿರತನಾಗಿರಲು ಇವರ ಮಡದಿಯಾದ ಸತಿ ಶಿರೋಮಣಿಯು ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಬನ್ನಿರೆಂದು ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಪತಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಲಿ ಈಕೆಯು ಭಗವದ್ಭಕ್ತನ ಮಾಡೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಷ್ಟೆ! ಹೋಗಿ ಬರೋಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತನ್ನ ಸತಿಯು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಯಾಚಿಸಿ ತಂದು ಕೊಟ್ಟ ನಾಲ್ಕು ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಇವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ೪ ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಐಹಿಕದಲ್ಲಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ಮನೆಯಂತೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಮನೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು 'ಕೊಟ್ಟ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣಗೊಪ್ಪಿಡಿಯವಲ್ಲಿಗಖಿಳಾರ್ಥ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.

'ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಜೈದ್ಯನ ಪೊಟ್ಟಿಯೊಳಗಿಂಬಿಟ್ಟ' -ಧರ್ಮರಾಜನು ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅಗ್ರ ಪೂಜಾ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಶಿಶುಪಾಲನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ದೂಷಿಸಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ಚಕ್ರದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದನು. ತಕ್ಷಣವೇ ಶಿಶುಪಾಲನ ದೇಹದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣುವಂತೆ ಒಂದು ಜ್ಯೋತಿಯು ಹೊರಟು ಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಾಂಗುಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಯಿತು. ಶಿಶುಪಾಲನು ಜೀವದ್ವಯಾವೇಶವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನಾದ ಆದಿಹಿರಣ್ಯನೆಂಬ ದೈತ್ಯನ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಯನೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದ್ವಾರಪಾಲಕನೇ ಶಿಶುಪಾಲನು. ಅಸುರನ ಆವೇಶ ಬಲದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದೂಷಿಸಿದ್ದು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಜಯನು ಅಸುರಾವೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. 'ಬಾಣದಲಿಟ್ಟ ಭೀಷ್ಮನವಗುಣಗಳೆಣಿಸಿದನೇ' ಈ ವಿಷಯವು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ನಿರಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧ ೯ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ, ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತೇವೆ.

“ಸ್ವನಿಯಂವಂವಂಪಹಾಂಯಂ ಮತ್ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವೃತಮಧಿ ಕರ್ತುಮವಪ್ಸುತೋರಥಸ್ಥಃ | ಧೃತರಥ ಚರಣೋಭ್ಯಯಾದ್ವಲಾಗ್ರೇಹರಿವಹಂತುಮಿಭಂ ಗತೋತ್ತರೀಯಃ | ಶಿತ ವಿಶಿಖಿತೋ ವಿಶೀರ್ಣದಂಸಃ ಕ್ಷತಜ ಪರಿಪ್ಲುತ ಆತತಾಯಿನೋಮೇ | ಪ್ರಸಭ ಮಭಿಸಸಾರ ಮದ್ವಧಾರ್ಥಂ ಸಭವತುಮೇ ಭಗವಾನ್ಮದೇ ಮುಕುಂದಃ” || ೩೮ ||

ಇದರ ಪೂರ್ವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತಾನು ಭಾರತ ಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. 'ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು' ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇರಲು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಬಲವತ್ತರವಾದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಕ್ರೂರವಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರ್ಜುನನು ವೃದ್ಧರು ಪಿತಾಮಹರು ಎಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಮೃದುವಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನ ಬಲವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಕೋಪೋದ್ರೇಕ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ರಥದಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಆರ್ಭಟಿಸುತ್ತಾ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು. ಅರ್ಜುನನು ಕೃಷ್ಣನ ಕ್ರಮಾಪಣೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದು ಈಗ ತಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕೂತಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಎಲೈ, ಕೃಷ್ಣ! ನೀನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಚಕ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ, ರಥದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹಾರಿ, ಸಿಂಹವು ಆನೆಯಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಾ ನೋಡಿದವರಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಪ್ರಕಟನ ಪಡಿಸುತ್ತಾ ನಿನ್ನ ಮೈ ಮೇಲಿನ ಪೀತಾಂಬರವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಅತಿರಭಸದಿಂದ ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಓಡಿಬಂದೆಯೋ! ಮತ್ತು ನನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕವಚವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದಂತೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರಲು, ಆತ ತಾಯಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅರ್ಜುನನು ತಡೆದು “ಭೀಷ್ಮನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಡ” ವೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ಓಡಿಬಂದೆಯೋ! ಅಂತಹ ನೀನು ಈಗ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುದು ನನ್ನ ಮುಕ್ತಿ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಎಂದು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ “ಬಾಣದಲಿಟ್ಟ ಭೀಷ್ಮನವಗುಣಗಳಣಿಸಿದನೇ” ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರಲು, ಆಯುಧವನ್ನು ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಹಿಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ದೋಷ. ಮತ್ತು ಪರಶುರಾಮ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಂಬೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸೆಂದು ಹೇಳಲು, ಅವರು ಆ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಿ ಪರಶುರಾಮ ದೇವರ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ, ೧೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಭೀಷ್ಮಸ್ತು ಭಾರ್ಗವಂ ರಾಮಮವಮೇನೇಯುಯೋಧಚ’ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಪರಶುರಾಮನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ದ್ರೌಪದಿಯ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಎಷ್ಟು ವದರಿದರೂ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೂಡ ಹೇಳದೆ ಉದಾಸೀನವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ಣಯ ೨೪ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಕೌರವರಿಗೂ ಸಂಧಿಮಾಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಾನು ಪಾಂಡವರ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕರೆದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು “ನನಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ”ವೆಂದು ಹೇಳಿ ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಕರೆದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, “ಸಭೀಷ್ಮಪೂರ್ವೈರಭಿಯಾಚಿತೋಪಿ ಜಗಾಮ ನೈಷಾಂ ಗೃಹಮಾದಿ ದೇವಃ | ಉಪೇಕ್ಷಿತಾ ದ್ರೌಪದೀತ್ಯ ಪ್ರಮೇಯೋ ಜಗಾಮಗೇಹಂ ವಿದುರಸ್ಯ ಶೀಘ್ರಂ” ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಬಹಳವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ “ದ್ರೌಪದಿಯ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು ಎಂದು ಇರುವುದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿದ್ದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನಕರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅಷ್ಟೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪಾಂಡವ ವಿರೋಧಿಯಾದ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿ ಪಾಂಡವರ ಕೂಡ ಯುದ್ಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡದೆ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದರ್ಶನವಿತ್ತು, ಅವರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯಮಾನನಾಗಿ, ಮುಕ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು “ಕರುಣಾಳು” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂಬ ಭಾವ.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಕ್ತರಿಂದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತರನ್ನು ಎಡಬಿಡದೆ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು “ಧನವ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಎಂಬ” ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಧನವಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಘಣಿತಾ
ನುಣದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಡದನು
ದಿನದಿ ನೋಡುತ ಸುಖಿಸುವಂದದಿ ಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನು |
ಪ್ರಣತರನ ಕಾದಿಹನು ನಿಷ್ಠಾ
ಮನದಿ ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ ದು
ಜ್ಞನರ ಸೇವೆಯನೊಲ್ಲನಪ್ರತಿಮಲ್ಲ ಜಗಕೆಲ್ಲ || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಧನವ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನಮಾಡಿರುವ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ=ರಕ್ಷಣಮಾಡುತ್ತಾ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವ, ಘಣಿ=ಸರ್ಪವು, ತಾನುಣದೆ=ತಾನು ಅನುಭೋಗಿಸದೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಡದೆ, ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ನೋಡುತ,

ಸುಖಿಸುವಂದದಿ=ಸುಖಪಡುವಂತೆ, ಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನು=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಣತರನ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವವರನ್ನು (ಮೊರೆಹೊಕ್ಕವರನ್ನು), ನಿಷ್ಕಾಮನದಿ=ಅವರಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ಕಾದಿಹನು=ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವನು, ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ=ನಿತ್ಯಾನಂದ ಪ್ರಚುರನಾದ (ಸ್ಥಿರವಾದ ಅಮಿತಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಜಗಕೆಲ್ಲ=ಜಗತ್ತಿನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ, ಅಪ್ರತಿಮಲ್ಲ=ಸಮಾನರಿಲ್ಲದ ಜಟ್ಟಿಯೆಂದೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ದುರ್ಜನರ=ತಮೋಯೋಗ್ಯರು ಮಾಡುವ, ಸೇವೆಯ=ಸೇವೆಯನ್ನು ಒಲ್ಲ=ಕೈಗೊಳ್ಳನು, (ಸ್ವೀಕರಿಸನು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವ ಸರ್ಪವು, ಅದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಕಾಸನ್ನಾದರೂ ತಾನು ಮುಟ್ಟದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಹಣಕ್ಕೆ ಹಾನಿಬರದಂತೆ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಸರ್ಪದಾ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನನಾದ ಜಟ್ಟಿಯಾದ, ನಿತ್ಯವಾದ ಅಮಿತಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಭಕ್ತರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಸರ್ಪದಾ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕವರನ್ನು, ಕಾದುಕೊಂಡು ಇದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಆಪತ್ತುಗಳೂ ಬಾರದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನು. ತಮೋಯೋಗ್ಯರು ಮಾಡುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಹೂತಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸರ್ಪವು ಬಂದು ಕಾಯುವುದೆಂಬುದು ಲೋಕವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟವನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕೇನೂ ಸಹಾಯಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೇನೇ ಹೇಗೆ ಆ ಸರ್ಪವು ಹಣವನ್ನು ಕಾದಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾದಿರುವನು. ಆ ಭಕ್ತರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಏನೇನೂ ಆಗಬೇಕಾದುದು ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು. “ದೇವಸ್ಯೈಷಃ ಸ್ವಭಾವೋಯಮಾತ್ಮ ಕಾಮಸ್ಯ ಕಾಸ್ತ್ವಹಾ” ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದು ಸ್ವಭಾವ ಗುಣವೇ ಹೊರತು ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪರಕೀಯರಿಂದ ಆಗುವುದೇನು? ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವುದು. ಹಾಗಾದರೆ “ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರಿಂದ ಏನನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಯಾರನ್ನು ತಾನೆ ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿರುವನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ, ಕುಚೇಲನು ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆಯೇ ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕಾದರೂ ಪತ್ರ, ಪುಷ್ಪ, ಫಲಾದಿಗಳು, ಧೂಪದೀಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಮಾಡುವರು. “ಪತ್ರಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ತೋಯಂ ಯೋಮೇ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ! ತದಹಂ ಭಕ್ತುಪಹೃತಮಶ್ವಾಮಿ ಪ್ರಯತಾತ್ಮನಃ॥” ಪತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ, ಫಲವನ್ನಾಗಲಿ, ನೀರನ್ನಾಗಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆನು ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೇಳಿರುವನು, ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟರೇನೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡುವನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಅದರಂತೆಯೇ ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷಯ ಪಾತ್ರೆಯು ಇದ್ದಿತು. ಅದರ ಮಹಾತ್ಮೆ ಏನೆಂದರೆ, ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಭೋಜನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ತತ್ಪೂರ್ವ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲವು ಅಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೊಳೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ದಿವಸ ಅಕ್ಷಯ ಪಾತ್ರೆಯು ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಪರಮ ಕೋಪಿಷ್ಠರಾದ ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಅವರನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ, ಅವರ ದ್ವಾರ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ, ಪಾಂಡವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲುದ್ದೇಶಿಸಿ, ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ನೀವು ವನದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಂಡವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಭೋಜನಾನಂತರ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾಚಿಸಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ದೂರ್ವಾಸರು ಅದನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಭೋಜನಾನಂತರ ಪಾಂಡವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಧರ್ಮರಾಜನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದುಬಿಟ್ಟನು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತಳಾಗಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ, ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಋಷಿಯು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದ್ರೌಪದಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನನಗೆ ಬಹಳ ಹಸಿವೆಯಾಗಿರುವುದು. ನಾನು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕೂಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಬಿಟ್ಟೆ, ನಾನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಪವಾಸ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆನು ಎನ್ನಲು ದ್ರೌಪದಿಯು, ಏನು ಸ್ವಾಮಿ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವೆಯಾ? ಈಗ ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ದೂರ್ವಾಸರ ಭಯದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದೆನು. ನೀನೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ನಾನೆಂತು ಕೊಡುವೆ?” ಅಂದಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು “ದ್ರೌಪದಿ! ಹಾಸ್ಯಮಾಡಬೇಡ. ಆ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ, ನೋಡೋಣ” ಅಂದನು. ದ್ರೌಪದಿಯು, ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಂದು ತೋರಿಸಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದರ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಒಂದು ಶಾಕ ಪತ್ರವನ್ನು ತಿಂದು ತೇಗಿದನು. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದ ದೂರ್ವಾಸ ಪ್ರಭೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಹೊಟ್ಟೆಯು ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಊಟಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕರೆಯಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಭೀಮಸೇನ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಭಯಪಟ್ಟು ದೂರ್ವಾಸರು ಶಿಷ್ಯರ ಸಹಿತವಾಗಿ ಓಡಿಹೋದರೆಂದು ಭಾರತ ಕಥಾ ಇರುವುದು. ಹೀಗೆ ದ್ರೌಪದಿಯು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾರ್ಥಳಾದಳು. ಗಜೇಂದ್ರನು ಮೊಸಳೆಯಿಂದ ಕಷ್ಟಪಡುವಾಗ

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಲು, ಒಂದು ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಶಬರೀ ಎಂಬಾಕೆಯು ರಾಮದೇವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾರ್ಥಳಾದಳು. ಧೃವನು ಬರೇ ನೀರಿನಿಂದಲೇ ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವನಿಗೂ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿದನು. ಆದುದರಿಂದ 'ಪತ್ರಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ತೋಯಂ' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗಿರಲು ಭಕ್ತರಿಂದ ಏನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ನಿಷ್ಕಾಮನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾದಿರುವನು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಸರ್ಪ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿಹೋಗುವುದು ಅಂದರೆ, ಭಾಗವತ ಸಪ್ತ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ "ನೈವಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಭುರಯಂ ನಿಜಲಾಭ ಪೂರೋ ಮಾನಂ ಜನಾದವಿದುಷಃ ಕರುಣೋ ವೈಣೀತೆ! ಯದ್ಯಜ್ಜನೋ ಭಗವತೇ ವಿದಧೀತ ಮಾನಂ ತಚ್ಚಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಮುಖಿಸ್ಯ ಯಥಾ ಮುಖಶ್ರೀಃ ||" ಈ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳೆ ಆಗಲಿ, ಜ್ಞಾನಿ ಜನರೇ ಆಗಲಿ ಅವರು ಮಾಡುವ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ತದಂಗವಾಗಿ ಅವರು ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದನ್ನೇತಕ್ಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನೆಂದರೆ, ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನು ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇವರು ಕೊಡುವ ಫಲಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗುವುದೇನು? ಹೇಗೆ ನಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಾವು ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಅಲಂಕಾರವೇ ಅದರ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜೆಮಾಡಲು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ತಾನಾಗಿ ಸುಖವಾಗುವುದು. ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋದ ಜನರು ಪುಷ್ಪಹಾರ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಅದನ್ನು ರಾಜನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಕೊರತೆಗಿಂದಲ್ಲದೆ ಜನರ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ತನಗೇನೇನು ಇದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ನಿಷ್ಕಾಮದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕಾದಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. 'ದುರ್ಜನರ ಸೇವೆಯನೊಲ್ಲ.' 'ಅಭಕ್ತೋದಾಹೃತಂ ನೈವ ಫಲದಾತ್ಯಭವಿಷ್ಯತಿ | ಭೂರೈವ್ಯಭಕ್ತೋಪಹೃತಂ ನಮೇತೋಷಾಯ ಕಲ್ಪತೇ ||' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಗೀತಾವಾಕ್ಯ "ತಾನಹಂ ದ್ವಿಷತಃ ಕ್ರೂರಾನ್ ಸಂಸಾರೇಷು ನರಾಧರ್ಮಾಃ | ಕ್ಷಿಪಾಮ್ಯಜ ಸ್ರಮಸುರಾನಾಸುರೀಷ್ಟೇವ ಯೋನಿಷು | ಆಸುರೀಂ ಯೋನಿಮಾಪನ್ನಾ | ಮೂಢಾ ಜನ್ಮನಿ ಜನ್ಮನಿ || ಮಾಮಪ್ರಾಪ್ತ್ಯೈವ ಕೌಂತೇಯತತೋಯಾಂತ್ಯಧಮಾಂಗತಿಂ ||" ನನ್ನನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ದ್ವೇಷಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ಅಸುರ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವೆನು. ಹೀಗೆ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೈತ್ಯಕುಲದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನೇ ಬೆಳೆಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೇರದೇನೆ ಕಡೆಗೆ ಘೋರವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನೇ ಹೊಂದುವರು. ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ತಮೋಯೋಗ್ಯರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು "ದುರ್ಜನರ ಸೇವೆಯನೊಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬುವುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಾಲಕನ ಕಲಭಾಷೆ ಜನನಿಯು
ಕೇಳಿ ಸುಖಪಡುವಂತೆ ಲಕುಮೀ
ಲೋಲ ಭಕುತರು ಮಾಡುತಿಹ ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ ಹಿಗ್ಗುವನು ||
ತಾಳ ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ
ಹೇಳನವ ಹೆದ್ದೈವ ವಿದುರನ
ಆಲಯದಿ ಪಾಲುಂಡು ಕುರುಪನ ಮಾನವನೆಕೊಂಡಾ || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜನನಿಯು=ತಾಯಿಯಾದವಳು, ಬಾಲಕನ=ಮಗುವಿನ, ಕಲಭಾಷೆ=ಮೃದುಮಾತುಗಳನ್ನು, ಕೇಳಿ, ಸುಖಪಡುವಂತೆ, ಲಕುಮೀಲೋಲ=ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನು, ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತಿಹ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ, ಹಿಗ್ಗುವನು=ಸಂತೋಷಪಡುವನು. ತನ್ನವರಲ್ಲಿ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ಮಾಡುವ, ಹೇಳನವ=(ಅವಮಾನವನ್ನು) ದೂಷಣೆಯನ್ನು, ತಾಳ=ಸಹಿಸನು. ಹೆದ್ದೈವ=ದೇವೋತ್ತಮನು, ವಿದುರನ, ಆಲಯದಿ= ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಪಾಲುಂಡು=ಭೋಜನಮಾಡಿ, ಕುರುಪನ=ಕುರುಕುಲಪತಿಯಾದ ದುರ್ರೋಧನನ, ಅಥವಾ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ, ಮಾನವನೆ=ಮಾನವನ್ನು, ಕೊಂಡಾ=ಅಪಹರಿಸಿದನು=(ಕಳೆದನು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಗುವಿನ ಮೃದುಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾಯಿಯಾದವಳು ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಅಲ್ಪಸ್ತುತಿಗೆ ಸಂತೋಷಪಡುವನು. ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸಹಿಸನು. ಆದುದರಿಂದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅವಮಾನಮಾಡಿದ ದುರ್ರೋಧನನ (ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿ ದುರ್ರೋಧನನ ಮಾನವನ್ನೇ ಕಳೆದನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಲಕುಮೀಲೋಲ” ಎಂಬ ಪದವು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಉನ್ನತ ಪದವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಯಾವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸಾಕಲೈನ ಅರಿತು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಲ್ಲದಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತಿಹ ಅಲ್ಪ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೇನೇ ಸಂತೋಷಪಡುವನು. ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು ಆಡುವ ಅಸ್ವಷ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ತಾಯಿಯು ಸಂತೋಷಪಡುವುದು ಲೋಕವಾಡಿಕೆಯಾದ ವಿಷಯವೆ. ತಾಯಿಯರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಈ ಉಪಮಾನವು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು. ಭಕ್ತನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಸಂಹಾರಾನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ನರಸಿಂಹ ದೇವರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆನಂದದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು:- “ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಭದ್ರ ಭದ್ರಂತೇ ಪ್ರೀತೋಹಂತೇಽಸುರೋತ್ತಮ! ಯ ಏತತ್ಕೀರ್ತಯೇನ್ನೃಹೃಂ ತ್ವಯಾ ಗೀತಮಿದಂ ನರಃ|| ತ್ವಾಂಚಮಾಂಚ ಸ್ಮರನ್ಕಾಲೇ ಕರ್ಮಬಂಧಾದ್ವಿಮುಚ್ಯತೇ||” “ಎಲೈ! ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನಾದ, ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನೆ, ನೀನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತನಾದೆನು, ನೀನು ಮಾಡಿದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಯಾರು ಪಠಿಸುವರೋ, ಯಾವ ಜನರು ನನ್ನನ್ನೂ, ನಿನ್ನನ್ನೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುವರೋ ಅಂತಹವರು ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು” ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿರುವನು.

ಹೀಗೆಯೇ ಗಜೇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದ ಅಲ್ಪ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಿರುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಕೇತು ರಾಜ, ಧ್ರುವ, ಅದಿತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದಾಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಕೇಳಿ ಅದರಿಂದಂಟಾದ ತನ್ನ ಸಂತೋಷ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗಿತ್ತ ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಿರುವ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಅನೇಕವಿರುವುವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತಿಹ ಸಂಸ್ತುತಿಗೆ ಹಿಗ್ಗುವನು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. “ತಾಳ ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಹೇಳನವ” - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ದೂತನಾಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನನು ಭೋಜನ ಸಾಧನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕರೆಯಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನಾನು ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದನು. ಕಾರಣವೇನೆನಲು ಕೃಷ್ಣನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು:- “ದ್ವಿಷದನ್ನಂ ನಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ದ್ವಿಷಂತಂ ನೈವ ಭೋಜಯೇತ್” ದ್ವೇಷಿಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲೂ ಬಾರದೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಉಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನಮಾಡೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ದುರ್ಯೋಧನನು ನನಗೂ ನಿನಗೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಮಾಡದಿರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದನು. ಕೃಷ್ಣನು, “ಪಾಂಡವಾಃ ದ್ವಿಷಸೇ ರಾಜಾ ಮಮ ಪ್ರಾಣಾಹಿ ಪಾಂಡವಾಃ” ನೀನು ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ಪಾಂಡವರು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೂ ನೀನು ದ್ವೇಷಿಯೆ. “ಯಸ್ಮಾಃ ದ್ವೇಷಿ ಸಮಾಂ ದ್ವೇಷಿಯಸ್ತಾನನು ಸಮಾಮನು” ಯಾರು ಅವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡುವರೋ ಅವರು ನನಗೂ ದ್ವೇಷಿಗಳೆ. ಯಾರು ಅವರನ್ನನುಸರಿಸುವರೋ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವರೆಂದು ತಿಳಿ! ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ “ತಾಳ ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಹೇಳನವ” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. “ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಂಡು” ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ತೋರುವುದು. ಹಾಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಭಾರತ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು.

ಭಾರತ ಉದ್ಯೋಗ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ:- “ತತಃಕ್ಷತ್ವಾನ್ನಪಾನಾನಿ ಶುಚೀನಿ ಗುಣವಂತಿಚ | ಉಪಾಹರದನೇಕಾನಿ ಕೇಶವಾಯ ಮಹಾತ್ಮನೇ | ತೈಸ್ತರ್ಪಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಮಧುಸೂದನಃ | ತತೋನುಯಾಯಿಭಿಃ ಸಾರ್ಥಂ ಮರುದ್ಧಿರಿವವಾಸವಃ| ವಿದುರಾನ್ನಾನಿ ಬುಭುಜೇ ಶುಚೀನಿ ಗುಣವಂತಿಚ || ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ:- ವಿದುರನು, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದ ಶುಚಿಭೂತವಾದ, ಗುಣವತ್ತಾದ ಅನ್ನಪಾನಾದಿ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮೊದಲು ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರುಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ತಾನು ಅನುರಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿದುರನ ಗುಣವತ್ತಾದ, ಅಂದರೆ, ಉತ್ತಮವಾದ ಪಕ್ಷಾನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಾಗಾದರೆ ದಾಸರಾಯರ ಉಕ್ತಿಯ ಗತಿಯೇನು? ಅಂದರೆ ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಪಾಲು’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾದು ಅಥವಾ ಶುಚಿ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು ಶುಚಿಕರವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಶುಚೀನಿ’ ಎಂಬ ಭಾರತ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪಾಲು ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುವುದು. ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಉಂಡನು’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಭೋಜನ ಪರ್ಯಾಯವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹಾಲು ಕುಡಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಉಂಡನು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನಕ್ಕಿಟ್ಟಿರುವುದೇ ಹೊರತು ಹಾಲು ಉಂಡನು ಅನ್ನವನ್ನು ಕುಡಿದನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಶುಚಿಯಾದ, ರುಚಿಯಾದ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ಉಂಡನೆಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಕೂಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ

ಅಥವಾ ದುರೋಧನನ ಮಾನವನೆ ಕೊಂಡಾ ಎಂಬುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ಬಂದುದು ಅವರ ಮಾನವನ್ನು ಕಳೆದಂತಾಯಿತೆಂಬ ಭಾವವು.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದದಿಂದಲೂ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ:-

ಸ್ಮರಿಸುವರ ಅಪರಾಧಗಳ ತಾ
ಸ್ಮರಿಸ ಸಕಲೇಷ್ಟಪ್ರದಾಯಕ
ಮರಳಿ ತನಗರ್ಪಿಸಲು ಕೊಟ್ಟದನಂತಮಡಿಮಾಡಿ ||
ಪರಿಪರಿಯಲುಂಡುಣಿಸಿ ಸುಖಿಸಾ
ಗರದಿ ಲೋಲಾಡಿಸುವ ಮಂಗಳ
ಚರಿತ ಚಿನ್ಮಯಗಾತ್ರ ಲೋಕಪವಿತ್ರಸುಚರಿತ || ೧೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸ್ಮರಿಸುವರ=ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರ, ಅಪರಾಧಗಳ= ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು, ತಾಸ್ಮರಿಸ=ತಾನು ಲಕ್ಷಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಲ್ಲದೆ ಸಕಲೇಷ್ಟಪ್ರದಾಯಕ= ಅವರ ಮನೋಭಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವನು. (ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರ ಅವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಮರಳಿ=ಪುನಃ, ತನಗೆ, ಅರ್ಪಿಸಲು, ಅದ=ಅದನ್ನು, ಅನಂತ ಮಡಿ ಮಾಡಿ=ಅನಂತ ಗುಣಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಪರಿಪರಿಯಲಿ= ನಾನಾಬಗೆಯಿಂದ, ಉಂಡು=ಭಕ್ತರಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನುಂಡು, ಉಣಿಸಿ=ಭಕ್ತಿಗುಣಿಸಿ, ಮಂಗಳಚರಿತ=ಮಂಗಳಕರವಾದ ಮಹಿಮೋಪೇತನಾದ, ಚಿನ್ಮಯಗಾತ್ರ=ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಲೋಕಪವಿತ್ರ=ಲೋಕಪವಿತ್ರನಾದ, ಸುಚರಿತ= ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸುಖಿಸಾಗರದಿ= ಸುಖವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಲೋಲಾಡಿಸುವ= ತೇಲಿಮುಳುಗುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತರು ಏನು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಾರನು. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವರ ಮನೋಭಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಮಹಾತ್ಮೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಲೋಕ ಪವಿತ್ರನೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪೂಜಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೇ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆಂದರ್ಪಿಸಲು ಅವನ್ನು ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣ ಅಧಿಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನೂ ಉಂಡು, ಅವರಿಗೂ ಉಣಿಸಿ ಸುಖ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಮುಳುಗುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಸ್ಮರಿಸುವರ ಅಪರಾಧಗಳ ತಾ ಸ್ಮರಿಸ” ತನ್ನ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು ಕೆಲವು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರಾವೇಶದಿಂದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬಂದು ತನಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಹುಟ್ಟಿದಕೂಡಲೆ ಕಣ್ಣಿರೆಯಾಗುವವು. ಆ ಮಕ್ಕಳು ಹೋಗದೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನೀಯದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದ ಅರ್ಜುನನಿದ್ದು ತಾನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು “ಮಹಾಭೂತ ಒಂದಿದೆ. ಅದು ಆ ಶಿಶುವನ್ನು ಅಪಹಾರ ಮಾಡುವುದು. ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ನಿನ್ನಿಂದ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಗವಾದಮೇಲೆ ನಾನೂ ನೀನೂ ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸೋಣ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾನು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ ತಪ್ಪಿದರೆ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಂಬದಿದ್ದರೂ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗಿ ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾರದೆ ಅವನಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ, ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೋಗಿ ಅನಂತಾಸನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಂದಿತ್ತು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಜುನನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದೆ ಅವನು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಪೂತನಾ ಶಿಶಿಪಾಲ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ, ಊರ್ವಶೀ ಜಯ ಮೊದಲಾದವರು ಅಸುರಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ದಿವ್ಯಗತಿಯನ್ನೇ ಇತ್ತನು. ಇಂತಹ ಉಪಮಾನಗಳು ಅನೇಕ ಇರುವುವು. ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರವರೇ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು “ಸ್ಮರಿಸುವರ ಅಪರಾಧಗಳ ತಾ ಸ್ಮರಿಸ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. “ಮರಳಿ ತನಗರ್ಪಿಸಲು ಕೊಟ್ಟದನಂತ ಮಡಿಮಾಡಿ” ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು

ಅದನ್ನ ಅನಂತಗುಣ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಸಾದ್ಯಷ್ಟದಿಂದ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕುಚೀಲನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಡಿ ಅವಲಂಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೊಪ್ಪಿಸಲು ಅವನ್ನು ಅನಂತಗುಣ ಅಧಿಕಮಾಡಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು ಎಂಬ ಭಾವ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯ ಒಂದಿರುವುದು. ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ:- 'ಅಕ್ಷಯಂ ಕರ್ಮಯಸ್ತಿಸ್ವರೇಸ್ವರ್ಪಿತಂ ಪ್ರಕ್ಷಯಂ ಯಾಂತಿ ದುಃಖಾನಿಯನ್ನಾಮತಃ' ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಕರ್ಮಫಲವು ಅಕ್ಷಯವಾಗುವುದೋ, ಯಾವನ ನಾಮೋಚ್ಚಾರಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದುಃಖಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುವವೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯೋಣ! ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಮೇಲಿನ ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. "ಪರಿಪರಿಯಲುಂಡುಣಿಸಿ" ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಮನಸಾ ಸಹ ಚಕ್ಷುಃ ಶೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯವಾದ ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಷಾದಿ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳನ್ನು ತಾನುಂಡು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡುವನೆಂದರ್ಥ. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ಭೂತೇಷು ಚಾಂತರ್ಹಿತ ಆತ್ಮ ತಂತ್ರಃ ಷಾಡ್ವರ್ಗಿಕಂ ಜಿಘ್ರತಿ ಷಡ್ಗುಣೇಶಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು. ಆದರೆ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗುವ ವಿಷಯ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. 'ಭುಂಕ್ತೇ ಭೂತೇಷು ತದ್ಗುಣಾಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಶುಭವನ್ನು=ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು ಎಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. 'ಸುಖಸಾಗರದಿ ಲೋಲ್ಯಾಡಿಸುವ' ಇಹದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತನ್ನ ದರಶನವನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿತ್ತು ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುವನು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನಾರದರ ವಾಕ್ಯ:- 'ಆನಂದ ಸಂಪ್ಲವೇಲೀನೋ ನಾಪಶ್ಯಮುಭಯಂಮುನೇ' ಆ ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ನಾನು ಆನಂದ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಬಿಟ್ಟೆ, ನನಗೆ ಇಹಪರವೆಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ವ್ಯಾಸರನ್ನು ನೋಡಿ ನಾರದರು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಆನಂದವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆ? ಅಂತಹದನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಭಾವ. ಲೋಕಪವಿತ್ರ, ಸುಚರಿತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು 'ಪ್ರಕ್ಷಯಂಯಾಂತಿ ದುಃಖಾನಿಯನ್ನಾಮತಃ' ನಾಮಸ್ಮರಣಿ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದುಃಖಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಶಮಾಡುವನೆಂಬ ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕರುಣಾರಸವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಏನು ಕರುಣಾನಿಧಿಯೋ ಹರಿ ಮು
ತ್ತೇನು ಭಕ್ತಾಧೀನನೋ ಇ
ನ್ನೇನು ಈತನಲೀಲೆ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಲಿ ಜಗವ ||
ತಾನೆ ಸೃಜಿಸುವ ಪಾಲಿಸುವ ನಿ
ರ್ವಾಣ ಮೊದಲಾದಖಿಳ ಲೋಕ
ಸ್ಥಾನದಲಿ ಮತ್ತವರನಿಟ್ಟಾನಂದ ಪಡಿಸುವನು || ೧೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಹರಿಯು=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಏನು ಕರುಣಾನಿಧಿಯೋ=ಎಂತಹ ದಯಾಮೂರುತಿಯೋ, ಮತ್ತೇನು ಭಕ್ತಾಧೀನನೋ=ಇನ್ನು ಎಂತಹ ಭಕ್ತರ ಅಧೀನನೋ, ಇನ್ನೇನು ಈತನ ಲೀಲೆ=ಈತನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಎನೆಂದು ಹೇಳುವೆ! ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಲಿ=ತನಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ, ಜಗವ=ಜಗತ್ತನ್ನು, ತಾನೆ, ಸೃಜಿಸುವ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು, ಪಾಲಿಸುವ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು (ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಳಕೆ) ನಿರ್ವಾಣ=ವೈಕುಂಠ ಮೊದಲಾದ, ಲೋಕಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ=ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ಇಟ್ಟು) ಅವರನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಆನಂದಪಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮರಾದ ಕರುಣಾ ಪೂರ್ಣರಿಲ್ಲ. ಆತನಂತೆ ಭಕ್ತರ ವಶನಾಗತಕ್ಕ ದೇವರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ಈತನ ಲೀಲೆ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ದೇವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆನಸಿದಕೂಡಲೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು ಜೀವರಾಶಿಗೆ ಲಭಿಸುವುವು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಭಕ್ತಾಧೀನನೆಂದರೆ ಭಕ್ತರ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಸಲಿಸುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದಾಗ "ಅಮರಾಮರಾನುಗ ನರಾಸುರಾದಿಕಾಃ| ಸೃಜಿಸಿ ಪ್ರಪಾಲಯಸಿ ಹಂಸಿ ಸಂತತಂ

ಸ್ವಗತಿಂ ಪ್ರಯಾಪಯಸಿ ಚೈಷಲೀಲಯಾ” ಎಂದು ಸ್ತೋತ್ರವಾಡಿರುವರು. ಇದರರ್ಥ:- ಸ್ವಾಮಿ ತಾವು ಅಮರಾ...ಕಾರ್=ಅಮರ=ದೇವತೆಗಳು, ಅಮರಾನುಗ=ಉಪದೇವತೆಗಳು, ನರ= ಮನುಷ್ಯರು, ಅಸುರಾದಿಕಾರ್=ರಾಕ್ಷಸರೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಲೀಲಯಾ=ಆಟಕ್ಕಾಗಿ, ಸೃಜಿಸಿ= ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತೀಯೆ, ಪ್ರಪಾಲಯಸಿ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ, ಹಂಸಿ=ಕೊಲ್ಲುತ್ತೀಯೆ, ಸ್ವಗತಿಂ= ಜೀವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ, ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರ, ನಿರಯ ಅಂಧಃತಮಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯಾಪಯಸಿ=ಸೇರಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಎಂದು ಮಧ್ವವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪ ಮೆಚ್ಚಿದರೀವ ಧನವಾ
ಹನವಿಭೂಷಣ ವಸನ ಭೂಮಿಯ
ತನುಮನಗಳಿತ್ತಾದರಿಪರುಂಟೇನೊ ಲೋಕದೊಳು ||
ಅನವರತ ನೆನೆವವರನಂತಾ
ಸನವೆ ಮೊದಲಾದಾಲಯದೊಳಿ
ಟ್ಟಣಗನಂದದಲವರ ವಶನಾಗುವ ಮಹಾಮಹಿಮ || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಜನಪ=ಮಹಾರಾಜನು, ಮೆಚ್ಚಿದರೆ=ಪ್ರಸನ್ನನಾದರೆ, ಧನ ವಾಹನ ವಿಭೂಷಣ ವಸನ ಭೂಮಿಯ, ಧನ=ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, ವಾಹನ=ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು, ವಿಭೂಷಣ=ಒಡವೆಗಳನ್ನು, ವಸನ=ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ಭೂಮಿಯ=ಭೂಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು, ಈವ=ಕೊಡುವನು. ಲೋಕದೊಳು=ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ತನು=ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು, ಮನಗಳ=ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ, ಇತ್ತು=ಕೊಟ್ಟು, ಆದರಿಪರುಂಟೇನೋ=ಆದರಿಸುವರುಂಟೇನೋ (ಎಲೈ ಮನುಜ) ಆಲೋಚಿಸಿ ನೋಡು ಎಂದು ಭಾವವು. ಮಹಾಮಹಿಮ=ಪುಣ್ಯ ಕೀರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಅನವರತ ನೆನೆವವರ=ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವವರನ್ನು, ಅನಂತಾಸನವೆ ಮೊದಲಾದಾಲಯದಲ್ಲಿ=ಅನಂತಾಸನ, ಶ್ವೇತ ದ್ವೀಪ, ವೈಕುಂಠಗಳೆಂಬ ತನ್ನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಅಣುಗನಂದದಿ=ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗನಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ವಶನಾಗುವ=ಭಕ್ತರ ವಶನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಒಬ್ಬ ಮಹಾರಾಜನು ಸೇವಕನ ಸೇವೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದರೆ, ದ್ರವ್ಯ, ವಾಹನಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಗ್ರಾಮ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲನು. ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅನಂತಾಸನವೆ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನಿಟ್ಟು ಆನಂದಗೊಳಿಸುವನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಭು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾರಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ದಯಾ ಸಮುದ್ರನೆಂದು ಭಾವವು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ತನುಮನಗಳಿತ್ತಾದರಿಪರುಂಟೇನೋ” ಇಲ್ಲಿ ತನು ಅಂದರೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವರಿಗೆ ದೇವತಾದಿ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ವೈಕುಂಠಾದಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆದರಿಸುವನೆಂದೂ ಒಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವು ಭಕ್ತಾದೀನನಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನಾದಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೇ ಸಾರಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೌತೃಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದನು. ನಾರದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಮರಿಸಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ “ಆಹೂತ ಇವಮೇ ಶೀಘ್ರಂ ದರ್ಶನಂಯಾತಿ ಚೇತಸಿ” “ನಾನು ಗಾನ ಮಾಡಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ, ಎದುರಿಗೆ ಇರುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಕರೆದರೆ ಹೇಗೆ ಬರುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು” ಎಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಈಚೆಗೆ ೪೦೦-೫೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನು ಅದ್ಭುತ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವನು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶವಾದ ಕೊಲ್ಹಾಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ “ಸತಿ ಸಖೋಬಾಯಿ” ಎಂಬಾಕೆಯು ವಿಟ್ಟಲನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಳಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನವರತ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದು ಪಂಥರಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲೂ ನಡೆಯುವ ಆಷಾಢ ಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶೀ ದಿವಸ ಜಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಹೋಗುವ ದಾಸಜನರ ಕೂಡ ತಾನೂ ಹೋಗುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಅವಳ ಅತ್ತೆಯು ಆಕೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ದಂಡಿಸಿ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ೧೫ ದಿವಸಗಳವರೆವಿಗೂ ಆಕೆಗೆ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಕೊಡದೆ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದಿರಲು, ಸಖೋಬಾಯಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತನುಮನಗಳನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಣದಿಂದ ಬಂಧವಿಮೋಚನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪಂಥರಪುರಕ್ಕೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿ, ಆಕೆಯು ಯಾತ್ರಾ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವವರೆವಿಗೂ ತಾನು ಸಖೋರೂಪದಿಂದ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಖೋ ಬಂದಮೇಲೆ ತಾನು ಅದ್ಭುತನಾದನು. ಸಖೋಬಾಯಿಯ ಅತ್ತೆ ಮೊದಲಾದವರು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಸಖೋಬಾಯಿಯನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಅವಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ತನ್ನ

ಶರೀರವನ್ನೇ ಕೊಡುವುದರಿಂದ “ತನುಮನಗಳಿತ್ತು” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಸಣ್ಣ ಮಗು ಹೇಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ವಶದಲ್ಲಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರವಶದಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವನನ್ನು ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು, ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಜೀವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ‘ಭುವನ ಪಾವನ’ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಅವನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭುವನಪಾವನಚರಿತ ಪುಣ್ಯ
ಶ್ರವಣಕೀರ್ತನ ಪಾಪನಾಶನ
ಕವಿಭಿರೀಡಿತ ಕೈರವದಳಶ್ಯಾಮ ನಿಸ್ಸೀಮ ||
ಯುವತಿವೇಷದಿ ಹಿಂದೆ ಗೌರೀ
ಧವನ ಮೋಹಿಸಿ ಕೆಡಿಸಿ ಉಳಿಸಿದ
ಇವನ ಮಾಯವ ಗೆಲುವನಾವನು ಈ ಜಗತ್ರಯದಿ || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಭುವನಪಾವನ ಚರಿತ=ಭುವನ=೧೪ ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಪಾವನ= ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಚರಿತ=ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು. ಪುಣ್ಯಶ್ರವಣಕೀರ್ತನ=ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಶ್ರವಣಕೀರ್ತನವುಳ್ಳವನು. (ಕಥಾಶ್ರವಣವೂ, ಅವನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸುವುದೂ ಸಹ ಪುಣ್ಯಕರವಾದುವು. ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡುವವರಿಗೂ ಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವವರಿಗೂ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂಬ ಭಾವ) ಪಾಪನಾಶನ= ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು, ಕವಿಭಿರೀಡಿತ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನು. ಕೈರವದಳಶ್ಯಾಮ= (ಕರೆದಾವರೆ) ಕನ್ನೆದಿಲೆ ಪುಷ್ಪದ ದಳಗಳಂತೆ ನೀಲವರ್ಣವಾದ ದೇಹಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನು. ನಿಸ್ಸೀಮ= ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಗುಣರೂಪಾದಿಗಳುಳ್ಳವನು. ಹಿಂದೆ=ಹಿಂದಿನ, ಚಾಕ್ಷುಷ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ, ಯುವತಿವೇಷದಿಂದ= ಸ್ತ್ರೀವೇಷದಿಂದ ಗೌರೀಧವನ=ಉಮಾಪತಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ಕೆಡಿಸಿ=ಅವನನ್ನು ಕಾಮಾತುರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಉಳಿಸಿದನು=ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. (ಆದುದರಿಂದ) ಈ ಜಗತ್ರಯದಿ=ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವನು=ಯಾವ ಪುರುಷನು, ಇವನ ಮಾಯವ=ಇವನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಗೆಲುವನು=ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವನು. ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ೧೪ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು. ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡುವವರಿಗೂ, ಕೊಂಡಾಡುವವರಿಗೂ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮತ್ತು ಅವರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನು. ಕರೆದಾವರೆಯಂತೆ ಉತ್ತಮವಾದ ನೀಲವರ್ಣವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನು. ಅಪರಿಮಿತವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ನಿಸ್ಸೀಮ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನು. “ಯುವತಿ ವೇಷದಿ ಹಿಂದೆ ಗೌರೀಧವನ ಮೋಹಿಸಿ” ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ದೇವ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಸಮುದ್ರಮಥನ ಮಾಡಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನಮಾಡಿಸಿದನೆಂಬ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ರುದ್ರ ದೇವರು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ನೀನು ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವನ್ನು ನನಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು “ಈಶ್ವರ! ದೈತ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಮೃತ ಕಲಶವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು, ಅವರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ರೂಪವನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆನು. ಅದು ಕಾಮಿಗಳು ನೋಡಿ ಮೋಸಹೋಗುವ ರೂಪವು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ನೀನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ತೋರಿಸುವೆನು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು. ರುದ್ರದೇವರು ಪಾರ್ವತೀ ಸಮೇತರಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೀಗಿರಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಕಾಲಂದಿಗೆಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನರ್ತನಮಾಡುತ್ತಾ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಂಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೆಂಡಾಡುತ್ತಾ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ನವಯೌವನವತಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ರುದ್ರದೇವರು ನೋಡಿದರು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಾಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವವರಾರು? ತಕ್ಷಣವೇ ರುದ್ರದೇವರು ಕಾಮಕ್ಕೆ ವಶರಾದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ರುದ್ರದೇವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಗಾಳಿಯು ಬಂದು ಆಕೆಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿತು. “ಭವಾನ್ಯಾ ಅಪಿ ಪಶ್ಯಂತ್ಯಾಗತೋ ಸ್ವತ್ತದಂಯಯೌ” ರುದ್ರದೇವರು ಪಾರ್ವತಿಯು ನೋಡುತ್ತಿರಲು ನಿರ್ಲಜ್ಜರಾಗಿ ವಸ್ತ್ರಹೀನಳಾದ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಓಡಿಬಂದು ಕೇಶಪಾಶಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ಆಲಿಂಗನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಆಕೆಯು ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುವಾಗ ರುದ್ರದೇವರು ಆಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ

ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮನೋವೈಕಲ್ಯದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ವೀರ್ಯಸ್ತಾವವಾಯಿತು. ಆ ಸ್ಥಳಗಳೆಲ್ಲವು ಶಿವಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾದವು. ತದನಂತರ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಈ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಧಾರಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂದು ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯು ಕಣ್ಮರೆಯಾದಳು. ರುದ್ರದೇವರು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರ್ವತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪದಿಂದ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಲಜ್ಜಿತರಾದ ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಅದೃಶ್ಯನಾದನು. ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಮನ್ಮಥನನ್ನೇ ದಹಿಸಿದ ರುದ್ರದೇವರ ಗತಿಯೇ ಹೀಗಾದಮೇಲೆ ಮತ್ತಾರುತಾನೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವರು? ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವರು.

ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೇ ವಿಶದಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಪ ಕರ್ಮವ ಸಹಿಸುವಡೆ ಲ
ಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ಸಮರಾದ ದಿವಿಜರ
ನೀಪಯೋಜ ಭವಾಂಡದೊಳಗಾವಲ್ಲಿ ನಾಕಾಣೆ ||
ಗೋಪ ಗುರುವಿನಮಡದಿ ಭೃಗುನಗ
ಚಾಪ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ಮ
ಹಾಪರಾಧಗಳೆನಿಸಿದನೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರ ಹರಿ || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಪಾಪಕರ್ಮವ=ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು, ಸಹಿಸುವಡೆ=ಕ್ಷಮಿಸುವವರಲ್ಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ಸಮರಾದ, ದಿವಿಜರನ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಈ ಪಯೋಜಭವಾಂಡದೊಳಗೆ= ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, ಅವಲ್ಲಿ=ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ, ನಾಕಾಣೆ. ಗೋಪ=ಸ್ವರ್ಗಪಾಲಕನಾದ ಇಂದ್ರನೇನು, ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನು, ಗುರುವಿನ ಮಡದಿ=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾ, ಭೃಗುಋಷಿಗಳು, ನಗಚಾಪ=ಪರಶವನ್ನೇ ಧನುಸ್ಸನ್ನಾಗಿ ಧರಿಸಿದ ರುದ್ರ ದೇವರು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ಮಹಾಪರಾಧಗಳ=ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿದನೆ? ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದನೆ? ಇಲ್ಲ! (ಆದುದರಿಂದಲೆ) ಹರೀ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರ=ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಾನು ಕಾಣೆನು. ದೇವೇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾ, ಭೃಗುಋಷಿ, ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ಮಹದಪರಾಧಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಂದನೆ? ಆದುದರಿಂದಲೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಗೋಪ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ “ಗೌರ್ನಾಕೇ ವೃಷಭೇ ಚಂದ್ರೇ ವಾಕ್ ಭೂದಿಗ್ಧೇನು ಪುಸ್ತಿಯಾ ಮಿತ್ಯಮರಃ” ಗೋ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ, ಎತ್ತುಗಳಿಗೂ, ಚಂದ್ರನಿಗೂ, ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ಭೂಮಿಗೂ, ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ, ಹಸುಗಳಿಗೂ ಸಹ ಆಗುವುದು ಎಂದು ಅಮರ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವುದು. “ದ್ವಯೋಸ್ತರಶ್ಚಿದೃಗ್ಬಾಣ ಸ್ವರ್ಗವಜ್ರಾಂಬು ಲೋಮಸು” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಗೋಶಬ್ದವು ರಶ್ಮಿ ಅಂದರೆ ಕಿರಣಗಳಿಗೂ ಆಗುವುದು. “ಗಾಂಪಾತೀತಿ ಗೋಪಃ” ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಗೋಪನೆಂದು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಗೋಪನೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಂದ್ರನು ಅಹಲೈಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಮಹಾಪಾಪವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಪಾರಿಜಾತಾಪಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಗೋಪಾಲಕರು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಇಂದ್ರ ಯಾಗವನ್ನು ಕೃಷ್ಣನು ತಡೆದನೆಂಬ ಕೋಪದಿಂದ ಗೋಕುಲವನ್ನು ಮುಣಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಖಾಂಡವ ದಹನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ವೃತ್ರಾಸುರ ಹನನಾದಿ ಪಾಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದನು. ಚಂದ್ರನು ಗುರುಪತ್ನಿಯಾದ ತಾರೆಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರೂ, ಆ ಗುರು ಸ್ತ್ರೀ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನರಕದಂಡನೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ವಿಧಿಸಿದನೇ? ಇಲ್ಲ. “ಗುರುವಿನ ಮಡದಿ” ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರೆಯು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಮಹಾಪಾಪವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ ಪಂಚಕನ್ಯೆಯರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಕೆಯ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಮಹಾಪಾಪಕ ನಾಶನವೆಂದು ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಭೃಗುಖುಷಿಯು ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವದ್ದು ಮಹಾಪಾತಕವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು, ವ್ಯಾಧನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಂಬಿನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಇವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟನೇ? ಇಲ್ಲ. “ನಗಚಾಪ” ನಗ ಅಂದರೆ ಅಚಲ ಪರಶ್ವತಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಂತಹ ಪರಶ್ವತಗಳೇ ಧನುಸ್ಸಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಎಂದರ್ಥ. ಇದೇ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರು ಮಾಡಿದ ರುದ್ರದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದಲ್ಲಿ “ಧೃತ ಡಮರುಗ ಸಾರಂಗ ನಿನ್ಯಪಾದ ಶತಪತ್ರಾರ್ಚಿಪರಸಂಗ ಸತತ ಪಾಲಿಸೋ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಟ್ಟಲನ ಸಂಸ್ತುತಿಸುವೆ ನೀಕ್ಷಿತಿರಥ ಭೂಧರಧನ್ವಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಭೂಧರಧನ್ವಿ ಎಂಬ ಪದವು ನಗಚಾಪ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು. ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಸಂಹಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯೇ ರಥವಾಯಿತೆಂತಲೂ, ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ ಕುದುರೆಗಳಾದವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಾರಥಿಯಾದರೆಂತಲೂ, ಮೇರು ಪರಶ್ವತವೇ ಧನುಸ್ಸೆಂತಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬಾಣರೂಪಿಯಾದನೆಂತಲೂ, ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ, ಹರಿವಂಶ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆ ಇರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಗಚಾಪ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ರುದ್ರದೇವರು ಬಾಣಾಸುರನಿಗೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಉಷಾನ್ಮಿತ್ತ ಯುದ್ಧವಾದಾಗ ಬಾಣಾಸುರನಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಕೂಡ ಬಲವತ್ತರವಾದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಸಂಹಾರವಾದಕೂಡಲೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ರಾಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ರುದ್ರದೇವರು ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು “ಅವಧ್ಯನಾಗೆಂದು ನನ್ನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು, ನನ್ನ ವರವನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಂಹರಿಸಿರುವೆ. ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಾ” ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯ “ಇತೀರಿತೇತ್ವಬ್ಧ ಭವೇನಶೂಲೀ ಸಮಾಪ್ತಯ ದ್ರಾಘವ ಮಾಹವಾಯ | ವರಂ ಮದೀಯಂ ತ್ವಗಣಯ್ಯ ರಘೋ ಹತಂ ತ್ವಯಾತೇನ ರಣಾಯ ಮೈಹಿ ಅ.೮.೨೧೮. ಎಂದಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಪಾರಿಜಾತಾಪಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರು ಕೃಷ್ಣನಸಂಗಡ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿರೋಧಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ಇರುವರು. ನಗಚಾಪ ಮೊದಲಾದವರು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದವರೆಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಲರಾಮ, ಅರ್ಜುನ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಭೀಷ್ಮ ದ್ರೋಣಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇವರಲ್ಲೊಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಮಾಡಿರುವ ಅಪರಾಧಗಳು ಮಹತ್ತಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಾವುದನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇವರುಗಳ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿದಂತೆ ನಮ್ಮಗಳ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನೂ (ಪಾಪಗಳನ್ನು) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕ್ಷಮಿಸದಿದ್ದರೆ ಆತನನ್ನು ಪಕ್ಷಪಾತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ಅಂದರೆ ಸಮಾಧಾನ ಪಾಪಮಾಡಿದವರ (ಜೀವನ) ಯೋಗ್ಯತೆ, ದೇವತಾಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ, ಪಾಪಮಾಡಿದವರ ಅಂತರೀಯಕ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಕ್ಷಮಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೇ ಹೊರತು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲ.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಭಕ್ತರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತಾರನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಂಗುಟಾಗ್ರದಿ ಜನಿಸಿದಮರತ
ರಂಗೀಣಿಯೆ ಲೋಕತ್ರಯಗಳಘ
ಹಿಂಗಿಸುವಳವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಾಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ||
ಇಂಗಡಲಮಗಳೊಡೆಯನಂಗೋ
ಪಾಂಗಗಳಲಿಪ್ಪಮಲನಂತ ಸು
ಮಂಗಳಪ್ರದ ನಾಮಪಾವನ ಮಾಳ್ವದೇನರಿದು || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಂಗುಟಾಗ್ರದಿ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಎಡಗಾಲಿನ ಅಂಗುಷ್ಟದ ಕೊನೆಯಿಂದ, ಜನಿಸಿದ= ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ಅಮರತರಂಗೀಣಿಯೇ=ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯೇ, ಲೋಕತ್ರಯಗಳ=ಮೂರು ಲೋಕದ ಜನರ, ಅಘ=ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಹಿಂಗಿಸುವಳು=ಪರಿಹರಿಸುವಳು, ಹೀಗಿರಲು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಾಂತ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪವಾದ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಇಂಗಡಲ ಮಗಳ=ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯ, ಒಡೆಯನ=ಅರಸನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಲಿ=ಅಂಗ= ಕರಚರ-ಣಾದಿಗಳು, ಉಪಾಂಗ=ನವಿರೋಮಾದಿಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ=ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಅಮಲ=ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ, ಅನಂತ=ಅಪರಿಮಿತವಾದ, ಸುಮಂಗಳಪ್ರದ=ಉತ್ತಮವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡುವ, ನಾಮ=ಭಗವನ್ನಾಮವು, ಪಾವನಮಾಳ್ವದು=ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ಯೇನರಿದು=ಯೇನಾಶ್ಚರೈ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಎಡಗಾಲಿನ ಅಂಗುಷ್ಠಾಗ್ರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಗಂಗೆಯೇ ಭೂಲೋಕ ಭುವಲೋಕ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವಾಸಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ಕ್ಷೀರಸಾಗರನ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ಪತಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸಹ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಪರಿಮಿತವಾದ ನಾಮವು ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳು, ನಖರೋಮಾದಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಗುಣನಾಮಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುವು. ಈ ವಿಷಯವು ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿಯ ಎರಡನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ, “ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳ | ಬಗೆಬಗೆಯ ನೂತನವ ಕಾಣುತ |” ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಪುನಹ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ, ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಗವನ್ನಾಮವು ಮೂರುಲೋಕವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಸಹಜವೇ ಸರಿ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಅಂಗುಷ್ಠಾಗ್ರದಿ ಜನಿಸಿದಮರ ತರಂಗೀಣಿಯು” ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಪಂಚಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ತತ್ರ ಭಗವತಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಜ್ಞ ಲಿಂಗಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿಕ್ರಮತೋ ವಾಮಪಾದಾಂಗುಷ್ಟ ನಖ ನಿರ್ಭಿನ್ನೋರ್ಧ್ವಾಂಡ ಕಟಾಹ ವಿವರೇಣಾಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾಯಾಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ವಾಮ (ಯಡದ) ಪಾದಾಂಗುಷ್ಟವು ಮೇಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ತಗಲಿ ಅದು ವಡೆಯಲು ಬಾಹ್ಯೋದಕವು ಒಳಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದಕ್ಕೇನೇ ದೇವ ನದಿ ಎಂತಲೂ ಗಂಗೆಯೆಂತಲೂ ಹೆಸರಾಯಿತು. “ಗಂಗಾ ಗಂಗೇತಿ ಯೋಬ್ರೂಯಾದ್ಯೋಜನಾನಾಂ ಶತೈರಪಿ | ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಪೇಭ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುಲೋಕಂ ಸಗಚ್ಛತಿ ||” ಎಂಬೀ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣ ಬಲದಿಂದ ಗಂಗೆಯು ಸರ್ವಪಾಪಹರಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಈ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರಾಕೃತಾಕಾಶವಲ್ಲದ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇರುವ ಆಕಾಶವು. ಆದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ “ನಾಸದಾಸೀನ್ನೋ ಸದಾಸೀತ್ತದಾನೀ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸದಸತ್ತಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ಈ ಆಕಾಶವು ಇರುವುದೆಂಬುವುದು ಆ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಯಿತಲ್ಲ ಅಂದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಆಕಾಶವೂ ಉದಕ ಮೊದಲಾದವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದೇಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವಳು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು “ಜಗದುದರನ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿಯೇ ಇದೆ. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶರೂಪಳಾಗಿಯೂ, ತಮೋರೂಪಳಾಗಿಯೂ, ಜಲರೂಪಳಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿರುವಳು. ಆದುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಅದರ ಅಂತವೆಂದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದೋ ಅದರ ಕಡೆಯ ಭಾಗದವರೆವಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕರಚರಣಾದ್ಯಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೋಮ ನಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನಂತಾನಂತವಾಗಿ ಗುಣನಾಮಾದಿಗಳು ತುಂಬಿರುವುವು. ಇಂತಹ ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೋಮದ ಅನೇಕ ಭಾಗದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಗುಣನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ನೂತನನೂತನವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೂ ಪಾರಗಾಣಲು ಆಕೆಯಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದಮೇಲೆ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು! ಇಂತಹ ನಾಮವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ? ಇದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು.

ಪಾಪ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದುದು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಮಧೇನು ಸುಕಲ್ಪತರು ಚಿಂ
ತಾಮಣಿಗಳಮರೆಂದ್ರ ಲೋಕದಿ
ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳೇವಲ್ಲದೆ ಸೇವೆ ಮಾಳ್ಪರಿಗೆ ||
ಶ್ರೀ ಮುಕುಂದನ ಪರಮಮಂಗಳ
ನಾಮ ನರಕಸ್ಥರನ ಸಲಹಿತು
ಪಾಮರರ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಕೊಡುತಿಹುದು || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕಾಮಧೇನು=ಕಾಮಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಗೋವು, ಸುಕಲ್ಪತರು=ಅದೇ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಮಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ದೇವಲೋಕದ ಪಾರಿಜಾತ ವೃಕ್ಷವು, ಚಿಂತಾಮಣಿ=ಇದೂ

ಕಾಮಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದು ಮಾಣಿಕೃತವು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು, ಅಮರೇಂದ್ರಲೋಕದಿ=ದೇವೇಂದ್ರನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, (ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ) ಸೇವೆಮಾಳ್ವರಿಗೆ=ಸೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳ= ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳಾದ ಅರ್ಥಕಾಮಗಳನ್ನು, ಕೊಡುವವಲ್ಲದೆ=ಕೊಡುವುವೆ ಹೊರತು! (ಮತ್ತೇನು ಕೊಡುವುವು?) ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ=ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಪರಮಮಂಗಳ= ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ, ನಾಮ=ನಾಮವು, ನರಕಸ್ಥರನ=ನರಕವಾಸಿಗಳನ್ನು, ಸಲಹಿತು= ಉದ್ಧರಿಸಿತು. ಪಾಮರರ=ಅಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿ=ಪಂಡಿತರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಳಿಸಿ, ಪುರುಷಾರ್ಥ=ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಕೊಡುತಿಹುದು=ಕೊಡುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವುದು ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳು-ಕಾಮಧೇನು ಎಂಬ ಹಸುವು ಒಂದು. ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೊಂದು. ಚಿಂತಾಮಣಿಯೆಂಬ ಮಾಣಿಕೃತ ಒಂದು. ಇವು ಮೂರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವುದು. ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಆ ಕಾಮಿತಾರ್ಥವು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವರೆವಿಗೂ ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಶ್ವರ ಸುಖವನ್ನೇ ಅಂದರೆ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಂಗಳಕರವಾದ ನಾಮವು ೧೪ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಮಿತಾರ್ಥವೆಂದರೆ ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾರದರು ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ನರಕಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಕನಿಕರದಿಂದ 'ನಾರಾಯಣಾನಂತಹರೇ ಮುರಾರೇ ಗೋವಿಂದ ದಾಮೋದರ ಮಾಧವೇತಿ' ಎಂದು ಉಚ್ಚ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಎತ್ತರವಾದ ಒಂದು ಶಿಲೆಯಮೇಲೆ ನಿಂತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಳಿಬರುವಂತೆ ಗಾನಮಾಡಿದರು. ಈ ಶಬ್ದವು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಪಾಪಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ವಿಮಾನಾರೂಢರಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ನರಕಲೋಕವೇ ಶೂನ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಮಧೇನು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರಿಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾವ ಲೋಕದವರಿಗಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟೆ? ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಲೋಕವಾದರೇನು? ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಮಾಡಲು ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ, ಪಂಡಿತರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಯಾವ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದನು? ಧ್ರುವನು ಯಾರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದನು? ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿ ಪಂಡಿತರಾದುದು ಯಾವುದರಿಂದ? ಕೇವಲ ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಆದುದರಿಂದ ಸರ್ವರಿಗೂ ಭಗವನ್ನಾಮವು ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ನಿಃಸಂಶಯವಾದುದು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯ ಫಲ ಪುಷ್ಪ ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪೂಜೆಯೆಂತಲೂ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಅಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಮಾನಸಿಕ ಪೂಜೆಮಾಡಿದರೂ ಮಹಾಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನದೊಳಗೆ ಸುಂದರ ಪದಾರ್ಥವ
ನೆನೆದುಕೊಡೆ ಕೈಗೊಂಡು ಬಲುನೂ
ತನ ಸುಶೋಭಿತಗಂಧ ಸುರಸೋಪೇತ ಫಲರಾಶಿ ||
ದ್ಯುನದಿ ನಿವಹಗಳಂತೆ ಕೊಟ್ಟವ
ರನು ಸದಾಸಂತೈಸುವನು ಸ
ದ್ಗುಣವ ಕದ್ದವರಘವಕದಿವನು ಅನಘನೆಂದೆನಿಸಿ || ೨೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮನದೊಳಗೆ=(ಭಕ್ತನು) ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಸುಂದರ ಪದಾರ್ಥವ =ಮನೋಹರವಾದ ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ನೆನೆದು=ಚಿಂತನೆಮಾಡಿ, ಕೊಡೆ= ಕೊಡಲು, ಕೈಗೊಂಡು=ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬಲುನೂತನ=ಬಹಳ ಹೊಸದಾದ, ಸುಶೋಭಿತ=ಅತ್ಯಂತ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಗಂಧ=ಸುವಾಸನೆಯಿಂದಲೂ, ಸುರಸ=ಉತ್ತಮ ರಸದಿಂದಲೂ, ಉಪೇತ=ಕೂಡಿದ, ಫಲರಾಶಿ= ಫಲದರಾಶಿಗಳನ್ನು, ದ್ಯುನದಿ=ಗಂಗೆಯ ನಿವಹಗಳಂತೆ =ಉದಕ ಸಮೂಹಗಳಂತೆ, ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸದಾ=ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಂತೈಸುವನು= ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವನು (ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನು) ಸದ್ಗುಣವ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಚೇನವಾದ ಆನಂದಾದಿಗಳನ್ನು, ಕದ್ದವರ=ಅಪಹರಿಸಿದವರ (ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಇರುವವರ, ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವವರ ಎಂದರ್ಥ) ಅಘವ=ಪಾಪವನ್ನು ಕದಿವನು=ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅನಘನೆಂದೆನಿಸಿ=ತಾನು ಪಾಪರಹಿತನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು (ಕದಿವ= ಕದಿವನು=ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕಾದರೆ ಭಾಗ್ಯವಂತರೇ ಆಗಬೇಕು. ಪೂಜಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಇದ್ದರೇನೇ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಇಲ್ಲ. ಯಾರಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ಆವಾಹನಾದಿ ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಮಾನಸ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಇದುವರೆವಿಗೂ ನಾವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದ ಬಲು ಹೊಸದಾದ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಾಸನೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ರುಚಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ರಸವತ್ತಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಮಾಡಿದರೆ ಅವು ಎಷ್ಟು ಆಗುವವೋ ಅಷ್ಟು ಅಂದರೆ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನು. ತನ್ನ ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವವರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವನು. ಸ್ವಯಂ ತಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪಾಪರಹಿತನೆಂದೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:-“ಮನದೊಳಗೆ ಸುಂದರ ಪದಾರ್ಥವ ನೆನೆದು ಕೊಡೆ” ‘ಸಂಚಿಂತಯೇ- ಧ್ವಗವತಶ್ಚರಣಾರವಿಂದಂ ವಜ್ರಾಂಕುಶದ್ವಜಸರೋರುಹಲಾಂಭನಾಡ್ಯಂ’ ‘ಧ್ಯಾಯೇದ್ಧರಿನ್ಮಣಿ ನಿಭಂ ಜಗದೇಕವಂದ್ಯಂ’ ‘ಧ್ಯೇಯಸ್ಸದಾಸ್ಸವಿತ್ಯಮಂಡಲ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಯಾವ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನಗೆ (ಭಕ್ತನಿಗೆ) ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟುವುದೋ, ಆ ರೂಪವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಧ್ಯಾನ, ಆವಾಹನಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ತನ್ನ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳನ್ನು, ತನ್ನ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಚಿಂತನೆಮಾಡಿ ಆ ರೂಪವನ್ನು ಪಾದಮೊದಲು ಶಿರಃ ಪರ್ಯಂತ ಚಿಂತಿಸಿ, ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಟಪಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಭಕ್ತಿಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಯಥೇಷ್ಟವಾದ ವನತುಳಸೀ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪ ನೈವೇದ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವು ತಂತ್ರಸಾರೋಕ್ತ ಪೂಜಾಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಸೌವರ್ಣ್ಯಃ ಸ್ಥಾಲಿವರೈರ್ಮಣಿ ಗಣ ರಚಿತೈರ್ಗೋ ಘೃತಾಕ್ಷಾಃ ಸುಪಕ್ಷಾಃ ಭಕ್ತ್ಯಾಣೋಚ್ಯಾಂಶ್ಚ-ಲೇಹ್ಯಾನಪಿ ಪರಮಹಚ್ಛೋಷ್ಯಮನ್ನಂ ನಿಧಾಯ ನಾನಾಶಾಕ್ಯೈರುಪೇತಂದಧಿಮಧು ಸುಘೃತಂ ಕ್ಷೀರ ಪಾನೀಯ ಯುಕ್ತಂ ತಾಂಬೂಲಂಚಾಪಿ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪ್ರತಿ ದಿವಸಮಹಂ ಮಾನಸೇ ಚಿಂತಯಾಮಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಆದರೇನು? ನಾವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಅಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಫಲಕಾರಿಯಲ್ಲ! ಹಸಿವೆ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಬೇಗನೆ ಊಟಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದು ನುಡಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬುವುದೇ? ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಆಗಬೇಕು. ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದರೂ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತದೇಕಧ್ಯಾನನಿರತನಾಗಿ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:- ನವರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಭಂಗಾರದ ತಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮವಾದ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಪಕ್ಷಮಾಡಿದ ಭಕ್ತಿಯ ಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು, ಹುಳಿ, ಸಾರು, ಕೂಟು, ನಾನಾವಿಧ ಶಾಖಿಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಿವ್ಯ ಶಾಲ್ಯನ್ನವನ್ನು, ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಇಟ್ಟಿರುವೆನು. ಎಂದು ಮನಸಾ ಆ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಾಗ ಆ ಪಾತ್ರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದೇವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆ ಆಕಾರವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಯೋಚಿಸೋಣ! ಒಂದು ಸೇರು ಹಿಡಿಯುವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಟ್ಟಲು ಹೇಗಿರುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು ನಾವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿದರೆ ಆ ಬಟ್ಟಲು ಹೀಗಿಯೇ ಇರುವುದೆಂದು ನಮಗೆ ಹೊಳೆಯುವುದಷ್ಟೆ! ಅದು ಬಂಗಾರದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ಕೆಂಪುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಇರುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು ಮೊದಲು ಯೋಚಿಸಿ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆತ್ತ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಹೇಗಿರುವುದೆಂಬುವುದನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಚಿರೋಟಿ ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಭೋಜ್ಯ ಶಾಕ ಪಾಕಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ಆಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇತರರಿಗೆ ನಾವು ಬಡಿಸುವಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು! ತದನಂತರ ತಾಂಬೂಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೆ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ. ಇದರಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲದೆ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಪೂಜಾದಿ ಆಡಂಬರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಾನಸಿಕ ಪೂಜಾಕ್ಕೆ ಫಲಾಧಿಕೃತವಾಗುವುದೆಂಬುದೇ ದಾಸಾರ್ಯರ ಹೃದಯವು. ಬಾಹ್ಯ ಪೂಜಾಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಬಾಹ್ಯಪೂಜಾಮಾಡಿದರೂ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನಸಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಗಂಗಾಪ್ರವಾಹದೊಳಗಿನ ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳನ್ನೇಣಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ಅಪಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸುಖಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ

ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ, ಧ್ರುವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಿಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು. ಧ್ರುವನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವಾಗ ಯಾವ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನು? ಭಕ್ತ್ಯೆ ಭೋಜ್ಯಾದಿ ಯಾವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು? ಮಾನಸಿಕ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಪ್ರಹ್ಲಾದನಾದರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಿರುವರು. ಶುಕಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿಗಳಾದ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕದ್ದಿದ್ದರು. ಪುರಂದರದಾಸರು, ವಿಜಯ ದಾಸರು ಮೊದಲಾದವರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಕದ್ದವರೇ; ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕದ್ದಿರುವನು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಪೂರ್ವ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾನಸ ಪೂಜೆಮಾಡಲು ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಕೆಳಗಣ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವರು.

ಚೇತನಾಚೇತನ ವಿಲಕ್ಷಣ
ನೂತನ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗೆ ಬಲು
ನೂತನತಿಸುಂದರಕೆ ಸುಂದರರಸಕಿರಸರೂಪ ||
ಜಾತರೂಪೋದರ ಭವಾದ್ಯ ರೊ
ಳಾತತ ಪ್ರತಿಮ ಪ್ರಭಾವ ಧ
ರಾತಳದೊಳೆಮ್ಮೊಡನೆ ಯಾಡುತಲಿಪ್ಪ ನಮ್ಮಪ್ಪ || ೨೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಚೇತನಾಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣ=ಚೇತನ=ಜೀವರು, ಅಚೇತನ=ಜಡ ಪದಾರ್ಥ ಇವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿಯೂ, ನೂತನ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗೆ=ಹೊಸದೆಂದು ತೋರುವ ವಸ್ತು-ಗಳೊಳಗೆ, ಬಲು ನೂತನ=ಬಹಳ ಹೊಸದಾದವನು. ಸುಂದರಕೆ=ಸೊಗಸುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ, ಸುಂದರ=ಸುಂದರನಾದವನು. ರಸಕೆ=ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ, ರಸರೂಪ=ದ್ರವರೂಪನು. ಜಾತ ರೂಪೋದರ =ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ(ಬ್ರಹ್ಮ) ಬಂಗಾರವನ್ನು ಉದರವಾಗಿವುಳ್ಳವನು. ಭವಾದ್ಯರೊಳು=ರುದ್ರ-ದೇವರು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ, ಅತತ=ವ್ಯಾಪ್ತನಾದವನು. ಅಪ್ರತಿಮಪ್ರಭಾವ=ಅಸದೃಶವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು, ಧರಾತಳದೊಳು=ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮಪ್ಪ=ನಮ್ಮನ್ನು ಪಡೆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಎಮ್ಮೊಡನೆ=ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ, ಆಡುತಲಿಪ್ಪ=ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ನಮ್ಮ ಜನಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವ ಜಡ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನು. ಹೊಸ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಬನು. ಸುಂದರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರನು. ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವರೂಪನು. ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಅಸದೃಶವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿರುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಚೇತನಾಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವ ಜಡಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನು ಅಂದಮೇಲೆ ಅವನು ಯಾವ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಸಂಶಯ ಬರಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಚೇತನತ್ವವೂ, ಭಾವತ್ವವೂ ನಿತ್ಯತ್ವವೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವದು. ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಜೀವ ಜಡ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವನು. ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಸವೈನದೇವಾಸುರಮರ್ತ್ಯ ತಿರ್ಯಕ್ನಸ್ತ್ರೀ ನಷಂಡೋನಪುಮಾನ್ನಜಂತುಃ | ನಾಯಂ ಗುಣಃ ಕರ್ಮನ ಸನ್ನವಾಸನ್ನಿಷೇಧ ಶೇಷೋಜಯತಾದಶೇಷಃ”|| ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಯೂ ಅಲ್ಲ, ಅಸುರನೂ ಅಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ, ತಿರ್ಯಂಕ್ಷಂತುವೂ ಅಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ, ನಪುಂಸಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣರೂಪನೂ ಅಲ್ಲ; ಕರ್ಮರೂಪನೂ ಅಲ್ಲ, ಸದ್ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ, ಅಸದ್ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಏನೆಂದು ತಾನೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಅಂದರೆ, ಮೇಲೆ ನಿಷೇಧಿಸಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲದೆ ಉಳಿದುದು ಯಾವುದೋ ಅದೇ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವು; ಅಂದರೆ ಅಪ್ರಾಕೃತಸ್ವರೂಪನೆಂದರ್ಥ. ಆದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ‘ಅಶೇಷನೆಂದು’ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರುಂಟು.” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಚೇತನಾಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣನೆಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ನೂತನ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗೆ ಬಲುನೂತನತಿಸುಂದರಕೆ ಸುಂದರ ರಸಕೆ ರಸರೂಪ’ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅಣುರೇಣು ತೃಣಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ, ತದಾಕಾರನಾಗಿ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಇರುವನು. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳು ಯಾವುವಿರುವವೋ ಅವು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಗೀತಾ ೭ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ರಸೋಹ ಮಪ್ಪು ಕೌಂತೇಯ ಪ್ರಭಾಸ್ತಿಶಶಿ ಸೂರ್ಯೋಃ | ಪುಣ್ಯೋಗಂಧಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂಚ ತೇಜಾಶ್ಚಾಸ್ತಿ ವಿಭಾವಸೌ || ಬಲಂ ಬಲವತಾಂಚಾಹಂ’ ಎಲೈ ಅರ್ಜುನ!

ನೀರೊಳಗಿನ ರಸಗುಣವನ್ನು ನನ್ನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ. ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನನ್ನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧಗುಣವನ್ನು ನನ್ನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಸ್ಸು ನಾನೆ. ಬಲಾಡ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಬಲವೂ ನಾನೇ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಉದಕವೆಂದರೆ ನೀರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ದ್ರವೀಭೂತವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಷ್ಟೆಂದು ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಅಪ್ಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಹಿ, ರೂಪಿನಿಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಸೌಂದರ್ಯವು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ. ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳ ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ರೂಪಗುಣಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಭೂತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. 'ಜಾತರೂಪೋದರ ಭವಾದ್ಯರೋಳ್ ಆತತಪ್ರತಿಮ ಪ್ರಭಾವ' ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ, 'ಸ್ವಾಯಂಭುವೋ ಮನಶ್ಚೈವ ಪೃಥುಶ್ಚೈವಾರ್ಜುನಾವಪಿ | ಬ್ರಹ್ಮಶೇಷಾವಿಪಾ ರುದ್ರ ಇಂದ್ರ ಋಷ್ಯಾದಯಸ್ತಥಾ || ವಿಷ್ಣ್ವಾವೇಶಯುತಾಸ್ಸರ್ವೇನತು ವಿಷ್ಣು ಸ್ವರೂಪಕಾ ಇತಿ ತತ್ವನಿರ್ಣಯೇ' ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಕಾರ್ತೀವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ, (ಪಾಂಡುಪುತ್ರನಾದ) ಅರ್ಜುನ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಶೇಷ, ಗರುಡ, ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ, ಋಷಿ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವರು. ವಿಷ್ಣು ಸ್ವರೂಪರಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತತ್ವನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಎಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿದ 'ಭವಾದ್ಯರೋಳು' ಎಂಬ ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ನಮ್ಮೊಡನೆ ಯಾಡುತಲಿಪ್ಪ ನಮ್ಮಪ್ಪ' ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿದ್ದು ಬಾಲಲೀಲಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ಆನಂದಪಡಿಸುವನು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಹಾರಮಾಡುವುದೇ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು "ನಮ್ಮಪ್ಪ" ಅಂದರು.

ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿಶುವಿಗೆ
ಬಂದಭಯಗಳ ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿಜ
ಮಂದಿರದಿ ಬೇಡಿದುದನಿತ್ತಾದರಿಸುವಂದದಲೀ ||
ಹಿಂದೆಮುಂದೆಡಬಲದಿ ಒಳಹೊರ
ಗಿಂದಿರೇಶನು ತನ್ನವರನೆಂ
ದೆಂದು ಸಲಹುವನಾಗಸದವೋಲ್ ಎತ್ತನೋಡಿದರೂ || ೨೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತಂದೆತಾಯಿಗಳು, ತಮ್ಮ ಶಿಶುವಿಗೆ=ತಮ್ಮ ಮಗುವಿಗೆ, ಬಂದ ಭಯಗಳಪರಿಹರಿಸಿ, ನಿಜಮಂದಿರದಿ=ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಬೇಡಿದುದನಿತ್ತು=ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆದರಿಸುವಂದದಲಿ=ಆದರಿಸುವಂತೆ, ತನ್ನವರನು=ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆಡಬಲದಿ=ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಒಳಹೊರಗೆ= ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಇಂದಿರೇಶನು=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆಗಸದವೋಲ್=ಆಕಾಶದಂತೆ, ಎತ್ತ ನೋಡಿದರೂ=ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ, ಎಂದೆಂದೂ=ಯಾವಾಗಲೂ, ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಗುವು ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಭಯಪಟ್ಟು ಕಿರುಚಿಕೊಂಡರೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ತಕ್ಷಣ ಆ ಮಗುವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಮಗುವನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಆದರಿಸುವರೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರನ್ನು ಹಿಂದೂ, ಮುಂದೂ, ಎಡದಲ್ಲಿಯೂ, ಬಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಒಳಗೂ, ಹೊರಗೂ ಆಕಾಶವು ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದೋ ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- "ಅಗ್ರತಃ ಪೃಷ್ಠತಶ್ಚೈವ ಪಾರ್ಶ್ವತಶ್ಚ ಮಹಾಬಲೌ | ಆಕರ್ಣ ಪೂರ್ಣಧನ್ವಾನೌರಕ್ಷೀತಾಂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಶಿಷ್ಟರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಡುವಾಗ ಪಠನ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿರುವುದಷ್ಟೆ. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನು? 'ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಿವಿಯಪರ್ಯಂತ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ' ಎಂಬುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಎಡ, ಬಲ, ಮುಂದೂ ಹಿಂದೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನೆಂಬ ಭಾವವು.

ಆ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಡಲನೆಳಲಂದದಲಿ ಹರಿಯೆ
ಮೊಡನೆ ತಿರುಗುವ ಒಂದರಕ್ಷಣ
ಬಿಡದೆ ಬೆಂಬಲನಾಗಿ ಭಕ್ತಾಧೀನನೆಂದೆನಿಸಿ ||
ತಡೆವ ದುರಿತೌಘಗಳ ಕಾಮದ
ಕೊಡುವ ಸಕಲೇಷ್ಟಗಳ ಸಂತತ
ನಡೆವ ನಮ್ಮಂದದಲಿ ನವಸುವಿಶೇಷ ಸನ್ಮಹಿಮಾ || ೨೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನವಸುವಿಶೇಷಸನ್ಮಹಿಮಾ=ನವ=ನೂತನವಾದ, ಸುವಿಶೇಷ= ಅತ್ಯಂತ ವಿಶೇಷಕರವಾದ, ಸತ್=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ, ಮಹಿಮಾ=ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಹರಿಯು=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಒಡಲನೆಳಲಂದದಲಿ=ದೇಹದ ನೆರಳಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಬೆಂಬಲನಾಗಿ= ನಮ್ಮನ್ನು ಎಡಬಿಡದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ, ಭಕ್ತರಧೀನನೆಂದೆನಿಸಿ=ಭಕ್ತವಶ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಒಂದರಕ್ಷಣಬಿಡದೆ, ಯಮೊಡನೆ=ನಮೊಡನೆ, ತಿರುಗುವ. ದುರಿತೌಘಗಳ=ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು, ತಡೆವ=ಬರದಂತೆ ತಡೆಯುವ. ಕಾಮದ=ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ, ಸಕಲೇಷ್ಟಗಳ=ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಕಲ ಇಚ್ಛೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ, ನಮ್ಮಂದದಲಿ= ನಮ್ಮಂತೆಯೇ, ಸಂತತ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ನಡೆವ=ನಡೆಯುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಹೊಸಹೊಸದಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಮ್ಮ ದೇಹದ ನೆಳಲು ನಮ್ಮ ಕೂಡಲೇ ಬರುವಂತೆ ನಮಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದು ನಮಗೆ ಬಂದ ಆಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನು. ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಾವು ಬೇಡುವ ಸಕಲೇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಗೋಪ ಗೋಪಿಯರ ಕೂಡ ಇದ್ದು ಕ್ಷಣಬಿಡದೆ ಅವರಿಗೆ ಬಂದ ಆಪತ್ತುಗಳು ಅಂದರೆ, 'ವಿಷಜಲಾಶಯಾದ್ವ್ಯಾಳ ರಾಕ್ಷಸಾದ್ವರ್ಷ ಮಾರುತಾದ್ವೈದ್ಯುತಾನಲಾತ್| ವೃಷಮಯಾದ್ಧಯಾದ್ವಿಶ್ವತೋ ಮುಖಾದ್ವೃಷಭತೇವಯಂ ರಕ್ಷಿತಾಮುಹುಃ' ಕಾಳಿಂದೀ ಮಡುವಿನೊಳಗಿನ ವಿಷೋದಕವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಿ ಗೋವು ಗೋಪಾಲರುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾಣಹೀನರಾಗಿರಲು ಅವರನ್ನು ಬದುಕಿಸಿರುವೆ. ಸರ್ಪದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿರುವೆ, ತೃಣಾವರ್ತನೆಂಬ ಸುಳಿರೂಪಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸನಿಂದಲೂ, ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯಿಂದಲೂ, ಕಾಡುಕಿಚ್ಚಿನಿಂದಲೂ, ವತ್ಸಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರಿಂದಲೂ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆಕೆ? ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಸರ್ವಾಪತ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ನಿನ್ನಿಂದ ನಾವು ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟೆವು' ಎಂದು ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡಿರುವರು. ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದ ೮ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕುಂತೀ ದೇವಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದಾಗ 'ವಿಷಾನ್ಮಹಾಗ್ನೇಃ ಪುರುಷಾದದಂಶನಾದ ಸತ್ಸ ಭಾಯಾಃವನವಾಸ ಕೃಚ್ಚತಃ | ಮೃಧೇಮೃಧೇಽನೇಕ ಮಹಾರಥಸ್ತುತೋ ದ್ರೋಣಸ್ತತ್ರಶ್ವಾಸುಹರೇಽಭಿರಕ್ಷಿತಾಃ |' ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದುರ್ರೋಧನನು, ವಿಷಭಕ್ತಗಳನ್ನು ಆತನಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಿದಾಗ ಆ ವಿಷದ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ, ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ದಹಿಸಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೂ ಹಿಡಿದು ಬಕ ಮೊದಲಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಪೀಡಿಸುವಾಗ ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಸರ್ಪವು ನುಂಗಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ದುರ್ರೋಧನನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಾನಭಂಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಕಷ್ಟದ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ, ವನವಾಸ, ಅಜ್ಞಾತವಾಸ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಕಷ್ಟಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಶತ್ರುಗಳು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ, ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನಾವು ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆವು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಳು. ಆದರೆ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಬಂದು ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದುದಾಗಿ ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು, ಕುಂತೀ ದೇವಿಯ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿಷಾದಿಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ರಕ್ಷಿತರಾದೆವು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸರಿಹೋಗುವುದು ಅಂದರೆ ಆಪತ್ತು ಬಂದ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಂಡವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೇರಣಾದಿಂದ ಕೆಲವು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೂ ಪರಿಹರಿಸಿರುವನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆಕೆಯು ಈ ರೀತಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ್ದು ನ್ಯಾಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು 'ತಡೆವದುರಿತೌಘಗಳ ಕಾಮದ ಕೊಡುವ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ನಮ್ಮಂದದಲಿ ನಡೆವ' ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಿಸಿ ನಾವು ಮಾಡಿದುದನ್ನೂ ಮಾಡುವುದನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವನು, ಮಾಡುವನು. ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅತಸ್ತತ್ತೇರಣಾದೇವ ಪ್ರೇಮಾದ್ಯಾಮಮಜ್ಜಿರೇ' ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನನಗೆ

ಆಯಿತು. ಎಂದು ಭಾಗವತೋತ್ತಮರು ಚಿಂತಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತೂ 'ನಾಹಂಕರ್ತಾಹರಿಃ ಕರ್ತಾ' 'ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಾನು ಮಾಡುವವನಲ್ಲ ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸುವನು' ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು 'ನಮ್ಮಂದದಲಿ ನಡೆವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುವು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ತಿರಿಗೂ ದೃಢಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಟ್ಟವರ ಭವಪಾಶದಿಂದಲಿ
ಕಟ್ಟುವನು ಬಹುಕಠಿಣನಿವಶಿ
ಷ್ಠೇಷ್ಠನೆಂದರಿದನವರತ ಸದ್ಭಕ್ತಿಪಾಶದಲಿ ||
ಕಟ್ಟುವರ ಭವಕಟ್ಟು ಬಿಡಿಸುವ
ಶಿಟ್ಟಿನವನಿವನಲ್ಲ ಕಾಮದ
ಕೊಟ್ಟುಕಾವನು ಸಕಲಸೌಖ್ಯವ ನಿಹಪರಂಗಳಲಿ || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-(ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು), ಬಿಟ್ಟವರ=ತನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟವರನ್ನು ಭವಪಾಶದಿಂದಲಿ= ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಪಾಶದಿಂದ ಕಟ್ಟುವನು, ಇವ=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು (ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಬಹು ಕಠಿಣ ಚಿತ್ತನಂತೆ ಕಾಣುವನು. ಶಿಷ್ಟೇಷ್ಠನೆಂದು=ಶಿಷ್ಯರಾದ ಭಕ್ತಜನರ ಇಷ್ಟನೆಂದು, ಅವರತ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಪಾಶದಲಿ= ಉತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಪಾಶದಿಂದ ಕಟ್ಟುವರ=ತನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟುವವರ, ಭವಕಟ್ಟು= ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಕಟ್ಟನ್ನು, ಬಿಡಿಸುವ. ಇವನು ಶಿಟ್ಟಿನವನು (ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಕೋಪಮಾಡುವವನು ಅಲ್ಲ. ಇಹಪರಂಗಳಲಿ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ, ಕಾಮದ=ಅವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಸಕಲ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಕಾವನು=ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ಭಜಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರೋ, ಅವರನ್ನು, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಪಾಶದಿಂದ ಕಟ್ಟುವನು. ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಠಿಣ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಇವನು ಶಿಷ್ಯ ಜನರ ಆಪ್ತನೆಂದು, ಸರ್ವದಾ ಭಜಿಸುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿಪಾಶದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಬಿಡುವನು. ಅವರಲ್ಲಿ ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಕೋಪವನ್ನು ತೋರಿಸನು. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರು ಬೇಡುವ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- 'ಬಿಟ್ಟವರ ಭವಪಾಶದಿಂದಲಿ ಕಟ್ಟುವನು ಬಹು ಕಠಿಣನಿವ' ಎಂಬ ದಾಸರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ, 'ತಾನಹಂ ದ್ವಿಷತಃ ಕ್ರೂರಾನ್ ಸಂಸಾರೇಷುನರಾಧರ್ಮಾಃ | ಕ್ಷಿಪಾಮ್ಯಜಸ್ತಮಶುಭಾನಾಸುರೇಷ್ಟೇವಯೋನಿಷು || ಆಸುರೀಂ ಯೋನಿಮಾಪನ್ನಾಮೂಢಾ ಜನ್ಮನಿ ಜನ್ಮನಿ | ಮಾಮ ಪ್ರಾಪ್ತೈವ ಕೌಂತೇಯ ತತೋ ಯಾಂತ್ಯಧಮಾಂಗತಿಂ ||' 'ಎಲೈ ಪಾರ್ಥ! ನನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಕ್ರೂರರಾದ ಆ ನರಾಧಮರನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ದೈತ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವೆನು. ಮೂಢರಾದ ಆ ದ್ವೇಷಿಗಳು ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಸುರ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ನನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಸೇರದೆ ಕಡೆಗೆ ಘೋರವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನೇ ಹೊಂದುವರು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರನ್ನು ಸಂಸಾರ ಪಾಶದಿಂದ ಕಟ್ಟುವನು. ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಠಿನನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭಕ್ತಿಪಾಶದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಬಲಿ, ಕುಚೇಲ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭೋಗಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸಂಸಾರ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ವಿವಿಧ ಭೋಗಗಳನ್ನಿತ್ತಿರುವನು. 'ಶಿಟ್ಟಿನವನಿವನಲ್ಲ' ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವರಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಮಾಡನು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದ ೧೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ (ಅರ್ಜುನನು ಹೇಳಿದುದು) 'ಸಖ್ಯಃ ಸಖೀವ ಪಿತೃವತ್ಸನಯಸ್ಯಸರ್ವಂ ಸೇಹೇಮಹಾಮಹಿತ ಯಾಕುಮತೇರಘಂಮೇ' ಸಖನು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸಖನು ಹೇಗೆ ಕ್ಷಮಿಸುವನೋ ಮಗನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ತಂದೆಯು ಹೇಗೆ ಕ್ಷಮಿಸುವನೋ ಹಾಗೆ ಕುಮತಿಯಾದ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಸರ್ವಾಪರಾಧವನ್ನು ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಸ್ವಾಮಿಯು ಕ್ಷಮಿಸಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಎಂದಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶಿಟ್ಟುಮಾಡನೆಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿಟ್ಟು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಥೆ ಇರುವುದು. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಭಕ್ತ ಜನರು ಅಸುರಾವೇಶದಿಂದಲೋ ಅಹಂಕಾರದಿಂದಲೋ ತನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ, ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಅವರಲ್ಲಿ ಕೋಪ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುವನು. ಇಂದ್ರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ನಂದಗೋಪಾದಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಗವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಅವಮಾನಪಡಿಸಿ ಅವನು ಕೋಪದಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಂತೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದಾಗ ಗೋವರ್ಧನವನ್ನೆತ್ತಿ ಗೋಪ ಗೋಪಿಯರನ್ನುಧರಿಸಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮಾನಭಂಗಮಾಡಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದನು. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರಿಯರಿಗೆ ಅಹಂಕಾರ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಅಲೆದಾಡಿಸಿ ಅಹಂಕಾರವು ಇಳಿದಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು. ಇದು ನಿಜವಾದ ಕೋಪದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ 'ಶಿಟ್ಟಿನವನಿವನಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಣ್ಣಿಗೆವೆಯಂದದಲಿ ಕೈಮೈ
ಖಿಣ್ಣೆಗೊದಗುವ ತೆರದಿ ಪಲ್ಲಳು
ಪಣ್ಣುಫಲಗಳನಗಿದು ಜಿಹ್ವೆಗೆ ರಸವನೀವಂತೆ ||
ಪುಣ್ಯಫಲಗಳ ನೀವುದಕೆ ನುಡಿ
ವೆಣ್ಣಿನಾಣ್ಮಂಡಲದಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ
ನಣ್ಣಿನೊದಗುವ ಭಕ್ತರವಸರಕಮರಗಣ ಸಹಿತ || ೨೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕಣ್ಣಿಗೆವೆಯಿಂದದಲಿ=ಕಣ್ಣಿಗೆ ರೆಪ್ಪೆಯು ಸಹಾಯ ಮಾಡು-ವಂತೆಯೂ, ಕೈ=ಕೈಗಳು, ಮೈತಿಣ್ಣೆಗೆ=ಮೈತಿನಿಸಿಗೆ, ಒದಗುವಂದದಿ=ಸಹಾಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ಪಲ್ಲಳು=ಹಲ್ಲುಗಳು, ಪಣ್ಣು ಫಲಗಳನಗಿದು=ಹಂಣು ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ಅಗಿದು, ಜಿಹ್ವೆಗೆ=ನಾಲಿಗೆಗೆ, ರಸವನೀವಂತೆ=ರಸವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ, ನುಡಿವೆಣ್ಣಿನ=ವಾಗ್ದೇವತೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು, ಆಣ್ಮ=ಆಳುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ (ಹೆಸರುಳ್ಳ) ಅಂಡದಿ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, ಪುಣ್ಯಫಲಗಳ ನೀವುದಕೆ=ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಣ್ಣು=ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಮರಗಣಸಹಿತ=ದೇವತಾಗಣಸಮೇತನಾಗಿ, ಭಕ್ತರವಸರಕೆ=ಭಕ್ತರಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒದಗುವನು, 'ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂದು ಬಿರಿದು ಪೊತ್ತಾಮೇಲೆ ಭಕ್ತರಾಧೀನನಾಗಿರಬೇಡವೆ? ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯದೆಲೆಯಿಂದ ಕಸಮೊದಲಾದವು ಬೀಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಣವೇ ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ರಕ್ಷಿಸುವುವು. ಆ ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೈಯಲ್ಲಿ ನವೆಯಾದರೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಕೈ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತುರಿಸಿ ಆ ನವೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣ್ಣು ಕಟ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಾವು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಕೂಡಲೆ ಹಲ್ಲುಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಗಿದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ರಸವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಅವೂ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನೊದಗಿಸಲು, ದೇವತಾಗಣಸಮೇತನಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಅವಸರಕೆ ಒದಗುವನು.

ಕೊಟ್ಟದನು ಕೈಗೊಂಬರಕ್ಷಣ
ಬಿಟ್ಟಗಲ ತನ್ನವರ ದುರಿತಗ
ಳಟ್ಟುವನು ದೂರದಲಿ ದುರಿತಾರಣ್ಯಪಾವಕನು ||
ಬೆಟ್ಟಬೆನ್ನಲಿ ಹೊರಿಶಿದವರೊಳು
ಶಿಟ್ಟಮಾಡಿದನೇನೊ ಹರಿ ಕಂ
ಗೆಟ್ಟ ಸುರರಿಗೆ ಸುಧೆಯನುಣಿಸಿದ ಮುರಿದನಹಿತರನ || ೨೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದುರಿತಾರಣ್ಯಪಾವಕನು=ದುರಿತ=ಪಾಪಗಳೆಂಬ, ಅರಣ್ಯ=ಅಟವಿಗೆ (ಕಾಡಿಗೆ) ಪಾವಕನು= ಅಗ್ನಿಯಂತಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟದನು=ಭಕ್ತರು ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು, ಕೈಗೊಂಬ=ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಅರಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟಗಲ=ಭಕ್ತರನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಷಣ-ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟರಲಾರನು. ತನ್ನವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರ, ದುರಿತಗಳ=ಪಾಪಗಳನ್ನು (ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು) ದೂರದಲಿ, ಅಟ್ಟುವನು=ಓಡಿಸುವನು. ಹರಿ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬೆಟ್ಟ=ಮಂದರ ಪರ್ವತವನ್ನು, ಬೆನ್ನಲಿ=ಬೆನ್ನಮೇಲೆ, ಹೊರಿಸಿದವರೊಳು=ಹೊರಸಿದ ದೇವತೆಗಳಮೇಲೆ,

ಸಿಟ್ಟುವಾಡಿದನೇನೋ, ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕಂಗೆಟ್ಟಸುರರಿಗೆ=ಭಿನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸುಧೆಯು= ಅಮೃತವನ್ನು, ಉಣಿಸಿದ=ಪ್ರಾಶನಮಾಡಿಸಿದನು. ಅಹಿತರನ=ಅವರ ಶತ್ರುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು, ಮುರಿದನು=ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಕೊಡುವ ಅಲ್ಪವಾದ ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಹರ್ದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಅರ್ಧಕ್ಷಣವಾದರು ಬಿಟ್ಟರಲಾರನು. ಭಕ್ತರ ಪಾಪಗಳೆಂಬ ಕಾಡನ್ನು ಸುಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಂತಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಓಡಿಸುವನು. ಅಮೃತ ಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂದರಾಚಲವನ್ನು ಬೆನ್ನಿನಮೇಲೆ ಹೊರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಟ್ಟುವಾಡಿದನೆ (ಇಲ್ಲ) ಮತ್ತು ಖಿನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಉಣಿಸಿದನು. ಅವರ ಶತ್ರುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- “ಕೊಟ್ಟದನು ಕೈಕೊಂಬ” ಕುಚೇಲನು ಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯನು ಕೈಗೊಂಡನು. ಗಜೇಂದ್ರನು ಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಕಮಲ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಶ್ರುತದೇವನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕೊಟ್ಟ ಪಕ್ಷಮಾಡಿದ ಸಾಸಿವಿ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಕೊಡುವ ಅಲ್ಪವನ್ನೇ ಮಹತ್ವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ನಂಬಿದವರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನು. ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳು ದೂರ್ವಾಸರ ಶಾಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವದೈತ್ಯರಿಗೆ ಸಂಧಿಮಾಡಿಸಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಮೃತೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಮಥನಮಾಡಿಸುತ್ತಿರಲು ಮಂದರಾಚಲವು ನಿರಾಧಾರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಣುಗಿಹೋಯಿತು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಖಿನ್ನರಾಗಿ ಪೂರ್ವದಂತೆ ಪರ್ವತವು ಮೇಲೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೂರ್ಮರೂಪದಿಂದ ಆ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹೊರಲು ಕಾರಣರು ದೇವತೆಗಳೇ ಆದರೂ ಆ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅವರಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಪ್ರಾಶನಮಾಡಿಸಿದನು. ಇದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ‘ಬೆಟ್ಟ ಬೆನ್ನಲಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಅಮೃತಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಲುದ್ದೇಶಿಸಿದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಅದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ‘ಮುರಿದನಹಿತರನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮತ್ತೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಖೇದಮೋದ ಜಯಾಪಜಯ ಮೊದ
ಲಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲ ಚಿನ್ಮಯಗೆ
ಸಾದರದಿ ತನ್ನಂಘ್ರಿಕಮಲವ ನಂಬಿತುತಿಪರ ||
ಕಾದುಕೊಂಡಿಹ ಪರಮ ಕರುಣಮು
ಹೋದಧಿಯು ತನ್ನವರು ಮಾಡಿದಪ
ರಾಧಗಳ ನೋಡದೆ ಸಲಹುವ ಸರ್ವಕಾಮದನು || ೨೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- (ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ) ಖೇದ=ಖಿನ್ನತೆಯು, ಮೋದ=ಸಂತೋಷಪಡುವಿಕೆಯು, ಜಯ=ಜಯವು, ಅಪಜಯ=ಪರಾಜಯವು ಮೊದಲಾದ=ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲ. ಚಿನ್ಮಯ= ಚಿತ್ತ ರೂಪನು, ಸಾದರದಿ=ಆದರಸಹಿತವಾಗಿ, ತನ್ನಂಘ್ರಿಕಮಲವ= ತನ್ನ ಪಾದ ಕಮಲಗಳನ್ನು, ನಂಬಿ ತುತಿಪರ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರ, ಕಾದುಕೊಂಡಿಹ=ಸದಾ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವನು. ಪರಮಕರುಣಮಹೋದಧಿಯು= ಅತ್ಯಂತ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ, ಮತ್ತೂ ಸರ್ವಕಾಮದನು=ಸರ್ವಾಭಿಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನವರು=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು, ಮಾಡಿದಪರಾಧಗಳ=ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು, ನೋಡದಲಿ=ಯೆಣಿಸದೆ ಸಲಹುವ= ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪದಾರ್ಥದ ನಷ್ಟದಿಂದಂಟಾಗುವ ದುಃಖಗಳಾಗಲಿ ಪದಾರ್ಥ ಲಾಭದಿಂದಾಗುವ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ ಜಯದಿಂದಂಟಾಗುವ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ ಪರಾಜಯದಿಂದಂಟಾಗುವ ದುಃಖವಾಗಲಿ ಇಂತಹದೊಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಸ್ತುತಿಸುವವರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಅವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವನು. ಪರಮ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೂ ಅಭಿಷ್ಟಪ್ರದನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ‘ಖೇದ ಮೋದ ಜಯಾಪಜಯ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ದಶೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಭಾಗವತ ರಾಮಾಯಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುವು.

ಅದೆಂತೆಂದರೆ:- ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಿದಾಗ ಸೀತಾ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಳಾಪಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗಿರಲು, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹರ್ದ ಶೋಕಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾನನರನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಿದನೆ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಅವತಾರೇಷು ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ಧರ್ಷಯೇನ್ನರವದ್ಧರಿಃ | ತಚ್ಚಾಸುರಾಣಾಂ ಮೋಹಾಯ ದೋಷಾವಿಷ್ಣೋರ್ನಹಿಕ್ಷೇಚಿತ್ ||೩೬|| ಅಜ್ಞತಂ ಪಾರವಶ್ಯಂ ವಾವೇಧ ಭೇದಾದಿಕಂತಥಾ | ತಥಾಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹತ್ವಂ ದೇಹತ್ಯಾಗಾದಿಕಂ ತಥಾ ||೩೭|| ಅನೀಶತ್ವಂ ಚದುಃಖಿತ್ವಂ ಸಾಮ್ಯಮನ್ಯೈಶ್ಚ ಹೀನತಾಂ | ಪ್ರದರ್ಶಯತಿಮೋಹಾಯ ದೈತ್ಯಾದೀನಾಂ ಹರಿಃಸ್ವಯಂ ||೩೯|| ನತಸ್ಯ ಕಶ್ಚಿದ್ಧೋಷೋಸ್ತಿ ಪೂರ್ಣಾಖಿಳ ಗುಣೋಹ್ಯಸೌ ||' ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವತಾರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಂತೆಯೇ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿರುವನು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಅಸುರಜನರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಿ ಇರುವನೇ ಹೊರತು ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ದುಃಖಪರಾದಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವುಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾನು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದವನಂತೆ ಪರರಕೂಡ ಯೋಚಿಸಿರುವನು. ಈ ಸಂದರ್ಭ ಯಾವುದೆಂದರೆ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಸುಧರ್ಮಾಖ್ಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವಾದಿ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಸಮೇತನಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದಿವ್ಯಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂತಿರುವಾಗ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ನೋಡದ ಅಪೂರ್ವನಾದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಬಂದು ಕೃಷ್ಣನ ಆಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ಸಭಾ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು, 'ದೇವ! ಪಾಪಿಯಾದ ಜರಾಸಂಧನು ೨೦೮೦೦ ಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಬಂದಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗಿರಿವ್ರಜಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವನು. ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಆ ರಾಜರುಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕಿರುವರು. ನೀನು ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ರಾಜರನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ರಾಜದೂತನಾದ ಆ ಪುರುಷನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾರದರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸತ್ಕೃತರಾಗಿ, ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಕೃಷ್ಣ! ನಿನ್ನ ಸೋದರ ಅತ್ತೆಯ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನು ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವನು. ಆ ಕಾರ್ಯವು ನಿನ್ನ ಹೊರತು ಆಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ನೀನು ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಧರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ದೂತನಾಗಿ ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಂದು ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಯಾವುದನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತೋರದೆ ಯೋಚಿಸಲಾಗಿ, ಉದ್ಧವನು ಸಭಿಕರಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣನಿಂದಲೂ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಹೇಳಿದುದೇನೆಂದರೆ:- 'ಸಭಿಕರೇ, ಪ್ರಕೃತ ಧರ್ಮರಾಜನು ಯೋಚಿಸಿರುವ ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜರಾಸಂಧನ ವಧ ಹೊರತು ಆಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದರೂ ಅದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜರಾಸಂಧನ ವಧವು ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಾಧಕವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ನಾವು ಈಗ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪಾಂಡವರು ಮಾಡುವ ರಾಜಸೂಯ ನಿಮಿತ್ತಮಾಡಿ ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವುದು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು' ಅಂದನು. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸರ್ವರೂ ಅನುಮೋದಿಸಿ ಅದರಂತೆ ನಡಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ದರ್ಭಶಯನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಿಭೀಷಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಶರಣಾಗತನಾಗಲು ಶ್ರೀರಾಮನು ಇವನನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದೇ? ಕೂಡದೆ? ಎಂದು ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳ ಸಂಗಡ ಯೋಚಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೂ ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳು ಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಶ್ರೀಹನುಮಂತನು ಅವನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ನ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೇಳಿದನೆಂತಲೂ, ಶ್ರೀರಾಮನು, ನಾನು ಶರಣಾಗತರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತದ್ದಾಗಿಯೂ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಜ್ಞತವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಇರುವನು. ಇವು ಎಲ್ಲವೂ ಅಸುರರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೆಲವು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಪರಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅದೆಲ್ಲೆಂದರೆ ಸುಭದ್ರೆಯ ವಿವಾಹದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಡಲು ಬಲರಾಮನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿರಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರಪಂಚದ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಯತಿವೇಷದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಲರಾಮಾದಿ ಯಾದವರೆಲ್ಲರೂ ರೈವತ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವಾಗ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸುಭದ್ರಾರ್ಜುನನಿಗೆ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ತಾನು ಒಂದೂ ಅರಿಯದವನಂತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಸುದೇವ, ದೇವಕಿ, ನಂದಗೋಪ, ಯತೋದ, ಸಾಂದೀಪನಿ ಮೊದಲಾದವರ ವಶದಲ್ಲಿ ತಾನಿದ್ದುದಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು, ಬಾಣಹಾಕಿದಾಗ ತನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಾಣ ನೆಟ್ಟು ರಕ್ತ ಹೊರಟಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವನು. ನರಕಾಸುರನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ ಅವನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ ಆಯುಧದಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತನಾಗಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿಸಿರುವನು. ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಸಂಹಾರವಾದನಂತರ ಸೀತೆಯ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನರಿಯದವನಂತೆ 'ಆತ್ಮಾನಂ ಮಾನುಷಂ ಮನ್ಯೇ ರಾಮಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಮ್' ನಾನು ದಶರಥರಾಜನ ಮಗನಾದ ರಾಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇರುವೆನು. ಎಂದು

ಹೇಳಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, 'ಹಾಗಲ್ಲ' 'ನೀನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು. ಸೀತೆಯು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು. ನಮ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ರಾವಣಾದಿಗಳ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಅವತರಿಸಿರುವೆ' ಎಂದಂತೆ ಹೇಳಿರುವುದು. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಹೋದುದಾಗಿ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಪಾಂಡವರ ವನಪ್ರವೇಶಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ತಂದೆಯನ್ನು ಶತಧನ್ವನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನೆಂಬ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ ವಿಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ದುಃಖಪಟ್ಟುದಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಮತ್ತೂ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ದಶರಥ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಗಳು, ನಂದಗೋಪ, ವಸುದೇವ, ಬಲರಾಮ, ಧರ್ಮರಾಜ, ಕುಂತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ತಾನು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರಿಕಿಂತಲೂ ತಾನು ಚಿಕ್ಕವನೆಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸುರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತೋರಿಸಿದುದೇ ಹೊರತು ಪೂರೈಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವು. ಆದುದರಿಂದ 'ಖೇದ ಮೋದ ಜಯಾಪಜಯಗಳಿಲ್ಲ' ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

'ಸಾದರದಿ ತನ್ನಂಘ್ರಿಕಮಲವ ನಂಬಿತುತಿಪರ ಕಾದುಕೊಂಡಿಹ' ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ತನ್ನನ್ನು ನಂಬಿರಲು ಅವನನ್ನು ವಾಮನರೂಪದಿಂದ ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿಯ ಯಾಚನೆಯ ನೆವದಿಂದ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಅಪಹರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಉರುಳಿಸಿದರೂ ಅವನು ಸತ್ಯ ತಪ್ಪದೆ ದೃಢವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿರಲು ಅವನನ್ನು ಸುತಲ ಲೋಕದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಒಂದು ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಆತನು ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಎಂಟನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿ ಅವರೆವಿಗೂ ಅವನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ತಾನು ಕಾಯುತ್ತಾ ಈಗಲೂ ವಾಮನರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು 'ಪರಮಕರುಣಮಹೋದಧಿ' ಅಂದರು. 'ತನ್ನವರ ಮಾಡಿದಪರಾಧಗಳ ನೋಡದಲೆ ಸಲಹುವ' ಎಂಬೀ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆ ತೋರಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿರುವೆವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ದಾನವನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ ಬಲಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಆದರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿದನು.

ಈಗ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೀನಕೂರ್ಮ ವರಾಹನರಪಂ
ಚಾನನಾತುಳಶೌರ್ಯವಾಮನ
ರೇಣುಕಾತ್ಮಜ ರಾವಣಾದಿ ನಿಶಾಚರಧ್ವಂಸಿ ||
ಧೇನುಕಾಸುರ ಮಥನ ತ್ರಿಪುರವ
ಹಾನಿಗೈಸಿದ ನಿಪುಣ ಕಲಿಮುಖ
ದಾನವರ ಸಂಹರಿಸಿ ಧರ್ಮದಿಕಾಯ್ತು ಸುಜನರನ || ೩೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮೀನ=ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರವೇನು, ಕೂರ್ಮ=ಕೂರ್ಮಾವತಾರ-ವೇನು, ವರಾಹ= ವರಾಹಾವತಾರವೇನು, ಅತುಲ(ಳ) ಶೌರ್ಯ=ಅಮಿತ ಪರಾಕ್ರಮಯುಕ್ತವಾದ, ನರಪಂಚಾನನ= ನರಸಿಂಹಾವತಾರವೇನು,(ಪಂಚಾನನ=ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳ) ವಾಮನ= ವಾಮನಾವತಾರವೇನು, ರೇಣುಕಾತ್ಮಜ=ರೇಣುಕಾ ಮಗನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರವೇನು, ರಾವಣಾದಿನಿಶಾಚರಧ್ವಂಸಿ= ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ರಾಮಾವತಾರವೇನು, ಧೇನುಕಾಸುರಮಥನ=ಧೇನುಕಾಸುರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಬಲರಾಮನೊಳು ಆವಿಷ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರವೇನು, ತ್ರಿಪುರವಹಾನಿಗೈಸಿದ ನಿಪುಣ=ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ತ್ರಿಪುರವಾಸಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ ಸತಿಯರ ವ್ರತಭಂಗಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಬೌದ್ಧಾವತಾರವೇನು, ಕಲಿಮುಖದಾನವರ=ಕಲಿ=ಕಲಿಗೆ, ಮುಖ=ಅಭಿಮುಖಿರಾದ ಅಂದರೆ ಕಲಿಯುಗಾನುಗುಣವಾಗಿ ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ, ದಾನವರ=ಅಸುರಾವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಯೋಗ್ಯರಾದ ರಾಜರನ್ನು, ಸಂಹರಿಸಿ, ಧರ್ಮದಿ=ಧರ್ಮದಿಂದ, ಸುಜನರನ=ಭಕ್ತಜನರನ್ನು, ಕಾಯ್ತು=ರಕ್ಷಿಸಿದ ಕಲ್ಯಾಣವತಾರವೇನು (ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.)

ಶ್ರೀಮನೋಹರ ಶಮಲವರ್ಜಿತ
ಕಾಮಿತಪ್ಪದ ಕೈರವದಳ
ಶ್ಯಾವ ಶಬಲಶರಣ್ಯ ಶಾಶ್ವತ ಶರ್ಕರಾಕ್ಷಸಖ ||

ಸಾಮಸನ್ನುತ ಸಕಲಗುಣಗಣ
ಧಾಮ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ
ಈ ಮಹಿಯೊಳವತರಿಸಿ ಸಲಹಿದ ಸಕಲಸುಜನರನ || ೩೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಶ್ರೀಮನೋಹರ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ, ಶಮಲವರ್ಜಿತ= ದೋಷರಹಿತನಾದ, ಕಾಮಿತಪ್ರದ=ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಕೈರವದಳ-ಶ್ಯಾಮ=ಕರಿದಾವರೆಯದಳದ ವರ್ಣವುಳ್ಳದೇಹದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ, ಶಬಲಶರಣ್ಯ=ಶಬಲ= ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣದವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಶಾಶ್ವತ=ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರನಾದ, ಶರ್ಕರಾಕ್ಷ-ಸಖಾ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಖಿನಾದ, ಸಾಮಸನ್ನುತ=ಸಾಮವೇದದಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ಸಕಲಗುಣಗಣಧಾಮ=ಸಮಸ್ತವಾದ ಸದ್ಗುಣಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ=ನನ್ನ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನೆಂಬ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಈ ಮಹಿಯೊಳವತರಿಸಿ=ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸಿ, ಸಕಲಸುಜನರನ=ಸಮಸ್ತ ಯೋಗ್ಯಜನರನ್ನು, ಸಲಹಿದ=ರಕ್ಷಿಸಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ, ವಾಮನ, ರೇಣುಕಾ ಪುತ್ರನಾದ ಪರಶುರಾಮ, ರಾವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ದಶರಥರಾಮ, ಧೇನುಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಬಲರಾಮ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ಕಲ್ಕಿ, ಮೊದಲಾದ ಅವತಾರಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇರುವನು.

ಮತ್ತೂ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮನೋಹರನಾಗಿರುವನೋ ಪಾಪರಹಿತನೋ, ಭಕ್ತರಭೀಷ್ಟಪೂರಕನೋ, ನೀಲೋತ್ಪಲ ಪುಷ್ಪದಂತೆ ಮೈಬಣ್ಣ ವುಳ್ಳವನೋ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಶರಣ್ಯನೋ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನೋ, ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರನಾಗಿರುವನೋ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಖಿನಾಗಿರುವನೋ, ಸಾಮವೇದಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನೋ, ಸಮಸ್ತವಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನೋ, ಯಾವನು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನನ್ನ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನೆಂಬ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂಬ ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿರುವರು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ದಾಸರಾಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ದಶಾವತಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 'ಧೇನುಕಾಸುರ ಮಥನ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಧೇನುಕಾಸುರನನ್ನು ಬಲರಾಮನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಬರೆದಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಸೂಚಕವಾದ ಪೂತನಾ, ತೃಣಾವರ್ತ ಕಂಸ ಮೊದಲಾದವರ ಸಂಹಾರಕನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಬಲರಾಮ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಸೂಚಕವಾದ ಧೇನುಕಾಸುರ ಮಥನನೆಂದು, ದಶಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಬಲರಾಮನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದುದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದಶಾವತಾರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜೀಯ ಮತದವರು 'ಮತ್ಸ್ಯಃ ಕೂರ್ಮೋವರಾಹಶ್ಚ ನಾರಸಿಂಹಶ್ಚ ವಾಮನಃ ರಾಮೋರಾಮಶ್ಚರಾಮಶ್ಚ ಕೃಷ್ಣಃ ಕಲ್ಕೀಚತೇದಶ' ಎಂದು ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲು ವಾಮನಾವತಾರದವರೆವಿಗೂ ೫, ಪರಶುರಾಮ, ದಶರಥರಾಮ, ಬಲರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಕಲ್ಕೀ ಇವು ೫, ಅಂತು ೧೦ ಅವತಾರಗಳೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮತದ ರೀತ್ಯಾ, ಭಾರ್ಗವ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ಕಲ್ಕೀ, ಎಂದು, ಬಲರಾಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬುದ್ಧಾವತಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ೧೦ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿರುವರು. ದಾಸರಾಯರು ಎರಡು ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಲರಾಮ ಬುದ್ಧ ಕಲ್ಕಿ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ಇದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ, ದಾಸಕೂಟ ವ್ಯಾಸಕೂಟಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ದಾಸರಾಯರು ವ್ಯಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ಒಂದಕ್ಕರವನ್ನು ಕೂಡ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ನಿಶ್ಚಯವು. ಹಾಗೆಂದ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ:- ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸಾವಧಾನದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ವಿಷಯವು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖ್ಯಾವತಾರಗಳನ್ನು ಗಣನಮಾಡಿ ಹೇಳುವಾಗ 'ಏಕೋನವಿಂಶೇ ವಿಂಶತಮೇವೃಷ್ಟಿಷು ಪ್ರಾಪ್ಯಜನ್ಮನೀ | ರಾಮಕೃಷ್ಣಾವಿತಿಭುವೋ ಭಗವಾನಹರದ್ಭರಂ ||' ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಲರಾಮ ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ರೂಪಗಳಿಂದ ವೃಷ್ಟಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಭೂಭಾರವನ್ನು ಹರಣಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಂತೆ ಬಲರಾಮಾವತಾರವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯದೆಂದು ಸೇರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವೆಂದೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾದರೆ ನಿರ್ದಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ವಿರೋಧವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದಯದಲ್ಲಿ (ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೨೫ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ) ಪರಮಾತ್ಮನ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ

೨೮ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ತಥೈವ ಬಡವಾವಕ್ತಃ ಕಲ್ಮೇಧನ್ವಂತರಿಃ ಪ್ರಭುಃ| ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಕೇವಲೋ ವಿಷ್ಣುರ್ನೇಷಾಂ ಭೇದಃ ಕಥಂಚನ ||' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:- ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ, ವಾಮನ, ಭಾರ್ಗವರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ವೇದವ್ಯಾಸ, ಕಪಿಲ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ಋಷಭ, ಶಿಶುಮಾರ, ಋಷಿಪುತ್ರರಾದ ನರ ನಾರಾಯಣರ ಪೈಕಿ ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ತಾಪಸನೆಂಬ ಮನು, ಮಹಿದಾಸ, ಹಂಸ, ಮೋಹಿನಿ, ಹಯಗ್ರೀವ, ಹೇಣ್ಣ ಕುದುರೆಯ ರೂಪ, ಕಲ್ಮೇ, ಧನ್ವಂತರಿ ಈ ಅವತಾರಗಳೆಲ್ಲವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು. ಈ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಎಣಿಸಬಾರದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ತದನಂತರ, 'ಗಯಶ್ಚಲಕ್ಷ್ಮಣಾದ್ಯಾಶ್ಚತಯೋ ರೋಹಿಣಿ ನಂದನಃ | ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನೋ ರೌಗ್ಮಿಣೀಯಶ್ಚ ತತ್ಪುತ್ರಶ್ಚಾನಿರುದ್ಧಕಃ | ನರಃ ಫುಲ್ಗನ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾವಿಶೇಷಾವೇಶಿನೋಹರೇಃ||' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷಾಂಶಾವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭರತ, ಶತ್ರುಘ್ನ, ಬಲರಾಮ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷಾಂಶಿಗಳೆಂದು ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಲರಾಮನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರೆಂದು ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಗಳು ಉದ್ಯತವಾದವು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಲರಾಮನನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರವೆಂತಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಾಂಶದವನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಏಕವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಾಸರಾಯರು 'ಧೇನುಕಾಸುರಮಥನ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:- ಪ್ರಲಂಬಾಸುರ, ಧೇನುಕಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದುದು ಕೇವಲ ಬಲರಾಮನ ವ್ಯಾಪಾರವಲ್ಲ. ಶುಕ್ಲಕೇಶಾವೇಶದಿಂದ ಬಲರಾಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಧೇನುಕ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನೆಂದು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಬಲರಾಮ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ಶುಕ್ಲ ಕೇಶಾವೇಶದಿಂದ ಯಾವ ಕೃಷ್ಣನು ಧೇನುಕನನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿದನೋ ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪದಿಂದ ಕಂಸಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದವನೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧೇನುಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದವನು ಕೃಷ್ಣನೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಧೇನುಕಾಸುರ ಮಥನ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬುದ್ಧಾವತಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ 'ತ್ರಿಪುರವ ಹಾನಿಗೈಸಿದ ನಿಪುಣ' ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ತ್ರಿಪುರಾರಿಯೆಂದು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಹರಿವಂಶ, ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರುದ್ರದೇವರು ತ್ರಿಪುರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಹೀಗೆರಲು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ತ್ರಿಪುರವ ಹಾನಿಗೈಸಿದವ ಬೌದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರುದ್ರದೇವರು ತ್ರಿಪುರವನ್ನು ಸುಟ್ಟದ್ದು ನಿಜವಾದರೂ ಆ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರು ಪುನಹ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅದು ಯಾವಾಗ ಅಂದರೆ ಪಾಂಡವರ ವಂಶೀಯರು ವ್ಯಾಸಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಜಾಪಾಲನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲೆಲ್ಲರೂ ಸಜ್ಜಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೋದಿ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ತಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರ ನಂತರವೂ ಸುತತ್ವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದುರಾಗಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ದೈತ್ಯರೂ ಕೂಡ ಸದಾಗಮವನ್ನೇ ಅನುಷ್ಠಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ನಾಯಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗವು ಹೇಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೋ, ಅಂತ್ಯಜರಿಗೆ ವೇದವಾಕ್ಯವು ಹೇಗೆ ಅಶ್ರಾವ್ಯವಾದುದೋ ಹಾಗೆ ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ದುಃಖ-ಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲರ್ಹರಾದ ದೈತ್ಯರು ಈ ಸದಾಗಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು ಅಸಂಗತವೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ಯೋಚಿಸಿ ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನು ಗುಣವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತು ಮನೋಹರವಾದ ಶಿಶುರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬ ಅಸುರನು ಶುದ್ಧೋದನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ್ದನು. ಅವನು ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಮೂಲಪುರುಷನು. ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಜಿನ ಎಂತಲೂ ಒಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಇವನಿಗೆ ಗಯೆ ಎಂಬ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿಶುವು ಹುಟ್ಟಿತು. (ಅಥವಾ ಗಯಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ಶಿಶುವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ಆ ಶುದ್ಧೋದನನು ಅರಿಯದೆ ತನ್ನ ಮಗುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ದೈತ್ಯರು ವೈದಿಕ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಮಗುವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗಲು ದೈತ್ಯರು ಆಗಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವು ನಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಶಿಶುವು ನಾನು ಸಮೀಚೇನವಾದ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಬುದ್ಧನೆಂದು ಹೆಸರು. ನೀವು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ನಗುವು ಬಂದಿತು. ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಸುಖಕರವಲ್ಲ. ನನ್ನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ನೀವು ನಡೆದರೆ ನಿಮಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯಮತವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿತು.

ಅದನ್ನು ದೈತ್ಯರು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಬುದ್ಧನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಆ ಮಗುವಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆ ಮಗುವು ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದರಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಅದನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಆಸನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತುತಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆವಾಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಬುದ್ಧಮತವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗಿ ಸದ್ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳಾಗಿ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ನಿರ್ಣಯ ೩೨ನೆಯ ಆಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ದಗ್ಧಾಃ ಪುರಾಯೇ ತ್ರಿಪುರಂಘ್ನ ತೈವ ರುದ್ರೇಣ ಜಾತಾಃ ಪೃಥಿವೀತಲೇತೇ” ಎಂಬ ೧೪೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು ೧೫೩ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿನ ೧೪೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಯಸ್ಮೈ ಪುರಾಣಾಂ ಪ್ರಥಮೋತ್ರ ಜಾತಃ ಶುದ್ಧೋದನೇತ್ಯೇವ ಜಿನೇತಿ ಚೋಕ್ತಃ | ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಗಯಾಖ್ಯಸ್ಯ ಶಿಶುಂ ಪ್ರಜಾತಂ ಸಂಪ್ರಾಸ್ಯದೂರೇತ್ರ ಬಭೂವ ವಿಷ್ಣುಃ” ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೌದ್ಧಾವತಾರದಿಂದ ತ್ರಿಪುರಾಸುರನನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಇರುವುದರಿಂದ “ತ್ರಿಪುರವ ಹಾನಿ ಗೈಸಿದ” ಎಂದು ಬರೆಯಲು ಆಧಾರ ದೊರಕಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಹೆಂಡತಿಯರು ತಮ್ಮ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ತಮಗೆ ಧೀರ್ಘ ಸೌಮಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಬೇಡಲು ಪಾರ್ವತಿಯು ನಿಮ್ಮ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಬರದೆ ಇರುವವರೆವಿಗೂ ನಿಮ್ಮ ಸೌಮಾಂಗಲ್ಯಕ್ಕೂ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲ. ವ್ರತ ಭಂಗವಾದರೆ ನಿಮಗೆ ವೈಧವ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೆಂದು ವರವನ್ನಿತ್ತಳು. ಈ ವರದಿಂದ ತ್ರಿಪುರಾಸುರರು ಅವಧ್ಯರಾಗಿರಲು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬೌದ್ಧರೂಪದಿಂದ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಅವರ ವ್ರತವನ್ನು ಭಂಗಮಾಡಿದನು. ಅದರಿಂದ ತ್ರಿಪುರವಾಸಿಗಳಾದ ಅಸುರರು ನಾಶಹೊಂದಿದರೆಂದು ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವಿರುವುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಶಾವತಾರವನ್ನು ಮೂರು ಚರಣಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಇರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಾವತಾರವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣ ಪದದ ಮೂರನೆಯ ಚರಣ.

ರಾಗ - ಆ ನಂದ ಭೈರವಿ

ತಾಳ - ರೂಪಕತಾಳ

“ಚಿತ್ತಜ ಕೋಟಿ ಲಾವಣ್ಯ ಮುಪ್ಪುರದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವ್ರತವಳಿದೇ, ಮತ್ತೆ ಕಲ್ಕಿಯಾಗಿ ಮಧುಪರ ಕೆಡಹೀದ ಹತ್ತಾವತಾರದ ಹರಿಯೆಂಬೆನಲ್ಲದೆ | ಬತ್ತಲೆ ನಿಂತವನೆಂದೆನೆ, ತೇಜಿಯನೇರಿ ವತ್ತಿಹಾರಿದನೆಂದೆನೆ, ಭಾರೀ ಭಾರಿಗೆ ಸತ್ತುಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದನೇ ಆದಿಕೇಶವ | ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂದು ಪೊಗಳುವೆನಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ನಾನೇನೆಂದೆನೋ ರಂಗಯ್ಯ ರಂಗ ನಿನ್ನ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿನ “ಮುಪ್ಪುರದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವ್ರತವಳಿದೇ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಮೇಲಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬೌದ್ಧಾವತಾರದಿಂದ ತ್ರಿಪುರಾಸುರನನ್ನು ನಾಶಗೈಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. “ಕಲಿಮುಖ ದಾನವರ ಸಂಹರಿಸಿ ಧರ್ಮದಿ ಕಾಯ್ದು ಸುಜನರನ” ಇದು ಕಲ್ಯಾಣವತಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಭಾಗವತ ದ್ವಾದಶ ಸ್ಕಂಧ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಇತ್ಥಂ ಕಲೌ ಗತೇ ಪ್ರಾಯೇ ಜನೇಷು ಪರಧರ್ಮ ಸು | ಧರ್ಮಶಾಂತಾಯ ಸತ್ತೇನ ಭಗವಾನವತರಿಸ್ಯತಿ | ಶಂಬಲಾಗ್ರಾಮ ಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ | ಭವನೇ ವಿಷ್ಣುಯಶಸಃ ಕಲ್ಕಿಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸ್ಯತಿ || ಅಶ್ವಮಾಶುಗಮಾರುಹ್ಯದೇವದತ್ತಂ ಜಗತ್ತತಿಃ ಅಸಿನಾಃಸಾಧುದಮನಮಷ್ಟೈಶ್ಚರ್ಮ ಗುಣಾನಿಶತಃ ವಿಚರನ್ನಸಿರ್ಮಾಕ್ಷೋಣ್ಯಾಂ ಹಯೇನಾಪ್ರತಿಮದ್ಯುತಿಃ | ನೃಪ ಲಿಂಗಚ್ಛದೋದಸ್ಯೂನ್ಮೋಟಿಶೋ ನಿಹನಿಸ್ಯತಿ” || ಹೀಗೆ ಪಾಪಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಲಿಯುಗವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೊನೆ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಮ್ಲೇಂಚ್ಚಾಚಾರಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವನು. ಶಂಬಲಾಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುಯಶಸೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವತರಿಸಿ ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಓಡುವ ‘ದೇವದತ್ತ’ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡು ಅಷ್ಟೈಶ್ಚರ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿ ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಾ ರಾಜವೇಷಧಾರಿಗಳಾದ ಕಳ್ಳರುಗಳ ಕೋಟ್ಯಾನುಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವನು. ಆಗ ಕೃತಯುಗವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ದಾಸರಾಯರ ‘ಕಲಿಮುಖದಾನವರ ಸಂಹರಿಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಕಲಿಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದವನೆಂಬ ಅರ್ಥ ಕಾಣುವುದು. ಮೇಲಿನ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜವೇಷಧಾರಿಗಳಾದ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಎಂದರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಇವೆರಡನ್ನು ಸಮಂಜಸಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಕಲಿಮುಖ' ಅಂದರೆ ಕಲಿಗೆ ಅಭಿಮುಖರು ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಂದರೆ ಕಲಿಯುಗಾನುಗುಣವಾಗಿ ಅಸುರಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಾಪನಿರತರಾಗಿ ರಾಜರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. 'ಶರ್ಕರಾಕ್ಷಸಖ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರಾಕ್ಷ=ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಉಳ್ಳವರು (ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು) ಭಾಗವತ ಶೃತಿ ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಶರ್ಕರಾಕ್ಷಸಖ ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಖನೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ "ಸಾಮಸನ್ನುತ" ಸಾಮವೇದದಿಂದ ಸ್ತುತನೆಂದು ಏತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರೂ ಗಾನರೂಪವಾದ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನ ಪ್ರಿಯನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ "ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮವೇದೋಸ್ತಿ" ವೇದಗಳ ಪೈಕಿ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ತಿಳಿ ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವಾಕ್ಯವು.

ಕರುಣಾರಸ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುಗಿದುದು

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾ ರ್ಪಣ ಮ ಸ್ತು ॥